Göteborgs Stad

Göteborgs grönplan

för en nära, sammanhållen och robust stad 2022-2030

goteborg.se

Göteborgs Stads styrsystem

Utgångspunkterna för styrningen av Göteborgs Stad är lagar och författningar, den politiska viljan och stadens invånare, brukare och kunder. För att förverkliga utgångspunkterna behövs förutsättningar av olika slag. Stadens politiker har möjlighet att genom styrande dokument beskriva hur de vill realisera den politiska viljan. Inom Göteborgs Stad gäller de styrande dokument som antas av kommunfullmäktige och kommunstyrelsen. Därutöver fastställer nämnder och bolagsstyrelser egna styrande dokument för sin egen verksamhet. Kommunfullmäktiges budget är det övergripande och överordnade styrande dokumentet för Göteborgs Stads nämnder och bolagsstyrelser.

Om Göteborgs Stads styrande dokument

Göteborgs Stads styrande dokument är våra förutsättningar för att vi ska göra rätt saker på rätt sätt. De anger vad nämnder/styrelser och förvaltningar/bolag ska göra, vem som ska göra det och hur det ska göras. Styrande dokument är samlingsbegreppet för dessa dokument.

Stadens grundläggande principer såsom demokratisk grundsyn, principer om mänskliga rättigheter och icke-diskriminering omsätts i praktisk verksamhet genom att de integreras i stadens ordinarie beslutsprocesser. Beredning av och beslut om styrande dokument har en stor betydelse för förverkligandet av dessa principer i stadens verksamheter.

De styrande dokumenten ska göra det tydligt både för organisationen och för invånare, brukare, kunder, leverantörer, samarbetspartners och andra intressenter vad som förväntas av förvaltningar och bolag. De styrande dokumenten ligger till grund för att utkräva ansvar när vi inte arbetar i enlighet med vad som är beslutat.

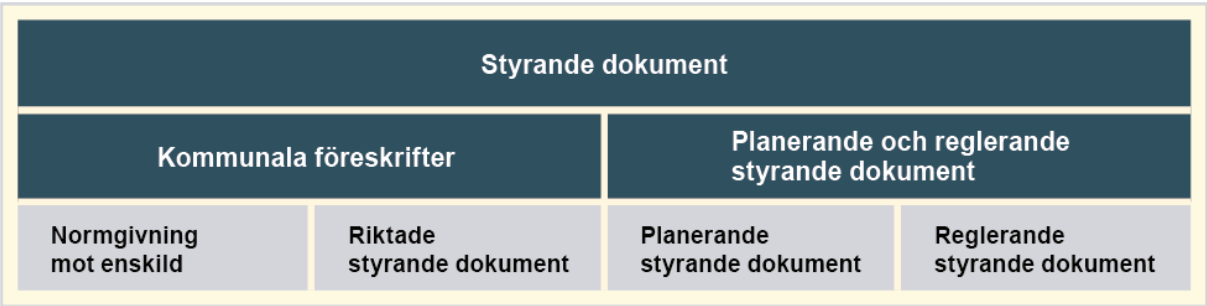

Beslutad av:	Gäller för:	Diarienummer:	Datum och paragraf för beslutet:
Park- och naturnämnden	Den är vägledande för Göteborgs Stads alla förvaltningar och bolag avseende planering, byggande och förvaltning, för att bidra till en hållbar och sammanhållen stadsutvecklingsprocess.	0260/22	2022-06-20 § 121

Dokumentsort:	Giltighetstid	Senast reviderad:	Dokumentansvarig:
Plan	2022-2030	2022-06-20	Stadsträdgårdsmästare Göteborgs Stad

Innehåll

Grönplanen i korthet 4
Läsanvisning! 7
Inledning 9
1. Grönplanering och grönplan 10
1.1 Syftet med denna plan 10
1.2 Vem omfattas av planen 10
1.3 Giltighetstid 11
1.4 Bakgrund 11
1.5 Koppling till andra styrande dokument 12
1.6 Stödjande dokument 23
1.7 Genomförande av denna plan 24
1.8 Uppföljning av denna plan 24
Mål 27
2. Tre mål ur tre perspektiv 28
2.1 Koppling till andra mål 29
2.2 Ekologiskt mål 30
2.3 Socialt mål 32
2.4 Ekonomiskt mål 34
Strategier 37
3. Grönplanens strategier 38
3.1 Bevara och utveckla ekosystemtjänster 39
3.2 Utveckla och bevara de gröna kilarna 44
3.3 Förstärk och utveckla blågröna stråk 46
3.4 Stärk gröna stråk och samband i staden 49
3.5 Säkerställ god tillgång till parker och naturområden 50
Riktvärden för parker och naturvärden 53
Riktvärden för lekplatser 54
3.6 Värna och utveckla en grönskande stad 55
3.7 Skapa ett varierat innehåll i parker och naturområden 57
Förutsättningar för sociotopvärden 60
3.8 Utveckla grönstrukturen genom skötsel 61
3.9 Involvera, informera och aktivera 64
Göteborgs landskap och gröna historia 67
4.1 Göteborgs landskap 68
4.2 Göteborgs gröna historia 76
Kartor 83
Ord och begrepp 93

Grönplanen i korthet

Grönstrukturen har en nyckelroll för att möta några av de utmaningar som samhället står inför på ett mångfunktionellt, kostnadseffektivt och hållbart sätt. Göteborgs grönplan för en nära, sammanhållen och robust stad 2022-2030 innehåller tre mål och nio strategier som visar hur målen ska uppnås.

Grönplanen syftar till att visa hur Göteborg kan stärkas som en stad med stora gröna kvaliteter, ur ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt perspektiv, samtidigt som staden utvecklas. Den är vägledande för Göteborgs Stads alla förvaltningar och bolag avseende planering, byggande och förvaltning, för att bidra till en hållbar och sammanhållen stadsutvecklingsprocess.

Strategikartan visar Göteborgs samlade grönstruktur - stadens träd, bostadsnära parker och naturområden, stadsdelsparker, stadsparker samt större natur- och rekreationsområden. Kartan visar även de regionövergripande blå stråken och gröna kilarna som ger stora sammanhängande områden och kopplingar.

Grönplanens 3 mål

Ekologiskt mål

Göteborg är en nära, sammanhållen och robust stad där en variation av naturtyper och gröna samband skapar förutsättningar för en hög biologisk mångfald

Socialt mål

Göteborg är en nära, sammanhållen och robust stad där parker, naturområden och stadsrum bidrar till varierade, jämlika och hälsosamma livsmiljöer

Ekonomiskt mål

Göteborg är en nära, sammanhållen och robust stad där grönstrukturens ekosystem-tjänster är värdeskapande och ligger till grund för en hållbar samhällsekonomi

Grönplanens 9 strategier

Övergripande

1. Bevara och utveckla stadens ekosystemtjänster

Kvantitativa och strukturerande

2. Utveckla och bevara de gröna kilarna
3. Förstärk och utveckla blågröna stråk
4. Stärk gröna stråk och samband i staden
5. Säkerställ god tillgång till parker och naturområden

Kvalitativa och innehållsmässiga

6. Värna och utveckla en robust grönstruktur i den hårdgjorda staden
7. Skapa ett varierat innehåll i parker och naturområden
8. Utveckla grönstrukturen genom skötsel
9. Involvera, informera och aktivera

Riktvärden för parker och naturområden

Bostadsnära parker och naturområden

- Inom 300 meters promenad från bostaden
- Minst 0,2 hektar stora
- Erbjuder vila, mötesplats samt ett varierat växt och djurliv

Stadsdelspark

- Inom 1000 meters promenad från bostaden
- Minst 2 ha stora
- Erbjuder vila, mötesplats och många aktiviteter samt ett varierat växt och djurliv
- Variation mellan olika stadsdelsparker

Stadspark

- Inom 30 minuter med kollektivtrafik
- Rymmer, lockar och tål många människor
- Tydlig karaktär
- Variation mellan olika stadsparker
- Varierat växt och djurliv

Större natur- och rekreationsområde

- Inom 30 minuter med kollektivtrafik
- Rymmer, lockar och tål många människor
- Tydlig karaktär
- Varierat växt och djurliv

Titel: Göteborgs grönplan för en nära, sammanhållen och robust stad
Författare: Park- och naturförvaltningen, Göteborgs Stad & Rådhuset Arkitekter.
Grafisk form och layout: Visuell kommunikation, Rådhuset Arkitekter & park- och naturförvaltningen, Göteborgs Stad
Foto: Lo Birgersson (sid 6, 8, 25, 41, 69, 70, 72, 73, 81, 82), Peter Svenson (sid 26), Frida Winter (sid 36, 41, 66, 92)

Läsanvisning!

I detta dokument kommer Göteborgs grönplan för en nära, sammanhållen och robust stad 2022-2030 benämnas grönplan för att underlätta läsningen.

Kapitel 1: Inledning

Grönplanen i sitt sammanhang.

Kapitel 2: Mål

Grönplanens ekologiska, sociala och ekonomiska mål.

Kapitel 3: Strategier

Nio strategier, som visar hur målen ska uppnås.

Kapitel 4: Göteborgs landskap och gröna historia

Landskapets och stadens förutsättningar för den gröna infrastrukturen, för gröna värden och för stadens ekosystemtjänster.

Kapitel 5: Kartor

Kartor som beskriver Göteborg.

Ord och begrepp

Förklaring av några av de begrepp som används i grönplanen.

Kapitel 1

Inledning

I det här kapitlet får du veta mer om syftet med grönplanen, vem som omfattas av den, bakgrund, koppling till andra styrande och stödjande dokument och hur uppföljningen av planen ska ske.

1. Grönplanering och grönplan

Grönstrukturen i staden har en nyckelroll för att möta en rad olika utmaningar som samhället står inför. Förlust av biologisk mångfald, klimatförändringar och folkhälsa är utmaningar där de gröna stadsrummen kan göra stor skillnad på ett mångfunktionellt, kostnadseffektivt och hållbart sätt.

I grönplanen synliggörs grönstrukturens många värden, funktioner och ekosystemtjänster. Planen innehåller målsättningar, strategier, ställningstaganden och inriktningar för alla skeden i arbetet med grönplaneringen. Grönplanen är också ett viktigt underlag för fysisk planering. Den syftar till att ge arbetet med grönplanering en tydlig riktning, där grönstrukturens värden tas tillvara och integreras i fysisk planering, byggande och förvaltning. Grönplanen är en viktig del i en hållbar samhällsplanering och ett verktyg för att arbeta med miljömålen och Agenda 2030.

1.1 Syftet med denna plan

Grönplanen syftar till att visa hur Göteborg kan stärkas som en stad med stora gröna kvaliteter, ur ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt perspektiv, samtidigt som staden utvecklas.

Göteborg är en växande storstad och fungerar som kärna och motor för hela regionen. Utvecklingen av staden kommer enligt den gällande översiktsplanen från 2022 i huvudsak att ske inom det sammanhängande stadsområdet, framförallt genom förtätning i innerstaden och mellanstaden och genom omvandling av tidigare hamn och industriområden. I ytterstaden föreslås utbyggnad främst i utpekade större samhällen. För att nå målet om en hållbar stad utgår Göteborgs översiktsplan från den övergripande inriktningen att planera för en nära, sammanhållen och robust stad.

1.2 Vem omfattas av planen

Grönplanen är vägledande för Göteborgs Stads alla förvaltningar och bolag avseende planering, byggande och förvaltning, för att bidra till och möjliggöra en hållbar och sammanhållen stadsutvecklingsprocess.

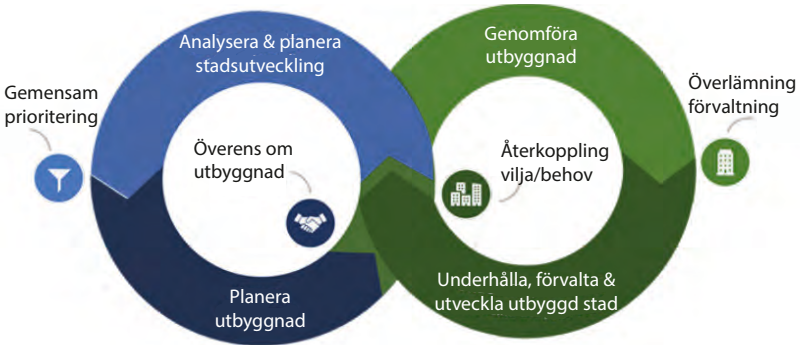

Stadsutvecklingens fyra övergripande skeden. De är ständigt pågående och sker parallellt med varandra.

Grönstrategin har blivit en grönplan!

I samband med uppdateringen har grönstrategin anpassats till Göteborgs Stads riktlinjer för styrande dokument och blivit en grönplan.

Dokumentet bedöms vara ett *planerande styrande dokument - plan* utifrån stadens kriterier för styrande dokument, framförallt utifrån vilken beslutsnivå som gäller för dokumentet.

Grönplan är också ett vedertaget begrepp på nationell nivå. Boverket och Naturvårdsverket har tagit fram en gemensam vägledning för kommunal nivå: *Grönplanera! – en vägledning om kommunal grönplanering.*

Grönplanen ska fungera som ett besluts- och kunskapsunderlag för alla skeden i den sammanhållna stadsutvecklingsprocessen. Planeringsskedet omfattar den fysiska planeringen i bland annat översiktsplan och detaljplaner såväl som planering och prioriteringar hos både markförvaltare och markägare. Grönplanen är också ett stöd när nya parker och platser byggs, när befintliga miljöer utvecklas och förvaltas samt när grönstrukturen tillgängliggörs och aktiveras.

Grönplanen omfattar de allmänt tillgängliga gröna områdena, exempelvis parker, naturområden och andra offentliga platser, som kommunen råder över. Grönstrukturen i staden består också av andra gröna områden, såsom bostadsgårdar, jordbruksmark och kyrkogårdar. Vid planering och utveckling av strukturen är det viktigt att förhålla sig även till dessa. Alla de typer av områden som är viktiga för den gröna strukturen finns därför kort beskrivna i detta dokument.

1.3 Giltighetstid

Grönplanen gäller för åren 2022-2030. Under giltighetsperioden ska planen aktualitetsprövas.

1.4 Bakgrund

I Göteborgs Stads budget för 2021 gav kommunfullmäktige park- och naturnämnden i uppdrag att uppdatera Stadens grönstrategi, *Grönstrategi för en tät och grön stad*. Samma uppdrag gavs i Stadens budget för 2022.

Grönstrategin beslutades 2014, som ett underlag för planering med syfte att Göteborg ska kunna bevaras och fortsätta utvecklas som en grön stad med stora kvaliteter, ur både socialt och ekologiskt perspektiv, samtidigt som vi bygger staden tätare. Grönplanen är en uppdatering och aktualisering av grönstrategin. Staden står nu inför nya möjligheter och utmaningar i och med den förändring i organsiationen kring Göteborgs Stads stadsutveckling som träder i kraft 1 januari 2023. Grönplanen är ett uppdaterat styrdokument för Göteborgs Stad som täcker in grönplaneringen från planering till genomförande och förvaltning

Förvaltningens arbete med uppdatering av grönstrategin har även utgått från regeringens etappmål för stadsgrönska och från den nationella vägledningen för grönplanering som Boverket och Naturvårdsverket tagit fram.

1.4.1 Fyra strategiska dokument

Staden antog under åren 2012-2014 fyra strategiska dokument som tillsammans skulle ange inriktningen för Göteborgs fortsatta utveckling mot en attraktiv och hållbar stad genom en samordnad markplanering. Översiktsplanen från 2009 var en gemensam utgångspunkt. De strategiska dokumenten togs fram som ett stöd för stadens politiker och tjänstepersoner i deras prioriteringar, och var utöver grönstrategin:

» *Strategi för utbyggnadsplanering:* visar vilka platser som har särskilt goda förutsättningar för en hållbar stadsutveckling.

» *Vision Älvstaden* – som anger på vilket sätt och med vilka kvaliteter de centrala utvecklingsområdena i Göteborg ska växa fram.

» *Trafikstrategi för en nära storstad* – som visar hur trafiksystemet behöver utvecklas i takt med att fler bor, arbetar, handlar, studerar och möts i staden.

Göteborgs översiktsplan antogs 2022 och i samband med det arbetet har behov av uppdatering av de strategiska dokumenten aktualiserats.

1.5 Koppling till andra styrande dokument

Grönplanen tar utgångspunkt i flertalet regionala och kommunala ställningstaganden. På regional nivå har Göteborgsregionens strukturbild stor tyngd. På kommunal nivå är översiktsplanen, miljö- och klimatprogrammet och program för jämlik stad centrala för grönplanen. I följande avsnitt beskrivs kortfattat några av de dokument, som ligger till grund för grönplanen.

Kommunfullmäktiges årliga budget är det övergripande och överordnade styrdokumentet för Göteborgs Stads nämnder och bolagsstyrelser. Budgetens roll är att inom de ekonomiska ramarna och gällande lagstiftning ange kommunfullmäktiges prioriterade mål och inriktningar. Planer, program, riktlinjer och policies, som kommunfullmäktige har antagit, är underordnade budgeten och har en stödjande funktion. Utgångspunkten för budgeten är de tre hållbarhetsdimensionerna, som är ömsesidigt beroende av varandra: social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet.

1.5.1 Internationella och nationella utgångspunkter

Internationellt och nationellt finns fem politiska ställningstaganden som är särskilt viktiga för grönplanen: globala Agenda 2030, Europeiska landskapskonventionen, EU:s strategi för biologisk mångfald för 2030 och de nationella dokumenten Strategi för levande städer och Politik för gestaltad livsmiljö.

Agenda 2030 och de globala målen

2015 antog FN:s medlemsländer Agenda 2030, en gemensam agenda för hållbar utveckling som innehåller 17 globala mål som ska uppnås till 2030. I begreppet hållbar utveckling integreras de tre dimensionerna av hållbarhet: ekologisk, social och ekonomisk.

Samtliga mål är vägledande för en hållbar stadsutveckling för Göteborg. Grönplanering kan bidra till flera delmål under *Mål 11, Hållbara städer och samhällen*, genom att skydda värden för framtiden, skapa mer resilienta system som är anpassade för ett förändrat klimat och att ge bättre förutsättningar för regional grönstruktur och inkluderande grönområden.

Agenda 2030 - 17 globala mål

Grönplanering kan också på olika vis bidra till de flesta av de 17 globala målen. Särskilt relevanta är *Mål 3, God hälsa och välbefinnande, Mål 10, Minskad ojämlikhet, Mål 13, Bekämpa klimatförändringarna* och *Mål 15, Ekosystem och biologisk mångfald.*

Europeiska landskapskonventionen

Den europeiska landskapskonventionen syftar till att förbättra skydd, förvaltning och planering av europeiska landskap. Den syftar också till att främja samarbetet kring landskapsfrågor inom Europa och till att stärka allmänhetens och lokalsamhällets delaktighet i förvaltning av landskap. Konventionen innefattar alla typer av landskap som människor möter i sin vardag.

Landskap definieras i konventionen som ”ett område sådant det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan av och samspelet mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer”.

EU:s strategi för biologisk mångfald

EU:s strategi för biologisk mångfald är en långsiktig plan för att skydda naturen och stoppa förstörelsen av ekosystem. Strategin innehåller konkreta åtgärder och åtaganden och ska se till att Europas biologiska mångfald börjar återhämta sig senast 2030 – för människorna, klimatet och planeten. Strategin syftar även till att stärka samhället efter pandemin för att klara framtida hot, till exempel klimatförändringar, skogsbränder, matbrist och sjukdoms utbrott.

Slutsatsen i strategin är ”Att skydda och återställa den biologiska mångfalden är det enda sättet att bevara kvalitet och kontinuitet i människans liv på jorden”.

Strategi för levande städer

I regeringens skrivelse *Strategi för levande städer – politik för en hållbar stadsutveckling* från 2018 presenteras en strategi som bygger på en helhetsyn på hur städer ska bli mer miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbara. Städer ska vara väl fungerande, robusta och goda livsmiljöer för alla, där människor och grönska ska prioriteras. Stadsgrönskan som förutsättning för ekosystemtjänster lyfts och dess betydelse för livskvalitet och folkhälsa.

Strategin är kopplad till miljömålssystemet och beskriver av regeringen beslutade etappmål och insatser för att nå generationsmålet och ett eller flera miljökvalitetsmål. Två etappmål berör stadsgrönska:

- Etappmål om metod för stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer: Kommunerna ska senast 2020 ha tillgång till en utvecklad metod för att ta tillvara och integrera stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer vid planering, byggande och förvaltning i städer och tätorter.
- Etappmål om integrering av stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer: En majoritet av kommunerna ska senast 2025 ta till vara och integrera stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer vid planering, byggande och förvaltning i städer och tätorter.

Politik för gestaltad livsmiljö

Riksdagen beslutade 2018 att ett nytt nationellt mål införs för arkitektur-, form- och designpolitiken. Boverket har ett övergripande ansvar för politikområdet Gestaltad livsmiljö. Politik för gestaltad livsmiljö tar ett helhetsgrepp om arbetet med den gestaltade livsmiljön och utgör samtidigt en samlad nationell arkitekturpolicy.

Läs mer om hur Göteborgs Stad jobbar med gestaltad livsmiljö i Göteborgs arkitekturpolicy och i översiktsplanens tematiska inriktning!

Nationellt mål för arkitektur-, form- och designpolitiken

Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön. Det ska uppnås genom att:

- hållbarhet och kvalitet inte underställs kortsiktiga ekonomiska överväganden
- kunskap om arkitektur, form och design utvecklas och sprids
- det offentliga agerar som förebild
- estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara och utvecklas
- miljöer gestaltas för att vara tillgängliga för alla
- samarbete och samverkan utvecklas, inom landet och internationellt.

1.5.2 Regionala mål och strategier

Planeringen av Göteborgs regionala grönstruktur på övergripande nivå har en lång historik. Redan i 1963 års regionplan fanns tankar kring de gröna kilarna. (Regionplaneförbundet 1963/1964). På 1970-talet följdes detta upp med stora studier kring de större frilufts- och naturområdena Sandsjöbacka, Delsjöområdet (Göteborgs stadskollegium 1969), Härskogsområdet (Göteborgsregionen 1976), Vättlefjäll och Svartedalen.

Idag styr och leder Göteborgsregionens kommunalförbund (GR), där Göteborgs Stad ingår, arbetet kring regionens gemensamma grönstrukturfrågor. GR arbetar bland annat med naturvårdsprojekt i gröna kilar och att ta fram underlag för att värna grönområdena i planeringen.

Styrande dokument	Ägare
Fördjupad strukturbild för kustzonen (2019)	Göteborgsregionen (GR)
Hållbar tillväxt (2013)	Göteborgsregionen (GR)
Strukturbild för Göteborgsregionen (2008)	Göteborgsregionen (GR)
Regional handlingsplan för friluftslivet - Västra Götaland	Länsstyrelsen i Västra Götaland
Regional handlingsplan för grön infrastruktur (2019)	Länsstyrelsen i Västra Götaland

Regional handlingsplan för grön infrastruktur

Länsstyrelsen i Västra Götaland har på uppdrag av regeringen tagit fram en regional handlingsplan för att långsiktigt kunna bevara och utveckla grön infrastruktur Västra Götaland. Grön infrastruktur definieras som ett nätverk av natur som bidrar till fungerande livsmiljöer för växter och djur och till människors välbefinnande. Handlingsplanen omfattar land- och vattenmiljöer i länet och fokuserar både på utmaningar och förslag till konkreta åtgärder inom olika insatsområden för den gröna infrastrukturen på landskapsnivå.

En fungerande grön infrastruktur är en viktig bas i arbetet med att uppnå flera av de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030 och krävs för att nå generationsmålet och flera av miljökvalitetsmålen

Strukturbild över Göteborgsregionen (GR)

Hållbar tillväxt och strukturbild för Göteborgsregionen

Kommunerna i Göteborgsregionen har gemensamt kommit överens om att befolkningen ska öka med minst 10 000 invånare per år och att Göteborgsregionen ska utvecklas till en stark och tydlig tillväxtregion i Europa.

Regionen ska utvecklas enligt den gemensamma strukturbilden för att få en långsiktigt hållbar tillväxt, med en stark och attraktiv regional kärna och längs tydliga stråk med ett flertal starka och attraktiva regiondelscentrum. De gröna kilarna ska tas till vara och utvecklas, för att stärka Göteborgsregionen som helhet.

Fördjupad strukturbild för kustzonen (GR)

För kustzonen har en fördjupad strukturbild tagits fram. Den handlar om att stärka kust och skärgårdens karaktär och identitet och att kunna utveckla levande kustsamhällen. Strukturbilden bygger på ett antal överenskommelser mellan kommunerna. De handlar bland annat om att skapa en tillgänglig och attraktiv skärgård och kustzon för närrekreation, friluftsliv och turism och att använda havet och kusten på ett långsiktigt hållbart sätt som bidrar till ekosystem i balans.

1.5.3 Staden övergripande mål och strategier

I detta avsnitt presenteras Göteborgs Stads styrande dokument, som är beslutade av kommunfullmäktige eller gemensamt av flera kommunala nämnder och som är kopplade till grönplanen. Särskilt viktiga för grönplanen är Göteborgs översiktsplan, miljö- och klimatprogrammet, program för en jämlik stad och friluftsprogrammet. Dessa beskrivs närmare i sammanfattande texter.

Styrande dokument
Göteborgs Stads friluftsprogram 2018-2025 (2018)
Göteborgs Stads kulturprogram (2013)
Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021-2030 (2022)
Göteborgs stads plan för ridsport 2020 – 2024 (2020)
Göteborgs Stads program för en jämlik stad 2018–2026 (2018)
Översiktsplan för Göteborg (2022)
Vision Älvstaden (2012)

Översiktsplan för Göteborg

Kommunfullmäktige gav i september 2017 byggnadsnämnden i uppdrag att ta fram förslag till en ny kommunövergripande översiktsplan för Göteborg. Göteborgs översiktsplan antogs i maj 2022 och är kommunens samlade strategi för hur mark, vatten och bebyggelse ska användas, utvecklas och bevaras. Den pekar ut en riktning för hur kommunen ska utvecklas på lång sikt, samtidigt som den vägleder beslut här och nu. Varje kommun ska ha en aktuell översiktsplan som omfattar hela kommunens yta. En översiktsplan är inte juridiskt bindande, men genom sin vägledande funktion har den en central roll för stadens utveckling. Kommunfullmäktige ska ta fram och anta en planeringsstrategi under de två första åren efter ett ordinarie val. Syftet med planeringsstrategin är att den ska främja en ökad kontinuerlig översiktsplanering för att hålla översiktsplanen aktuell.

Göteborgs översiktsplan har bland annat haft grönstrategin som utgångspunkt och de avsnitt i grönstrategin som rör fysisk planering har i stora delar inarbetats.

Göteborgs översiktsplan innehåller en utvecklingsinriktning samt flera tematiska inriktningar och geografiska inriktningar. Utvecklingsinriktningen består av tre prioriterade strategier och en utbyggnadsstrategi. De tre prioriterade strategierna är nära stad, sammanhållen stad och robust stad. Till dessa hör delstrategier (se lista i marginalen). Nedan följer en beskrivning av hur grönstrukturfrågorna omhändertas i utvecklingsinriktningen och i de tematiska inriktningarna. Grönstrukturen behandlas även i andra delar av översiktsplanen, exempelvis i de geografiska inriktningarna.

Utvecklingsinriktning – Nära, sammanhållen och robust stad

För att nå målet om en hållbar stad har tre prioriterade strategier lyfts fram och prioriterats i Göteborgs översiktsplan - att planera för en nära, sammanhållen och robust stad.

Nära stad innebär korta avstånd mellan människor och de funktioner som behövs för vardagslivet och minskar behovet av att resa. Göteborgs utmaning för att nå en sammanhållen stad handlar om att överbrygga såväl fysiska som mentala och sociala barriärer. En robust stad har motståndskraft och anpassningsförmåga för att möta utmaningar och kriser samtidigt som invånarna har förtroende för varandra och för samhällets funktioner.

De tre strategierna kompletterar varandra och ska användas tillsammans. Nedan beskrivs de tre strategierna med fokus på de delstrategier som i huvudsak berör grönstruktur.

Skapa fler tillgängliga parker, naturområden och offentliga platser

Parker, natur och offentliga platser ska vara trygga, inkluderande och av god kvalitet. De ska vara lätta för alla att ta sig till, både nära bostaden och i andra delar av staden. Barn och unga ska kunna vistas på platser utan sällskap av vuxna och utan att det kostar något. I takt med att staden växer behöver nya parker tillskapas och i andra områden göras mer tillgängliga.

Strategier för att nå en nära, sammanhållen och robust stad

I grönplanen går vi närmare in på de av utvecklingsinriktningens delstrategier som berör grönstruktur, det vill säga de som är fetmarkerade nedan.

Nära stad

1. Utvidga innerstaden och utveckla stadens tyngdpunkter
2. Skapa god balans mellan olika funktioner
3. **Skapa fler tillgängliga parker, naturområden och offentliga platser**
4. Förtäta för att höja kvaliteter och hushålla med resurse

Sammanhållen stad

5. Skapa ett väl fungerande nätverk av gator och gång- och cykelvägar
6. Bind ihop staden med snabb och pålitlig kollektivtrafik
7. Planera för variation
8. **Viktiga mötesplatser och offentliga rum ska bevaras och nya tillskapas**

Robust stad

9. Delaktighet och öppenhet ska prägla planeringsprocesserna
10. Begränsa klimatpåverkan och hantera klimatförändringarna
11. **Bevara och utveckla den biologiska mångfalden och ekosystemtjänster**
12. Planera för ett mångsidigt och diversifierat näringsliv
13. Värna och stärka stadens identitet

Nära stad

Sammanhållen stad

Robust stad

Närhet till parker och natur har stor betydelse ur ett hälsoperspektiv och skapar intressanta stadsmiljöer. Grönstrukturen bidrar även till att minska översvämningsrisken i den byggda staden och ger bättre mikroklimat och luftkvalitet.

Viktiga mötesplatser och offentliga rum ska bevaras och nya tillskapas

Viktiga mötesplatser och offentliga rum stärker ett områdes identitet och ibland hela stadens. Parker, torg, friluftsområden och lekplatser är värdefulla platser som ska värnas. Kusten och badplatser är värdefulla för hela staden. Blågröna stråk har ofta ett stort värde för stadens kulturvärden samt har potential att verka sammanhållande.

En jämlik tillgång till väl gestaltade och omhändertagna miljöer borgar för en inkluderande och trygg stad med välmående invånare. Möten på jämlika villkor uppstår när människor från olika grupper i samhället kan träffa på och se varandra i det dagliga livet.

Bevara och utveckla den biologiska mångfalden och ekosystemtjänster

Biologisk mångfald är en förutsättning för den välfärd vi har idag och de ekosystemtjänster som naturen levererar till stadens invånare. Befintliga ekosystemtjänster och biologisk mångfald ska så långt som möjligt bevaras och utvecklas vid planering och byggande. När nya områden planeras ska även fler ekosystemtjänster skapas i mesta möjliga mån. En sammanhängande blågrön struktur, från ytterstadens stora naturområden och vattendrag till ett mer finmaskigt nät i den täta staden, främjar såväl friluftsliv som växt- och djurliv. Jordbruksmark bör användas och värnas för livsmedelsförsörjning.

Utvecklingsinriktning - Utbyggnadsstrategi

Göteborgs översiktsplan möjliggör utbyggnad av bostäder, verksamheter och samhällsservice som motsvarar en befolkningstillväxt på cirka 250 000 nya invånare. Prioriteringar av bebyggelseutveckling bör alltid göras så att det bidrar till att skapa kvaliteter och att möta de viktigaste utmaningar översiktsplanen har identifierat – delad stad och ett förändrat klimat.

Stadens grönstruktur har en avgörande roll för en hållbar utveckling. Översiktsplanens utbyggnadsstrategi utgår från en bebyggelseutveckling som är följsam gentemot de naturgivna förutsättningarna och den gröna strukturen. Natur- och kulturmiljöer skapar kvaliteter som har betydelse för Göteborgs attraktivitet och hållbarhet. En grönstruktur som är väl integrerad säkerställer tillgången till parker och natur också i den täta staden.

En väl integrerad grönstruktur

Göteborgs parker och naturområden är del av en regional grön infrastruktur med stora ekologiska såväl som sociala värden. Stora sammanhängande områden, de gröna kilarna, tar sig in i staden och har tillsammans med stora parker och naturområden särskild betydelse för rekreation och naturupplevelser och för biologisk mångfald och ekosystemtjänster i den byggda staden. Flera av dessa områden knyts samman av blågröna stråk som har en betydelsefull roll för Göteborgs gröna infrastruktur. Kustbandet är en del av denna struktur och en viktig resurs för boende, besökare och näringsliv såväl

i Göteborg som i angränsande kommuner. Här finns bad, friluftsområden, värdefulla natur- och kulturmiljöer samt hamnar för framför allt småbåtar, men även för fraktfartyg, fiske och färjeterminaler.

De stora natur- och rekreationsområdena ska utvecklas och värnas. De gröna kilarna ska förstärkas och förlängas in i den täta staden. Den blågröna stråken behöver värnas och utvecklas till en robust och väl integrerad grönstruktur, i såväl innerstaden, mellanstaden och ytterstaden.

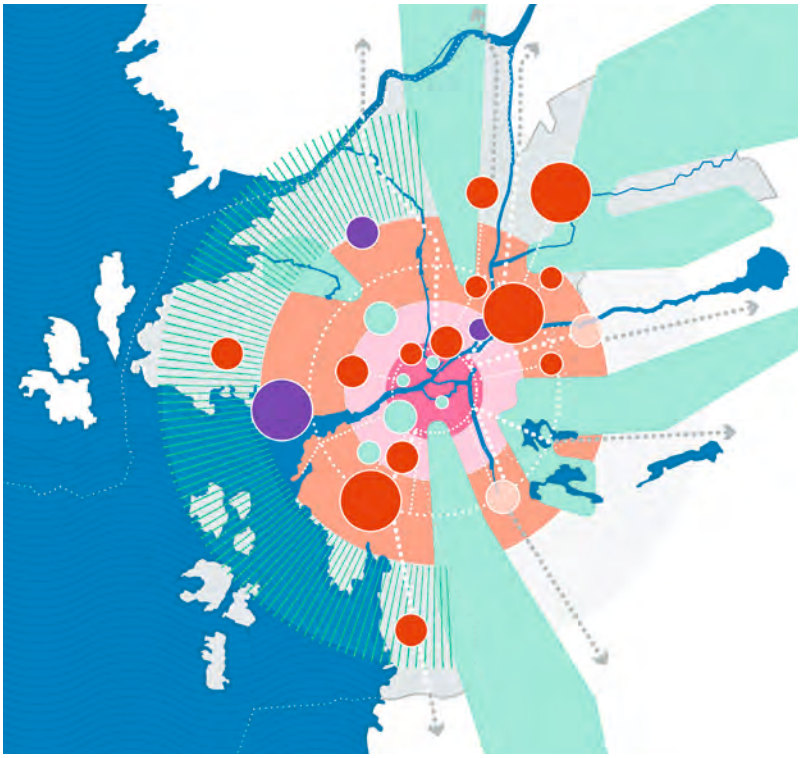

Strategikarta *Gröna kilar, parker, kust- och naturnära kvaliteter, stadsbebyggelse, samband, tyngdpunkter med mera*

Tematisk inriktning för gestaltad livsmiljö

Här sammanfattas Göteborgs översiktsplans tematiska inriktning Gestaltad livsmiljö med fokus på de delar som i högst grad berör grönplanen.

Möjliggör en levande stadsmiljö

Värna och utveckla de offentliga rummen med utgångspunkt i platsspecifika värden och lokal identitet. Utforma stadens rum så att de stödjer aktivitet och säkerställ tillgång till idrott och utelek när nya bostäder planeras. Värna platser med framtida potential för handel, upplevelser och kultur samt förstå vad förändringar i staden har för påverkan på befintligt kulturliv.

Främja god arkitektur

Var en förebild vid byggande och förvaltning av offentliga miljöer. Arbeta utåtriktat kring frågor som rör gestaltad livsmiljö. Gestalta barnens lek- och vistelsemiljöer med särskild omsorg, så att de bidrar med kärnvärden som trygghet och upplevelseglädje. Utveckla staden utifrån dess karaktär och identitet, både i de stora dragen och i det lokalt platsspecifika. Driv på utvecklingen av väl gestaltade platser genom tillfällig arkitektur och platsskapande aktiviteter och tillämpa

Princip för fördelning av markanvändning

Göteborgs översiktsplan slår fast att minst 15 procent offentlig friyta är ett bra mått. Det är också rekommendationen enligt UN-Habitat, FN:s boende och bosättningsorgan.

Minst 2/3 av den offentliga friytan bör vara park eller natur.

Göteborgs översiktsplans tematiska inriktningar delas upp i följande frågor:

1. Allmänna intressen
2. **Gestaltad livsmiljö**
3. **Parker, natur och vatten**
4. Mobilitet och infrastruktur
5. Bostäder, samhällsservice och teknisk försörjning
6. Näringsliv och handel
7. Hälsa och säkerhet
8. **Regionala och mellankommunala intressen**

I grönplanen sammanfattas samtliga tematiska inriktningar för 2. Gestaltad livsmiljö och 3. Parker, natur och vatten samt delar av innehållet under 8. Regionala och mellankommunala intressen som berör grönplanering.

enprocentregeln gällande konst i offentliga miljöer. Eftersträva arkitektur som tar tillvara redan använda naturresurser och anpassa nya strukturer och byggnader till ett framtida klimat.

Ta tillvara kulturmiljövärden

Låt den växande staden utvecklas i samspel med kulturmiljövärden genom att bygga vidare på stadens karaktärer. Förtydliga och förstärk platsspecifika värden som Göteborgs historia och stadens unika karaktär i all stadsutveckling. Ny arkitektur ska förhålla sig respektfullt till kulturhistorien, spegla vår nutid och stärka Göteborgs identitet för framtiden.

Tematisk inriktning för parker, natur och vatten

Robust grön infrastruktur

Stärk den biologiska mångfalden och utveckla ekosystemtjänster genom att värna om de gröna kilarna. Förstärk den gröna infrastrukturen i den täta staden till ett väl sammankopplat nätverk av gröna stråk, parker och naturområden. Ekosystemtjänster, både befintliga och nyskapade, är grunden för en robust grön infrastruktur, precis som att värna och förstärka biodiversitet och en variation av naturtyper. Skydd av natur- och friluftsområden ska utvecklas och jordbruksmark ska endast bebyggas då ändamålet är av väsentligt samhällsintresse.

God tillgång till parker och naturområden

Park- eller naturområden (minst 0,2 hektar) ska planeras inom 300 meters gångavstånd från där människor bor, arbetar och går i skola. Samtidigt som större parker eller naturområden (minst 2 hektar), med en variation av sociala funktioner och ekosystemtjänster ska finnas inom en kilometer. Tillskapa nya parker i stadsdelar där trycket på befintliga parker redan är stort och lokalisera nya parker, med tydliga entréområden, där människor rör sig, i anslutning till kollektivtrafik och tyngdpunkter. Komplettera med tillgänglig plan parkmark i anslutning till bostadsnära naturområden.

God möjlighet till rekreation och friluftsliv

Vandringsleder, faunapassager och ekodukter ska överbrygga barriärer och förstärka kopplingar både inom och mellan de gröna kilarna. Naturkaraktärer ska förstärkas för ökad biologisk mångfald och stärkt landskapsbild. Vidare ska större rekreationsområden bli mer tillgängliga och orienterbara genom exempelvis god kollektivtrafik, samtidigt som förutsättningar för rekreation och friluftsliv i bostadsnära naturområden ska förbättras. Strandskyddet ska värnas för att säkerställa allmänhetens tillgång till kust, sjöar och vattendrag. Utveckla områden för odling och djur, både i den täta staden och i det tätortsnära jordbrukslandskapet, som en del av ett rikt och hälsosamt stadsliv.

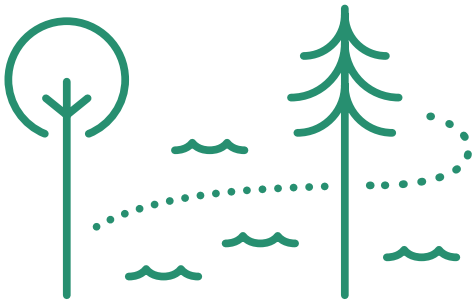

Sammanhängande blågröna stråk och vattennära miljöer

Förstärk och utveckla den blågröna strukturen genom att tillskapa nya ytor längs vattendrag och göra den mer tillgänglig för människor genom bland annat kollektivtrafik till målpunkter vid kusten och

andra vattenmiljöer. Utveckla befintliga värden och ekologiska funktioner för ett rikt växt- och djurliv och vatten med god ekologisk och kemisk status, även de blågröna stråkens förmåga att möta effekter av ett förändrat klimat såsom dagvatten- och skyfallshantering.

Välmående vatten

Samordna arbetet med vattenkvalitet, skyfall och högt vatten samt förbättra den ekologiska och kemiska statusen i stadens sjöar och vattendrag. Värna våtmarker och se möjligheten i att återskapa eller skapa nya våtmarker både för fördröjning av vatten och för biologisk mångfald. Stärk de ekologiska funktionerna i vattendragens kantzoner och sträva mot att öppna upp kulverterade vattendrag helt eller delvis. Motverka negativ påverkan på grundvattenförekomsterna vid planering och grundläggning.

Regionala och mellankommunala intressen

Regionala och mellankommunala intressen i Göteborgs översiktsplan är ingen tematisk inriktning utan en sammanställning av mellankommunala intressen. Nedanstående intresse är av stor vikt för grönplanen.

Gröna kilar, natur- och friluftsområden, kust och skärgård

De gröna kilarna är naturområden och vattendrag som sträcker sig från de centrala delarna av Göteborg till ytterkanterna av Göteborgsregionen. Att bevara och utveckla de gröna kilarna är av mellankommunalt intresse och samordning sker genom Göteborgsregionens kommunalförbund (GR). Exempel på en grön kil är den som sträcker sig från Slottsskogen, Botaniska trädgården och Änggårdsbergen vidare till Sandsjöbacka naturreservat, med sin sydligaste punkt i Kungsbacka kommun.

Gröna kilar *Gröna kilar, blågröna stråk, större parker och kustbandet illustrerade i Göteborgs översiktsplan.*

Göteborgs lokala miljömål

1. Begränsad klimatpåverkan
2. Frisk luft
3. Bara naturlig försurning
4. Giftfri miljö
5. Ingen övergödning
6. Levande sjöar och vattendrag
7. Grundvatten av god kvalitet
8. Hav i balans samt levande kust och skärgård
9. Ett rikt odlingslandskap och myllrande våtmarker
10. Levande skogar
11. God bebyggd miljö.
12. Ett rikt växt-och djurliv

Göteborgs miljö- och klimatprogram

Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021–2030 togs fram av miljö- och klimatnämnden och är antaget av kommunfullmäktige. Målbilden i miljö- och klimatprogrammet är Ekologiskt hållbar stad 2030. Programmet är den gemensamma plattformen för Stadens långsiktiga miljöarbete och därmed Stadens övergripande styrdokument för den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling. Programmet har sin utgångspunkt i Agenda 2030, Sveriges nationella miljökvalitetsmål och Parisavtalet och fokuserar på de största utmaningarna för ett ekologiskt hållbart Göteborg. Programmet innehåller tre kommunövergripande miljömål som handlar om naturen, klimatet och människan:

» Göteborg har en hög biologisk mångfald

» Göteborgs klimatavtryck är nära noll

» Göteborgarna har en hälsosam livsmiljö.

Under miljömålen finns tolv delmål som fokuserar på Göteborg Stads egen verksamhet, samt sju tvärgående strategier.

Det svenska miljömålssystemet består av ett generationsmål, 16 miljökvalitetsmål med preciseringar och ett tjugotal etappmål. Generationsmålet visar riktningen för vad som måste göras inom en generation för att miljökvalitetsmålen ska nås. Ett av miljömålen – god bebyggd miljö – syftar till att uppnå hållbar utveckling i den byggda miljön genom att ekologiska, sociala och ekonomiska aspekter vägs in. Miljökvalitetsmålen har brutits ner till regionala miljömål av länsstyrelsen tillsammans med Västra Götalandsregionen (VGR) och på lokal nivå för Göteborgs Stad.

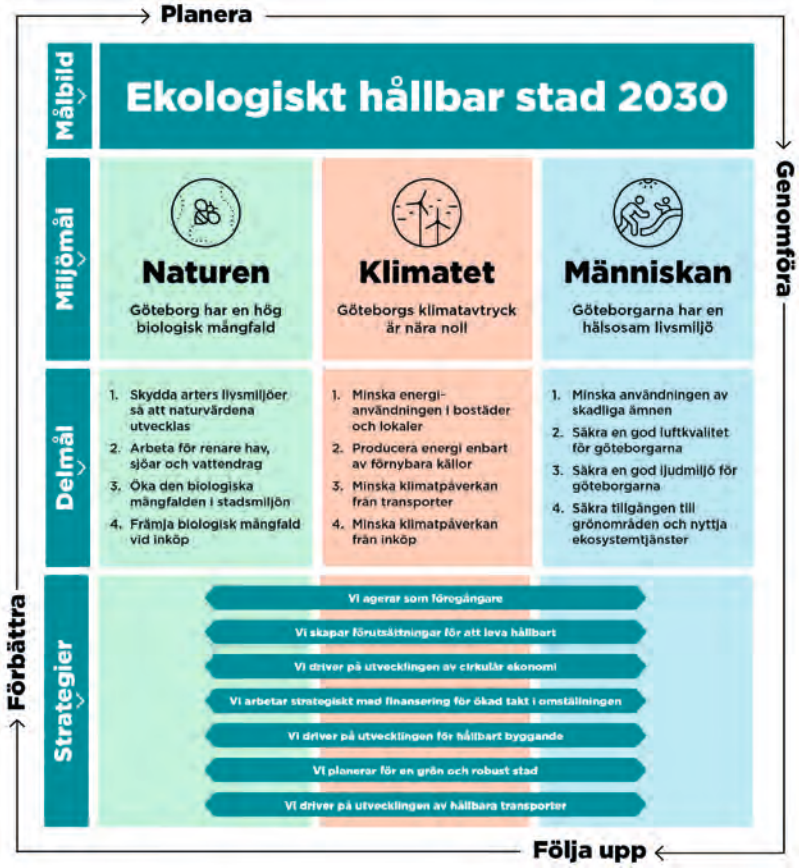

Sammanfattande bild över miljö- och klimatprogrammets målbild, miljömål, delmål och strategier.

Göteborgs program för en jämlik stad

Göteborgs stads arbete för en jämlik stad utgår från två styrande dokument: ett program och en plan. Båda är beslutade i kommunfullmäktige och gäller för alla nämnder och styrelser i Göteborgs stad.

Syftet med programmet är att peka ut viktiga målområden som aktörer i Göteborg ska samlas kring för att tillsammans bidra till att minska skillnaderna i livsvillkor i staden. I programmet fastställs fyra målområden för en jämlik stad. Syftet med planen är att förverkliga programmet om jämlik stad. Planen pekar på de strukturer som behöver skapas eller förstärkas.

Läs mer i Riktlinje för jämlikhetsarbete i parker, naturområden och stadsrum

Göteborgs Stads program för en jämlik stad

Mål

Göteborg ska vara en jämlik stad

Målområden för att nå målet

- Skapa god start i livet och goda uppväxtvillkor
- Skapa förutsättningar för arbete
- Skapa hållbara och jämlika livsmiljöer
- Skapa förutsättningar för delaktighet, inflytande och tillit

Göteborgs friluftsprogram

Göteborgs friluftsprogram från 2018 är antaget av kommunfullmäktige, ansvarig nämnd är park- och naturnämnden. Syftet med Göteborgs friluftsprogram från 2018 är att värna och utveckla möjligheten till friluftsliv för både göteborgare och besökare och att ge en inriktning för fortsatt planering och arbete med friluftsliv. Friluftsprogrammet är ett planeringsstöd för alla som arbetar med friluftsfrågor inom Göteborgs Stad.

Friluftsprogrammet behandlar främst allmänt tillgängliga gröna områden, som parker och naturområden som kommunen har rådighet över. Även andra urbana offentliga rum som torg, platser och gång- och cykelvägar behandlas.

Målet för Göteborgs Stads friluftsprogram är att:

- Göteborg ska vara en stad med ett levande och varierat friluftsliv för alla.

Friluftsprogrammets strategier fokuserar på att:

- prioritera aktiviteter som många enkelt kan ta del av
- säkerställa tillgången till områden för friluftsliv
- utveckla upplevelsevärden och tillgänglighet
- vårda natur och anläggningar
- informera och involvera

1.6 Stödjande dokument

Nedan följer ett urval av de dokument som stödjer grönplanen.

1.6.1 Nationella och regionala

Stödjande dokument	Ägare
Biotopskyddsområden – vägledning om tillämpningen av 7 kapitlet 11 § miljöbalken	Naturvårdsverket
Fria eller fälla 2.0. – vägledning för avvägningar vid hantering av träd i offentliga miljöer. (2014)	Riksantikvarieämbetet
Grönplanera! – vägledning om kommunal grönplanering	Boverket
Grönplanera! – vägledning om att ta fram en grönplan	Naturvårdsverket
Uppdaterad åtgärdstabell 2021–2025 för Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd	Naturvårdsverket

1.6.2 Stadens

Stödjande dokument och verktyg
Göteborgs stadsmiljöpolicy (Stadens färg, golv, ljus, möbler m fl)
Stadens träd - Policy för park- och gatuträd i Göteborg
Göteborg - modig förebild inom arkitektur Arkitekturpolicy för Göteborgs Stad
Kompensationsåtgärder för ekosystemtjänster i plan- och exploateringsprojekt i Göteborgs Stad
Processverktyg: Grönytefaktorer i plan- och exploateringsprojekt i Göteborgs Stad
Processverktyg: Social- och Barnkonsekvensanalys (SKA/BKA)
Skogspolicy - med fokus på skogens natur- och sociala värden genom ansvarsfull skogsskötsel utan kalhyggen
Teknisk handbok

1.6.3 Park- och naturförvaltningens

Stödjande dokument
Naturvårdsprogram
Parker och naturområden - handbok för ett varierat växt- och djurliv
Parkutvecklingsplaner
Riktlinje för dagvatten och skyfall
Riktlinje för jämlikhetsarbete i park, naturområden och stadsrum
Riktlinje för lekplatser
Riktlinje för tillgänglighet i parker och naturområden - *kommande*
Riktlinje skötseleffektiv gestaltning - *kommande*
Riktlinjer för badsäkerhet på kommunala badplatser
Riktlinjer för utegym
Riktlinje för utomhuspedagogik inom park- och naturförvaltningen
Råd och riktlinjer för omhändertagande av grova träd
Skötselplaner
Stadsdelsvisa grönplaner
Utvecklingsplan för Slottsskogen

1.7 Genomförande av denna plan

För att grönplanen ska förverkligas krävs att flera nämnder genomför insatser inom ramen för sina respektive ansvarsområden. Vilken eller vilka nämnder som får ansvaret att leda, driva och samordna arbetet är ett ställningstagande som bör göras i Stadens nya organisation för stadsutveckling som träder i kraft i januari 2023.

Fler aktörer än Göteborgs Stad behöver bidra med insatser för att grönplanens målsättningar ska kunna uppfyllas.

1.8 Uppföljning av denna plan

Hur uppföljning av grönplanen ska genomföras beslutas inom ramen för den nya organisationen som träder i kraft i januari 2023.

Kapitel 2

Mål

För att nå en hållbar stadsutveckling är det viktigt att stärka sociala och ekologiska aspekter i stadens offentliga rum. Det är en förutsättning för att staden ska bli långsiktigt ekonomiskt hållbar. I detta kapitel beskrivs grönplanens viljeinriktning genom dess ekologiska, sociala och ekonomiska mål.

2. Tre mål ur tre perspektiv

Hållbar utveckling beskrivs vanligen utifrån tre dimensioner av hållbarhet – ekologisk, social och ekonomisk. Hållbar utveckling kan dessutom beskrivas som ett beroende där ekologisk hållbarhet tillskrivs stor vikt och ses som en förutsättning för social hållbarhet. Tillsammans skapar den ekologiska och sociala hållbarheten förutsättningar för den ekonomiska hållbarheten. Genom att på det här viset se den ekologiska hållbarheten som fundamentet för såväl den sociala som den ekonomiska hållbarheten blir det tydligt att en kortsiktig tillväxt som är negativ för miljön hotar den långsiktiga sociala och ekonomiska utvecklingen. Sammantaget måste de tre dimensionerna av hållbarhet samverka för att utvecklingen ska vara hållbar.

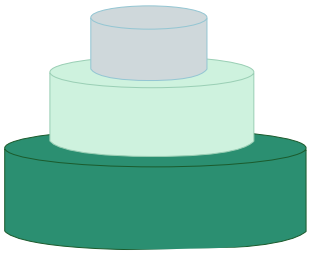

Figuren beskriver hur de tre hållbarhetsdimensionerna bygger på varandra.

Grönplanens tre mål visar vad som är viktigt att sträva efter för att Göteborg ska förbli och ytterligare utvecklas till en stad med stora gröna kvaliteter, ur ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt perspektiv.

Grönplanens mål

Ekologiskt mål

Göteborg är en nära, sammanhållen och robust stad där variation av naturtyper och gröna samband skapar förutsättningar för en hög biologisk mångfald

Socialt mål

Göteborg är en nära, sammanhållen och robust stad där parker, naturområden och stadsrum bidrar till varierade, jämlika och hälsosamma livsmiljöer

Ekonomiskt mål

Göteborg är en nära, sammanhållen och robust stad där grönstrukturens ekosystemtjänster är värdeskapande och ligger till grund för en hållbar samhällsekonomi

2.1 Koppling till andra mål

Grönplanens mål utgår från de mål som är antagna av kommunfullmäktige, och som gäller för hela Staden. Grönplanen förtydligar vad som krävs av stadens grönstruktur för att Göteborgs Stads mål ska nås.

Nedan illustreras en sammanställning av inriktningar och mål i Göteborgs översiktsplan, Miljö- och klimatprogram för Göteborgs Stad 2021-2030 och Göteborgs Stads program för en jämlik stad 2018-2026.

Inriktningar och mål

Göteborgs översiktsplan

Hållbar stad
- Nära stad
- Sammanhållen stad
- Robust stad

Miljö- och klimatprogrammet

- Naturen: Göteborg har en hög biologisk mångfald.
- Klimatet: Göteborg ska ha ett klimatavtryck som är nära noll.
- Människan: Göteborgarna har en hälsosam livsmiljö.

Program för en jämlik stad

Göteborg ska vara en jämlik stad
- Skapa god start i livet och goda uppväxtvillkor
- Skapa förutsättningar för arbete
- Skapa hållbara och jämlika livsmiljöer
- Skapa förutsättningar för delaktighet, inflytande och tillit

2.2 Ekologiskt mål

Göteborg är en nära, sammanhållen och robust stad där en variation av naturtyper och gröna samband skapar förutsättningar för en hög biologisk mångfald

Målbeskrivning: I Göteborg finns en variation av naturtyper med god spridning över staden som bidrar till en hög biologisk mångfald. De gröna områdena är tillräckligt stora och har kopplingar mellan sig så att olika arter kan leva och utvecklas. Stadens gröna områden förvaltas så att ekosystemtjänster utvecklas och stärks och ett rikt växt- och djurliv gynnas.

Nedan följer en fördjupning av och förklaring av det ekologiska målet och de utmaningar Göteborg står inför. I texten ges exempel på vad som utgör ekologiska värden i stadens offentliga rum och vad de nio strategierna i grönplanen utgår från.

Förlust av biologisk mångfald

I EU:s strategi för biologisk mångfald för 2030 är slutsatsen ”att skydda och återställa den biologiska mångfalden är det enda sättet att bevara kvalitet och kontinuitet i människans liv på jorden”. Förlusten av biologisk mångfald är ett av de största globala miljöproblemen idag enligt FN:s vetenskapliga expertpanel för biologisk mångfald. Användningen av mark och vatten förändras så att livsmiljöer för växter och djur försvinner. Huvudorsaken är att naturresurser överutnyttjas. Dessutom gör klimatförändringen att arter som bygger upp ekosystemen försvinner. En stor utmaning är även att nå miljökvalitetsnormerna för vatten.

Enligt uppföljningen av Göteborgs Stads miljömål som gjordes 2018 kan de utmaningar som den biologiska mångfalden i Göteborg står inför sammanfattas till: utbyggnad och förtätningen av staden, förändringar i markanvändning, överutnyttjande av naturresurser, utsläpp av föroreningar och avfall, invasiva främmande arters spridning i kommunen och klimatförändringar. En ytterligare utmaning är Göteborgs Stads beroende av, och påverkan på, biologisk mångfald och ekosystemtjänster på regional och global nivå. Ett globalt hot mot biologisk mångfald är också okunskap om dess värde, vilket är en utmaning även i Göteborg.

Förutom artdiversitet är även hela ekosystem hotade och därmed de ekosystemtjänster vi är beroende av. Göteborgs landskap, såväl urbana och landsbygdsmiljöer, rymmer många olika biotoper och habitat, och därmed ett underlag för biodiversitet. Om denna variation behålls och förstärks finns bättre förutsättningar för att hantera de utmaningar vi möter både lokalt och globalt. De viktigaste förutsättningarna är att upprätthålla naturens ekosystemtjänster.

Variation ger mångfald

Göteborg har idag, tack vare sitt variationsrika landskap, en hög biologisk mångfald med en rad arter och naturtyper som är viktiga att bevara och stärka. De mest värdefulla naturtyperna är ofta ursprungliga för Göteborgsområdet, som exempelvis marina grundbottnar, skalgrusbankar, ädellövskogar, kust, fukthedar samt stränder utmed kusten och älvarna. Särskilt värdefulla naturtyper och arter är viktiga att skydda genom exempelvis reservatsbildning eller biotopskydd. Det är också viktigt att ekologi integreras i den fysiska planeringen.

De sociala, ekologiska och ekonomiska faktorerna kan ofta samverka. Miljöer med ett rikt växt- och djurliv är även miljöer som vi människor tilltalas och mår bra av. Genom bra information kan vi locka fler till utevistelse och friluftsliv på naturens villkor och på så sätt vinna synergieffekter i samspelet mellan

människa och natur, vilket ger samhällsekonomiska vinster, bland annat genom förbättrad hälsa.

Robust grön infrastruktur

I Göteborg ska förutsättningarna till ett rikt växt- och djurliv stärkas genom att bevara och utveckla viktiga områden och stråk. Flera arter, framförallt däggdjur och fåglar, kräver stora obrutna natur-områden för att kunna överleva. Det är därför viktigt att bevara stora områden som exempelvis Vättlefjäll, Delsjöområdet och Sandsjöbacka samt att aktivt arbeta med att stärka de gröna kilarna i regionen.

Att det kan ske ett utbyte av gener mellan en arts olika populationer är en nödvändighet för artens överlevnad. Spridningen av djur och växter mellan värdefulla parker och naturområden behöver kunna ske utan större hinder. Därför behövs arbete för att motverka barriäreffekter och istället skapa stråk och korridorer mellan viktiga platser.

Skötsel för ett rikt växt- och djurliv

I Göteborg ska möjligheterna till ett rikt växt- och djurliv stärkas, genom rätt skötselinsatser. Många områden med ett rikt växt- och djurliv har utvecklats i samspel med människan. Äldre metoder för skötsel av landskapet gav innehållsrika miljöer. Idag finns det endast rester kvar av dessa jordbruks- och skogslandskap och många arter återfinns istället nära människan, i staden. För att bevara och utveckla den biologiska mångfalden är det därför viktigt att arbeta strategiskt med skötselinsatser.

En betydelsefull del av naturvården är att öka medvetenheten, kunskapen, förståelsen och engagemanget för natur- och kulturmiljöns värden genom information och pedagogik. Barn är en viktig målgrupp och pedagogiskt samarbete med skolor är avgörande.

2.3 Socialt mål

Göteborg är en nära, sammanhållen och robust stad där parker, naturområden och stadsrum bidrar till varierade, jämlika och hälsosamma livsmiljöer

Målbeskrivning: I ett jämlikt och hälsosamt Göteborg, finns parker, naturområden och gröna stadsrum nära göteborgare och besökare. Staden erbjuder offentliga platser för alla, med rika och varierade upplevelser som stärker stadens identitet. Det är lätt att röra sig längs blå och gröna stråk, både till vardags och som rekreation. Göteborgarna ges möjlighet att ta egna initiativ och vara delaktiga i utvecklingen av de gemensamma livsmiljöerna.

Nedan följer en fördjupning av och förklaring av det sociala målet och de utmaningar Göteborg står inför. I texten ges exempel på vad som utgör sociala värden i stadens offentliga rum och vad de nio strategierna i grönplanen utgår från.

Jämlika livsmiljöer

Det finns stora skillnader i livsvillkor och hälsa inom Göteborg. Alla invånare har inte grundläggande förutsättningar för hälsa, tillit, delaktighet och sammanhållning i staden. Geografiska skillnader när det gäller boendeformer och kostnadsnivåer är tydliga och påverkar var grupper med olika socioekonomiska förutsättningar bor.

Den fysiska miljön har stor betydelse för människors livsvillkor. I delar av Göteborg saknas ett tillräckligt lokalt utbud av offentlig och kommersiell service, liksom väl gestaltade och omhändertagna offentliga livsmiljöer. Detta riskerar att förstärka segregationsmönstren i staden, vilket behöver motverkas.

Göteborg ska vara en trygg stad där alla göteborgare kan känna tillhörighet på offentliga platser och ha möjlighet att mötas. Göteborgs parker, naturområden och stadsrum kan bidra till detta genom att fungera som platser för möten på lika villkor med blandade funktioner för alla. De är gratis att använda och alla är välkomna. Offentliga rum som är tillgängliga för allmänheten kan gynna känslan av samhörighet. Forskning visar att områden som används som mötesplatser kan öka tilliten mellan människor, minska rädsla, konflikter och segregation mellan olika grupper. Det är därför viktigt att ha en god spridning på parker, naturområden och stadsrum över hela staden, så att närheten till dem blir god för alla invånare, även i vardagen – något som bidrar till att utjämna livschanserna för olika grupper i staden. Närheten är särskilt viktig för barn, äldre och andra som har begränsad möjlighet att ta sig längre sträckor.

Variation främjar möten

Göteborgs landskap med älven, berg och större naturområden bidrar till stadens identitet och kvaliteter, men är samtidigt en utmaning för att skapa en fysiskt sammanhängande stad. Storskaliga trafikleder och alltför väl tilltagna gaturum utgör både kommunikationsvägar och fysiska barriärer som behöver överbryggas. De separerar geografiska områden och skapar ojämlik tillgänglighet till de gemensamma rummen. Detta påverkar särskilt barn, äldre och personer med funktionsnedsättning. En utmaning för Göteborg är att överbrygga de fysiska barriärerna på ett sätt som gör staden mer sammanhållen, exempelvis genom att länka samman staden med nya stråk.

Gröna stråk ökar tillgängligheten och orienterbarheten till målpunkter runt om i staden och ger en grön upplevelse att röra sig i och längs med. Välintegrerade och samlande platser och stråk skapar flöden av människor och dessutom förutsättningar för hållbar mobilitet. Genom en varierad grönstruktur i staden kan fysiska och sociala barriärer överbryggas och kommunikation och rörelse gynnas.

Möten och kontakter är viktiga i staden. En befolkad stadsmiljö upplevs som trygg. Tydliga platser i det offentliga rummet inbjuder till användning och gör det lättare att mötas och orientera sig.

Göteborgs parker, naturområden och stadsrum är några av stadens viktigaste mötesplatser och tillhör göteborgarna. För att skapa platser för alla bör dessa planeras med olika innehåll och aktiviteter. Olika människor har olika syn på vad som är inbjudande. De större parkerna och naturområdena ska rymma både fartfyllda platser, med möjlighet till samspel och aktiviteter, och rofyllda platser för vila och återhämtning. För att möta behoven och se till allas rättigheter är det viktigt med delaktighet i planeringen och flexibilitet i förvaltandet.

Starkare identitet

Göteborgs parker och naturområden ska stärka stadens identitet. De är miljöer som göteborgarna känner till och trivs i. Den tillhörighet människor känner i ett område hör ihop med områdets speciella karaktär. Begreppet identitet i stadsplanering kan avse både en miljös karaktär och människans identitet kopplat till miljön. Det är viktigt att kunna erbjuda göteborgare och besökare ett brett utbud av både små och stora parker och naturområden över hela staden, där var och en kan hitta sin plats att identifiera sig med. Genom att exempelvis öka orienterbarheten till och i parker och naturområden, med tydliga entréer, kan deras identitet stärkas. Specifika eller unika aktiviteter, som till exempel utflyktslekplatser och friluftsbad, bidrar också till att stärka parker och naturområdens identitet.

Göteborgs gröna kulturhistoriska karaktärer stärker stadens identitet och bidrar till stadskvalitet. Det är därför viktigt att ta hänsyn till historiska karaktärer vid utveckling av staden.

Hälsosamma och attraktiva livsmiljöer

Parker och naturområden ska locka till utevistelse och fysisk aktivitet i vardagen. Det är viktigt för alla åldrar, men för barn är det särskilt betydelsefullt för utvecklingen av motorik, inlärning och koncentration. Aspekter som är viktiga vid planering och utformning av stadens gröna rum utifrån att de påverkar möjligheterna att leva ett fysiskt aktivt liv är användbarhet, tillgänglighet, trygghet, närhet och attraktivitet.

Parker och naturområden ska ligga nära bostäder och verksamheter eftersom avståndet påverkar i vilken grad befolkningen är fysiskt aktiv. En varierad grönstruktur, anpassad för olika målgruppers användningsområden, ska även rymma lugna och tysta områden för återhämtning. En tilltalande gestaltning eller ett strategiskt läge kopplat till bra knutpunkter kan göra en plats attraktiv.

Parker, naturområden och stadsrum behöver också vara tillgängliga ur flera aspekter för att möta olika människors behov. Tillgänglighet handlar både om närhet och användbarhet. Om vi skapar offentliga rum avsedda för alla behöver dessa också vara användbara för en bredd av människor. Annars riskerar de att bli outnyttjade och betydelselösa platser.

Göteborg ska vara en stad med ett levande och varierat friluftsliv för alla. Friluftsliv ska erbjudas i olika former. Aktiviteter som många enkelt kan ta del av tillsammans och som har ett riktat jämlikhetsfokus är prioriterade. De regionala gröna kilarna är viktiga för friluftslivet. Även gröna och blå stråk och mindre parker och naturområden fyller en väsentlig funktion för friluftslivet.

En växande stad

I en växande stad ökar konkurrensen om marken. Bostäder och arbetsplatser behöver byggas samtidigt som utrymme för samhällsservice såsom exempelvis skolor och teknisk försörjning ska säkerställas.

Med befolkningstillväxten tillkommer även nya och större behov av ytor för ett attraktivt vardagsliv med parker, naturområden och gröna stadsrum. Det är en särskild utmaning att i den fysiska planeringen säkerställa tillräcklig plats för rekreation och samspel för barn och unga genom goda utemiljöer för lek och utevistelse nära bostäder, fritidshem, förskolor och grundskolor.

Ett växande Göteborg ger också möjligheter. I samband med utbyggnad av ny bebyggelse och infrastruktur kan befintliga barriärer omvandlas och överbryggas och nya parkmiljöer anläggas. Genom genomtänkt planering, gestaltning och växtval skapas nya värden och förutsättningar för fler ekosystemtjänster i staden.

2.4 Ekonomiskt mål

Göteborg är en nära, sammanhållen och robust stad där grönstrukturens ekosystemtjänster är värdeskapande och ligger till grund för en hållbar samhällsekonomi

Målbeskrivning: Genom att nyttja och ge utrymme åt de processer och värden som ekosystemen skapar, kommer Göteborg att stå bättre rustat både ekonomiskt och miljömässigt för klimatförändringar. Grönstrukturens alla beståndsdelar, såsom träd, parker, naturområden och vatten, är investeringar som minskar stadens klimatavtryck. Grönstrukturen bidrar till att reglera och hantera effekterna av ett förändrat klimat. Detta är grunden för en hållbar samhällsekonomi.

Nedan följer en fördjupning av och förklaring av det ekonomiska målet och de utmaningar Göteborg står inför. I texten ges exempel på vad som utgör ekonomiska värden i stadens offentliga rum och vad de nio strategierna i grönplanen utgår från.

Omställning för klimatet

Världens naturresurser förbrukas på ett ohållbart sätt. Även Göteborg bidrar till utarmningen av naturresurser genom överkonsumtion. Effekten blir klimatpåverkan till följd av utsläpp av växthusgaser både lokalt och globalt. Parisavtalet slår fast att den globala temperaturökningen ska hållas väl under två grader och att det måste strävas efter att begränsa den till 1,5 grader. Alla världens länder har förbundit sig att genomföra åtgärder som bidrar till att målen i Parisavtalet uppnås. Enligt Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram bör Göteborg ligga över den globala minskningstakten för att leva upp till Parisavtalet och siktet ska vara inställt på att så snabbt som möjligt minska klimatavtrycket till noll.

Minskat klimatavtryck med gröna investeringar

Stadsutvecklingen är en viktig pusselbit för att nå ett samhälle där naturresurser används på ett långsiktigt hållbart sätt, där redan ianspråktagna resurser i den byggda miljön tas tillvara och där klimatpåverkan är på en acceptabel nivå. Vi bör bygga en samhällsstruktur och en stad som stödjer och möjliggör ett hållbart vardagsliv.

Att investera i grönstruktur är ett viktigt verktyg för att nå ett klimatavtryck nära noll. Växters förmåga att ta upp koldioxid i sina kretslopp är ovärderlig då det leder till ett minskat klimatavtryck.

En växande stad innebär behov av investeringar. Att göra prioriteringar kan vara utmanande när det byggs och planeras på många olika platser parallellt. Samtidigt behöver den mer kortsiktiga ekonomin, framförallt i form av exploateringsekonomi, sättas i relation till den långsiktiga samhällsnyttan. Den växande staden är inte bara en utmaning, den är också en möjlighet att närma sig en nära, robust och sammanhållen stad med minskat klimatavtryck.

Grön stadsplanering är resurseffektiv

Ett förändrat klimat kommer att påverka Göteborg på flera sätt. Det finns risk för att oväntade och extrema väderhändelser blir både mer extrema och frekventa. Staden måste anpassas för att bostäder och infrastruktur ska kunna stå emot klimatrelaterade utmaningar som till exempel extrem nederbörd, höga flöden, höjd havsnivå, orkaner, extremt långvariga värmeperioder och torka. Göteborg ska därför planeras smart och resurseffektivt genom att ge grönstrukturen utrymme. Våra parker och gröna stråk är de mest multifunktionella ytor som går att finna i staden. Förutom att erbjuda tjänster som påverkar människors hälsa och välbefinnande positivt, så fyller de tekniska funktioner.

Genom att utgå från ekosystemtjänster kan vi ersätta flera tekniska lösningar som kan vara både dyra och

underhållskrävande och samtidigt avlasta de system vi redan har. När vi integrerar naturliga processer i samhällsbyggnadsplaneringen, såsom rening av vatten i mark, växters jord- och vattenhållande förmåga samt träds påverkan på luftkvalitet och mikroklimat, kan ytor skapas som fyller många olika funktioner, både sociala, ekologiska och tekniska.

En grön stad är attraktiv och värdeskapande

Göteborgs varierade naturområden med allt från hav, skärgård och kust till berg, skogar och grönskande dalgångar är inte bara av stort värde för stadens invånare utan lockar även turister till staden. Även stadens parker, framförallt stadsparkerna som Slottsskogen och Trädgårdsföreningen, är attraktiva besöksmål för turister.

Såväl efterfrågan som prisnivån på bostäder påverkas av tillgången till och kvaliteten hos parker och naturområden i dess närområde.

Besöksnäringen säljer ofta in Göteborg som destination utifrån värden kopplade till landskapet och grönstrukturen i och runt staden. På motsvarande vis använder sig mäklare ofta av bilder på närliggande parker och naturområden när de säljer in bostäder som är till salu.

Grönstrukturen skapar värden som växer

När vi investerar i grönstruktur, exempelvis bygger en park eller planterar ett träd, kommer värdet av investeringen öka över tid. Trädet i parken eller längs gatan blir med tiden alltmer vattenhållande, får större krona som skuggar gator och fasader samt rymmer allt fler levande organismer. På samma sätt som det enskilda trädets värde växer över tid ökar även värdet för ett grönt stadsrum, en park eller ett naturområde med åren. Attraktiviteten ökar och förutsättningarna för olika typer av ekosystemtjänster förbättras.

Att ersätta gamla träd med unga är ibland nödvändigt i en stad som växer och utvecklas. Det är då viktigt att resonera kring vilka värden det är som ska ersättas i varje specifik situation. Ett ungt träd ger exempelvis inte samma förutsättningar för biologisk mångfald som det gamla trädet. I det gamla trädet finns en variation av småmiljöer, bland annat grova strukturer, döda grenar och håligheter som passar för många olika arter. Samtidigt är det unga trädet viktigt för att säkerställa att det finns en succession i stadsrummens trädmiljöer.

En viktig aspekt att väga in är artvalet som måste utgå från platsens förutsättningar och vilka ekosystemtjänster det finns behov av. Utgångspunkten ska alltid vara rätt träd på rätt plats för rätt ekosystemtjänster.

Värdering av ekosystemtjänster

Begreppet ekosystemtjänster lanserades av ekologer och ekonomer, som tillsammans ville belysa att framtida förluster av ekosystemtjänster, som till exempel tillgång på färskvatten, kommer att innebära stora kostnader för kommande generationer.

Det finns olika metoder att värdera ekosystemtjänster ekonomiskt. En metod är att jämföra vad motsvarande tjänst skulle kosta om den i stället ersätts av mänskligt arbete konstruerade tekniska lösningar. En annan metod är att räkna på hur stora kostnader som kan undvikas genom ekosystemtjänstens existens, exempelvis de skador som undviks då grönstrukturen fungerar som översvämningsskydd. En tredje metod handlar om beräkningar av fastighetsvärdet kopplat till närhet till park. Genom monetär värdering kan ekosystemtjänsternas värden integreras i samhällsekonomiska analyser på samma premisser som andra värden. Detta är bra då dessa analyser är ett viktigt underlag för många beslut.

Även om enskilda ekosystemtjänster i många fall går att värdera monetärt är verkligheten mer mångfacetterad. Ett ekosystem består av ett komplext samspel av olika ekosystemtjänster, vilket gör att förlusten av en ekosystemtjänst kan påverka funktionen hos en annan. Vidare är ekosystemtjänster värdeskapande i fler dimensioner än vad som kan mätas i pengar. Det går exempelvis inte att värdera relationen till barndomens klätterträd eller doften av blommande syren om våren. En annan aspekt som är svår att värdera är folkhälsa. Forskning visar att grönska har en lugnande effekt på oss människor. Parker och naturområden ger dessutom utrymme för aktivitet och rörelse. Därför gynnar tillgång till grönytor, såväl bostadsnära områden som parker och förskolegårdar, människors fysiska och psykiska hälsa. Ökad hälsa ger, förutom minskat lidande för individen, minskade kostnader för sjukvård och minskad sjukfrånvaro. Den samhällsekonomiska kostnaden kopplat till folkhälsa kommer att öka om de gröna miljöerna i staden minskar, även om det är svårt att uppskatta med hur mycket.

Oavsett om en ekonomisk värdering av ekosystemtjänster görs eller inte, är ekosystemtjänstbegreppet viktigt att ha med vid planering, investeringar och förvaltning. Genom att medvetet uppmärksamma, analysera och bedöma värdet av det naturen ger, och inkludera detta i beslutsfattandet, kan vi vara trygga med att vi gjort vad vi kan för att det beslut vi fattar idag även är hållbara i framtiden.

Kapitel 3

Strategier

I det här kapitlet presenteras nio strategier. Tillsammans ger de svar på hur vi ska arbeta för att nå grönplanens ekologiska, sociala och ekonomiska mål. Strategierna stärker de sociala och ekologiska kvaliteterna i stadens parker, naturområden och gröna stadsrum, liksom en ekonomiskt hållbar samhällsutveckling.

3. Grönplanens strategier

Nio strategier visar hur grönplanens mål ska uppnås. Dessa strategier följer och utgår från aktuell forskning inom stadsplanering och klimatanpassning. Samarbete med akademin ska eftersträvas. För att nå målen behöver strategierna användas i samtliga av den sammanhållna stadsutvecklingsprocessens alla skeden.

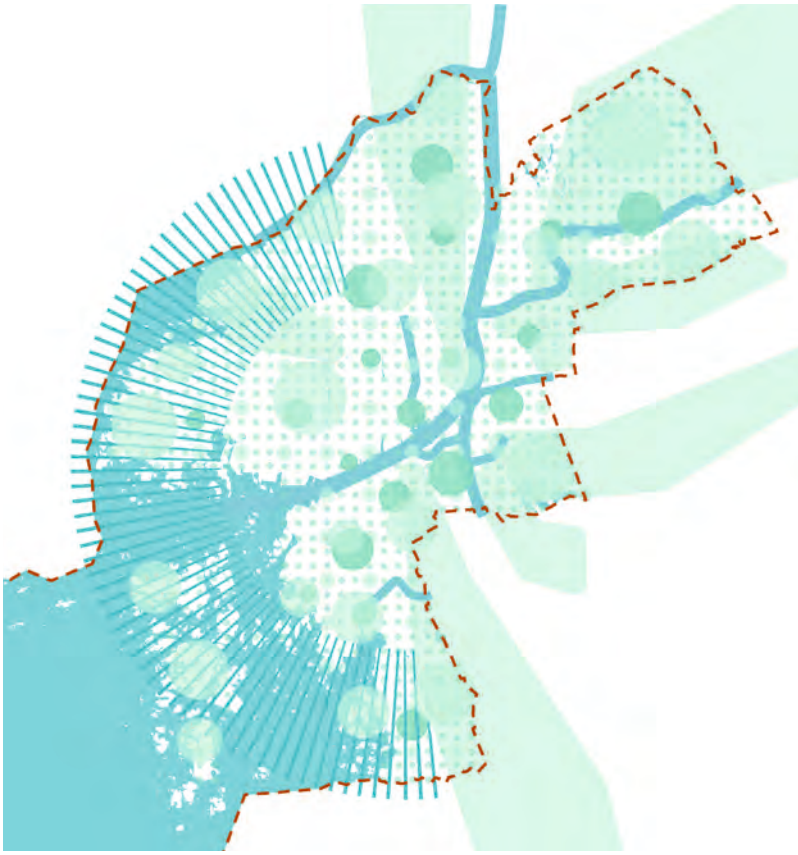

Strategikartan visar Göteborgs samlade grönstruktur - stadens träd, bostadsnära parker och naturområden, stadsdelsparker, stadsparker samt större natur- och rekreationsområden. Kartan visar även de regionövergripande blå stråken och gröna kilarna som ger stora sammanhängande områden och kopplingar.

Grönplanens 9 strategier

Övergripande

1. Bevara och utveckla stadens ekosystemtjänster

Kvantitativa och strukturerande

2. Utveckla och bevara de gröna kilarna
3. Förstärk och utveckla blågröna stråk
4. Stärk gröna stråk och samband i staden
5. Säkerställ god tillgång till parker och naturområden

Kvalitativa och innehållsmässiga

6. Värna och utveckla en robust grönstruktur i den hårdgjorda staden
7. Skapa ett varierat innehåll i parker och naturområden
8. Utveckla grönstrukturen genom skötsel
9. Involvera, informera och aktivera

3.1 Bevara och utveckla ekosystemtjänster

All väl fungerande blå och grön infrastruktur omfattar och levererar en mängd olika ekosystemtjänster. Genom att planera staden så att den urbana miljöns ekosystemtjänster både kan bestå och förbättras, kan samhällsekonomiska vinster åstadkommas. Här följer beskrivningar av de ekosystemtjänster som prioriteras i grönplanen och som ska genomsyra all stadsutveckling.

3.1.1 Stärk stödjande ekosystemtjänster

När ekosystem råkar ut för störningar är förmågan att återhämta sig större om systemet har en stor variation inom sig. Variationsrikedom inom arter, mellan arter och av ekosystem möjliggör anpassning och ger motståndskraft. Biologisk mångfald är, tillsammans med ekologiskt samspel, naturliga kretslopp och jordmånsbildning, exempel på stödjande ekosystemtjänster.

Många växter och djur har hittat nya livsmiljöer i staden, efter att effektiviseringar inom skogs- och jordbruk har utarmat deras ursprungliga livsmiljöer. Deras nya livsmiljöer bör inte byggas bort, utan istället bevaras och förbättras. Urbana områden förändras snabbt, vilket gör det komplicerat att bevara gynnsamma ekosystemfunktioner. För att gynna den biologiska mångfalden är det därför viktigt att behålla och förstärka ett väl utvecklat och variationsrikt vegetationsskikt samt att bevara och utveckla kopplingar mellan parker, naturområden och stora gröna områden utan barriärer.

Att planera för biologisk mångfald i staden kan också vara att plantera ett varierat artval träd och buskar. Ett robust och varierat trädbestånd minskar risken att ett trädslag drabbas av sjukdom eller skadedjur med dödlig utgång som följd. Staden rymmer många extrema biotoper exempelvis mycket torra, blåsiga och saltutsatta miljöer. Forskning pågår kring vilka arter som är lämpliga att plantera i urbana miljöer som Göteborg.

Biologisk mångfald är tillsammans med ekologiskt samspel, naturliga kretslopp och jordmånsbildning exempel på stödjande ekosystemtjänster. (Illustration: The New Division/ Boverket)

3.1.2 Bevara försörjande ekosystemtjänster

Naturen förser oss med mat, färskvatten, material och energi. Att bevara jordbruksmarken nära staden är av stor betydelse, inte bara för ökad möjlighet till självförsörjning utan även för att stärka medvetenheten om matproduktion. Jordbruksmark är dessutom en resurs för kretslopp och robusthet, genom att vatten och våtmarker kan rena och fördröja dagvatten och fungera som en resurs för odling i en klimatosäker framtid.

Landsbygden har tidigare varit den stora arenan för stödjande ekosystemtjänster, men medvetenheten genomsyrar även allt mer den urbana miljön. Intresset för odling och lokal matproduktion är stort och medborgarinitiativen många. Genom jordbruksavtal, arrenden, odlarföreningar och andra samarbeten utvecklas den urbana och stadsnära odlingen.

Försörjande tjänster är produkter och tjänster som vi får direkt från ekosystemen och som gör det möjligt för oss att leva på vår planet, däribland råvaror, energi, vatten och mat (Illustration: The New Division/Boverket)

3.1.3 Utveckla kulturella ekosystemtjänster

Kulturella tjänster är alla typer av immateriella funktioner som naturen tillhandahåller. Exempel är olika upplevelsevärden, naturens betydelse för människors hälsa och kognitiva utveckling, rekreation och estetiska värden. Parker, naturområden och kulturmiljöer rymmer ekosystemtjänster som höjer samhällets sociala värden.

Grönska och natur gynnar även fysisk aktivitet som motion, lek och friluftsliv. Vistelse i parker, naturområden och gröna stadsrum främjar hälsa, välbefinnande och mental återhämtning. Naturen kan ge inspiration, kunskap och öka förståelse för ekosystemens samband och betydelse för människan. Stadens grönstruktur erbjuder mötesplatser för människor med olika bakgrund och åldrar. Vegetation och natur skapar attraktiva miljöer, bidrar till den lokala identiteten och är en viktig del av kulturarvet.

I den täta staden konkurrerar många intressen. Buller ökar stress och har en negativ effekt på människors välbefinnande och på folkhälsan i stort. Växtlighet bidrar till att skapa tystare miljöer, framför allt genom att minska upplevelsen av buller, då grönskan rent visuellt skärmar av ljudkällan.

Immateriella funktioner som naturen tillhandahåller är fysisk hälsa, mentalt välbefinnande, kunskap, inspiration, social interaktion, kulturarv och identitet. (Illustration: The New Division/ Boverket)

3.1.4 Dra nytta av reglerande ekosystemjänster

Reglera lokalklimatet

Parallellt måste vi både hejda klimatförändringarna och anpassa samhället till dem. Ekosystemtjänster fungerar som klimatreglerare i stadsmiljön.

Urban värmeöeffekt innebär att städer har en högre temperatur än omgivningen, vilket kan leda till ökade hälsoproblem vid värmeböljor. Vegetation, framförallt träd, fungerar klimatreglerande genom att sänka temperaturen och motverka värmeöeffekten. Lokalt har även träd en värdefull, avkylande effekt på lufttemperaturen. Trädens skugga bidrar till svalare temperaturer, men framför allt avger träd stora mängder vatten genom avdunstning, vilket har en avkylande effekt på luften. Stor grönyta ger bättre och mer utspridd kylande effekt till omgivningen. Temperaturen påverkas också av stadens vattenstrukturer, eftersom avdunstning ifrån större öppna vattenytor har en avkylande effekt.

Rena och reglera vatten

I takt med klimatförändringarna kommer andelen kraftiga regn och skyfall att öka. För att inte överbelasta våra dagvattensystem, med översvämning som följd, finns ett ökat behov av lokal fördröjning av vatten. Allmänna platser, exempelvis parker och naturområden, kan användas för att samla och fördröja vatten vid stora skyfall. Genom att anlägga fler grönytor i de delar av staden som består av hårdgjord mark, skapa fler gröna tak och väggar och i större utsträckning förbereda våra befintliga grönytor på att ta hand om vatten, kan skador

Fördröjning av vatten, reglering av lokalt klimat, samt rening av vatten och luft är exempel på ekosystemens reglerande tjänster. (Illustration: The New Division/ Boverket)

Göteborgs stad arbetar med grönytefaktor och kompensationsåtgärder som verktyg för att värna och utveckla ekosystemtjänster

vid översvämningar reduceras och behovet av investeringar i teknisk infrastruktur såsom ledningsnät och reningsverk minskar

Vegetation och icke hårdgjord mark har även effekt på förorenat dagvatten. Luftföroreningar, som fastnat på hårdgjorda ytor som vägar och tak, sköljs bort med regnvattnet. Leds vattnet till öppna grönytor filtreras vattnet genom marken. Nedbrytande organismer har då möjlighet att fånga upp föroreningarna, istället för att de belastar våra dagvattensystem.

Rena stadens luft

Vegetationen är av stor betydelse för luftkvaliteten i staden, framförallt genom att skadliga partiklar fastnar i vegetationen. Träd har generellt bättre reningseffekt än gräs och buskar. Ju större bladyta desto fler partiklar tas om hand. Träd kan skapa förhållanden som gör att förorenad luft stiger rakt uppåt och inte blir lika skadlig för människor. Trädplanteringar kan dock minska ventilationen och därmed borttransporten och spridningen av luftföroreningar. Därför måste varje situation bedömas lokalt. Olika busk- och trädarter har alltså olika god effekt på luftreningen. Både artval och placering av växter kräver därmed stor medvetenhet.

Nyttjandet av ekosystemtjänster är en naturlig del av stadsliv och en god livsmiljö. Bilderna visar exempel på ekosystemtjänster i Göteborg.

Grönstrukturens värde – ekosystemtjänster

Planering, byggande och förvaltning har stor betydelse för att bevara, utveckla och skapa ekosystemtjänster, både i den byggda miljön och i landskapet i stort. Parker, naturområden och gröna stadsrum utgör de rumsliga förutsättningarna för ekosystemtjänster i staden.

För att skapa en ändamålsenlig grönstruktur behöver de rumsliga såväl som de ekologiska sambanden beaktas. Dessa samband är viktiga för att grönstrukturen ska ge de nyttor och värden som eftersträvas, nyttor och värden som behöver beaktas inom planering för att åstadkomma en hållbar markanvändning och som hjälper till att hantera utmaningar som ett förändrat klimat, folkhälsa och förlorad biologisk mångfald. Gröna och blå strukturer, som till exempel parker, trädgårdar, gräsytor, träd, skogar och naturområden, är rumsliga förutsättningar för ekosystemtjänster. Beroende på vegetationens karaktär och innehåll skapas olika livsmiljöer för växter och djur.

Modellen nedan visar sambandet mellan grön- och blåstruktur och den samhällsnytta som de genererar.

1. **Gröna och blå strukturer** – är rumsliga förutsättningar för ekosystemtjänster som till exempel parker, trädgårdar, gräsytor, träd, skogar, grönområden. Beroende på vegetationens karaktär och innehåll skapas olika livsmiljöer för växter och djur.
2. **Ekosystemfunktion** – funktioner som upprätthåller ekosystemens struktur och karaktär exempelvis fotosyntes, produktion av biomassa och nedbrytningsprocesser. För fungerande ekosystem är det också viktigt att arter kan förflytta sig mellan olika livs miljöer, det vill säga att det finns en grön infrastruktur.
3. **Ekosystemtjänster** – beroende på vilka ekosystemfunktioner som finns i en grön miljö skapas olika ekosystemtjänster som är en förutsättning för vårt välmående och välfärd. Exempelvis är många grödor beroende av pollinering och ekosystemfunktionerna i marken renar och fördröjer vatten. Många ekosystemtjänster är beroende av biologisk mångfald.
4. **Samhällsnytta** – ekosystemtjänsterna ger oss nyttor som exempelvis mat, hälsa, välbefinnande, skydd mot översvämningar och byggmaterial.
5. **Värde** – nyttorna av ekosystemtjänsterna kan värderas på olika sätt, kvalitativt, kvantitativt eller monetärt. Till exempel hur mycket dagvatten som fördröjs i en park (som också har flera andra värden för till exempel upplevelse och rekreation) i jämförelse med kostnaden för anläggning och drift av en teknisk lösning som ska ta emot motsvarande mängd dagvatten.
6. **Välfärd och hållbarhet** – det samlade värdet av nyttorna som ekosystemtjänsterna genererar, bidrar till vår välfärd och vårt välbefinnande. För att nå en hållbar samhällsutveckling behöver vi ta med dessa värden i avvägningarna mellan olika intressen.
7. **Planering, byggande och förvaltning** – planering, byggande och förvaltning har stor betydelse för hur gröna och blå strukturer samt deras ekosystemfunktioner bevaras, utvecklas och skapas för att kunna leverera de ekosystemtjänster som behövs för platsen och samhället.

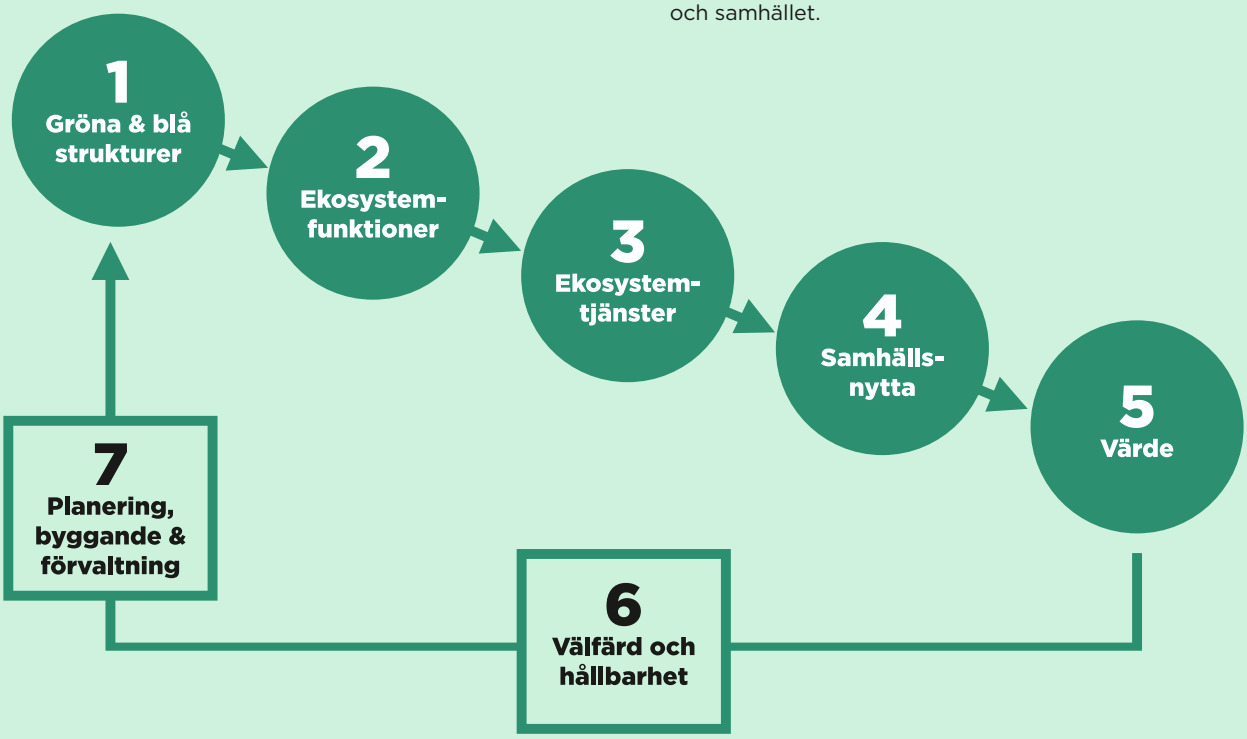

Illustrationen beskriver den så kallade kaskadmodellen av Potschin och Haines-Young, 2010.

Illustration: Ekosystemtjänster – en verktygslåda 1.0.

Illustration: The New Division/Boverket

Allt hänger ihop!

I våra städer behöver vi ge den grönblå infrastrukturen plats, för att den ska kunna ge oss de tjänster som är så viktiga för vårt välbefinnande. Detta tydliggörs av bilden ovan och vad som händer om den stödjande ekosystemtjänsten livsmiljöer saknas eller inte planeras in i våra städer och samhällen. Finns det inga livsmiljöer för växter och djur, får vi inte heller glädje av alla de andra ekosystemtjänsterna.

Globala miljömål är beroende av friska ekosystem

Sedan 1993 har världens ledare enats om flera globala agendor för hållbar utveckling. Dessa mål är inte bara beroende av varandra, utan också av fungerande och friska ekosystem. Ekosystemtjänster utgör därmed en viktig del för att kunna leva upp till och förverkliga dessa mål och visioner.

Vad kan vi lära av andra?

Den 2 juli 2011 drabbades Köpenhamn och Fredriksberg i Danmark av ett skyfall. Regnet påverkade stora delar av Köpenhamn och Fredriksberg. Fastigheters källare och lokaler i marknivå vattenfylldes.

Kostnadsberäkningarna för regnet och dess skador varierar. De danska försäkringsbolagen fick in 90 000 skadeanmälningar och uppskattar kostnaderna för skyfallet till 8 miljarder danska kronor. Andra uppskattningar hävdar att kostnaderna uppgick till 16 miljarder danska kronor.

Som en direkt konsekvens av översvämningarna som följde av skyfallet har Köpenhamn satt igång över 300 projekt som går ut på att omvandla befintliga hårdgjorda stadsrum och ersätta dem med gröna ytor som kan ta emot och fördröja stora mängder regn.

Samhällsplaneringen måste ta höjd för allt mer intensiva och frekventa skyfall. Grönstruktur och grönområden är essentiella för att åstadkomma en mer robust stad. Enbart tekniska lösningar kommer inte räcka till och att inte ställa om blir allt för kostsamt.

Läs om verktyg och metoder för att ta tillvara och utveckla ekosystemtjänster i rapporten Ekosystemtjänster – en verktygslåda

3.2 Utveckla och bevara de gröna kilarna

I Göteborgsregionens strukturbild finns fem regionala gröna kilar utpekade. De sträcker sig från ytterkanterna av regionen, över kommungränser, ända in till centrala delarna av Göteborg. Utbredningen gör det relativt enkelt att nå dem. Sinsemellan är kilarna avgränsade genom bland annat dalgångar, stora trafikleder och järnvägar.

De gröna kilarna är viktiga för att bevara den biologiska mångfalden, eftersom de är större till ytan än parker och naturområden i tätorten. Stora, sammanhängande grönområden och vattendrag hjälper även till att reglera temperaturen i de mer bebyggda områdena. Vid all fysisk planering finns ett ansvar att se till att kilarna stärks och inte byggs igen.

De gröna kilarna sträcker sig över kommungränserna, vilket gör det viktigt att de berörda kommunerna samarbetar och har tydliga riktlinjer för hur dessa områden ska bevaras och utvecklas.

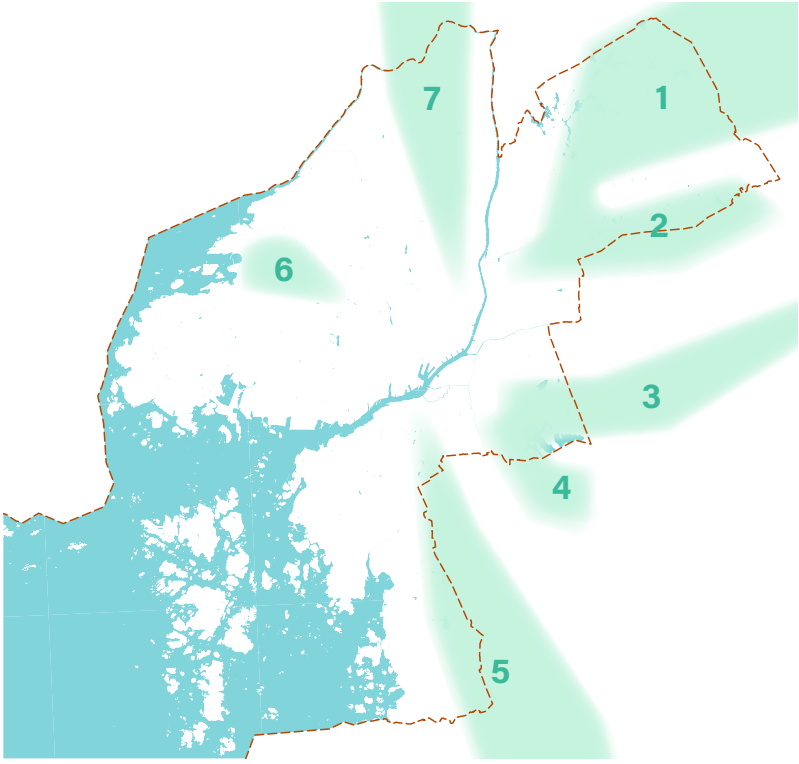

Göteborgs gröna kilar.

1. Vättlefjällskilen i nordöst
2. Bergsjökilen i öst
3. Delsjö-Härskogskilen i öst
4. Lackarebäckskilen i sydöst
5. Slottsskogen-Sandsjöbacka kilen i syd
6. Hisingens gröna kulturland skapskil i nordväst
7. Backa-Rödbokilen i norr

3.2.1 Utveckla de gröna kilarna

Att kunna visa på de olika karaktärerna för respektive kil är värdefullt ur ett rekreativt perspektiv. Det bidrar även till att skapa identitet i de olika kilarna. Vissa kilar är mer starka i sin form, sitt innehåll och sin kontinuitet än andra. Det innebär att respektive kil behöver förstärkas olika mycket. Det kan handla om tydlighet i landskapet eller att delarna i en kil har en stark karaktär i sig. Ett exempel är Slottsskogen-Sandsjöbackakilen, där Slottsskogen, Änggårdsbergen och Sandsjöbacka ingår. Utblick, hällmark med synliga klippor och stora ljunghedar är karaktäristiskt i denna kil. Kilen Hisingens gröna kulturlandskapskil har tvärtom flera stora barriärer som gör att kilen splittras på ett negativt sätt. Samtidigt som kilen behöver värnas krävs fler kopplingar inom den för att få en helhet och för att stärka den biologiska mångfalden.

3.2.2 Förstärk kopplingarna mellan de gröna kilarna

Genom att skapa gröna stråk mellan de gröna kilarna kan djur och människor röra sig från en kil till en annan, utan alltför stora utmaningar. Då skapas ett nätverk av gröna platser, stråk och områden, som är kopplade till varandra, det vill säga en grön infrastruktur.

Vandringsleder är ett exempel på hur kilar kan bindas samman. Möjligheten att kunna följa ett naturligt vattendrag bidrar också till att stärka kilarna både inom och emellan. Vid planering av ny bebyggelse och infrastruktur är det viktigt att förstärka de samband som finns inom och mellan kilarna. Ett exempel är Göteborgs Stads arbete med att omvandla Dag Hammarskjöldsleden till en boulevard. En stärkt koppling genom gaturummet mellan Botaniska trädgården och Slottsskogen föreslås i Göteborgs översiktsplan.

Naturområdena är alla mer eller mindre avgränsade från varandra, på grund av vägar och bebyggelse. Där två kilar möts, eller näst intill går ihop, kan vi främja möjligheter till kontinuitet genom exempelvis ekodukter, faunapassager eller parkodukter. Ekodukter och parkodukter gynnar människan och olika biologiska värden. Är inte barriären så stor kan länkarna bestå av smalare grönstråk genom exempelvis bostadsområden. En faunapassage har byggts söder om Göteborg vid Sandsjöbacka, där E6 är en stor barriär. En ekodukt eller faunapassage kan ge bättre förutsättningar för den biologiska mångfalden tack vare att spridningskorridorerna förlängs. Tydliga informationsskyltar, som markerar entréer till kilarna och visar vägen mellan dem är viktigt för att öka tillgängligheten.

3.2.3 Förläng de gröna kilarna in i den täta staden

I de mer tätortsnära områdena kan bostäder och annan verksamhet bryta kilarna. Genom gröna stråk kan kilarna förlängas in i den mer täta staden, de delar som i Götesborgs översiktsplan benämns som innerstaden och mellanstaden. Vissa av kilarna når närmare stadens centrum än andra. Där det finns en möjlighet till kontinuitet in till centrum ska detta aktivt arbetas med i all fysisk planering. De gröna kilarna kan förlängas in mot de centrala parkerna, med hjälp av ett nätverk av mindre parker, naturområden och gröna samband. Gröna samband kan exempelvis vara trädalléer eller grönblå stråk längs vattendrag. Dessa stråk gör det möjligt för människor och djur att röra sig i staden genom grönska.

Lästips!

Länsstyrelsen i Västra Götalands rapport Regional handlingsplan för grön infrastruktur

Karaktären på kilarna kan ändra sig ju mer centrala delar av staden som kopplas samman med grönstrukturen. Ett exempel på detta är Bergsjökilen, där kilen ändrar karaktär ju närmare bebyggelsen den kommer.

Genom aktiv friluftslivsplanering på kommunal och regional nivå kan också längre gröna vandrings- och cykelleder skapas. Lederna gör det möjligt att utöva friluftsliv och vara fysiskt aktiv i och nära staden. Exempel på nyare vandrings- och cykelleder, som sträcker sig från staden och vidare genom flera kommuner, är Gotaleden, Pilgrimsleden och Kattegattleden. För att locka fler bör en kombination av urbant friluftsliv och traditionellt naturnära friluftsliv finnas i och nära staden.

3.3 Förstärk och utveckla blågröna stråk

I Göteborgs översiktsplan nämns den blågröna strukturen som en förutsättning för att skapa en robust stad som klarar av framtidens klimatförändringar. Göteborgsregionen har ett stort utbud av blågröna stråk. Blågröna stråk är gröna stråk knutna till vattendrag som utgör långsträckta områden med park- eller naturkaraktär och har stor förmåga att leverera ekosystemtjänster. De innehåller såväl ekologiska värden som sociala, genom återkommande platsbildningar. Dessa utgör en stor attraktion och tillgång för staden och regionen. Kustzonen är en identitetsskapare för Göteborg och många angränsande kommuner. För Göteborg är hav, älv och åar stora tillgångar för turism, medborgarnas rekreation, biologisk mångfald och ekosystemtjänster. För att stärka de blågröna stråken krävs regionalt samarbete, långsiktig planering och tydlig viljeinriktning.

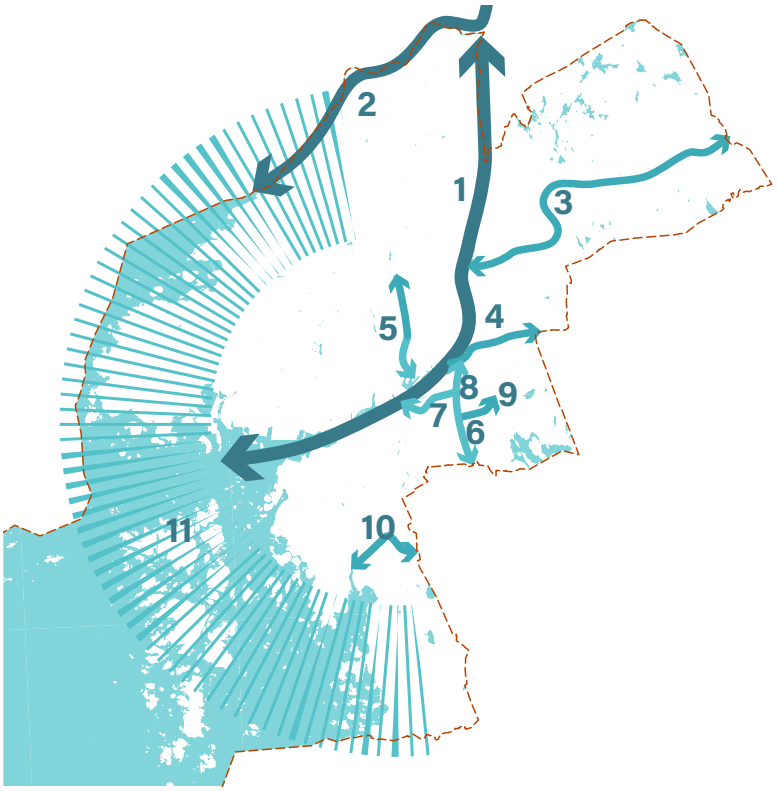

1. Göta Älv
2. Nordre Älv
3. Lärjeån
4. Sävån
5. Kvillebäcken
6. Mölndalsån
7. Fattighusån/Vallgraven
8. Gullbergsån
9. Delsjöbäcken
10. Stora Ån
11. Kusten

De blågröna stråken i Göteborg utgörs av stråk längs kusten, älvar, åar, bäckar och vallgraven.

3.3.1 Utveckla de blågröna stråkens sociala funktioner och tillgänglighet.

Att röra sig nära vatten är attraktivt, både längs havet och utmed mindre åar och sjöar. Det är viktigt att de blågröna stråken har en kontinuitet och att de är lätta att orientera sig utmed. Det är en fördel om dessa attraktiva stråk kan nås med kollektivtrafik i flera målpunkter. I vissa fall kan stråk längs vatten, där många människor rör sig, hota vissa naturvärden. Begränsad framkomlighet kan förekomma på grund av risk för ras eller att marken inte är allmänt tillgänglig. Ett sammanhängande stråk kan därför med fördel vara beläget både längs vattnet och en bit ifrån. Stråkets kontinuitet är det som är attraktivt

i sig, vare sig det innebär en avstickare från vattendraget eller genom bryggsystem längs med.

I den tätare staden är vattennära lägen några av de mest attraktiva platserna att bygga på. Här gäller det att planera rätt, så att så många som möjligt får möjlighet att ta del av vattennära lägen rekreativt, biologiskt och socialt. Mölndalsån, som rinner genom de mest centrala delarna av staden, utgör till exempel en stor attraktion som bör tas tillvara socialt och biologiskt. Det kan handla om lummighet för att gagna så väl fisk och flanörer, ny bebyggelse i anslutning till åmiljön, vackra promenadvägar, spännande belysning samt möjligheten att vila utmed ån.

Många av åarna ligger i dalgångar och landskapet längs med dem är relativt platt. Här kan med fördel cykelstråk anläggas. Ett viktigt verktyg i den fysiska planeringen, för att skapa förutsättningar för vattenkontakt för allmänheten, är också att förlägga allmän plats längs med vattnet.

3.3.2 Utveckla de blågröna stråkens ekologiska och reglerande funktioner

I utvecklingsarbeten måste naturvärden kopplade till vattendragen och dess kantzoner alltid beaktas. De blågröna stråken har en viktig funktion som spridningskorridorer och livsmiljöer för vatten- och strandlevande växter och djur. En del av de blå stråken ligger i de utpekade gröna kilarna. Andra gör det inte. De blå stråk som ligger utanför de gröna kilarna, exempelvis en del av Mölndalsån, måste skyddas för att kunna fungera som spridningskorridorer även i en mer urban miljö.

Vattennära lägen måste behandlas med tanke på framtida risk för översvämning. Bevarandet och utvecklingen av gröna stråk, i den täta staden längs vatten, kan minska översvämningsrisker.

Göta älv är stadens största råvattenkälla. Av älvvattnet görs allt dricksvatten till Göteborgs invånare och delar av kranskommunerna.

Principer för blågröna stråk

I Göteborgs översiktsplan har principerna tagits fram för att stärka de blågröna stråkens sociala och ekologiska värden:

- I innerstaden bör minst 13 meter kantzon på båda sidor eftersträvas, varav 6 meter ekologisk kantzon. I den tätare staden accepteras lägre mått vid särskilda omständigheter, till exempel där kanten utgörs av murad kaj.
- För mellanstaden bör ekologiska kantzoner vara minst 20 meter på båda sidor, vilket även kan inkludera sociala ytor och stråk. Lägre mått kan accepteras vid särskilda omständigheter, till exempel inom industri- och verksamhetsområden.
- I ytterstaden bör ett skyddsavstånd till vattendragen hållas vid exploatering som utgår från vattendragets behov.

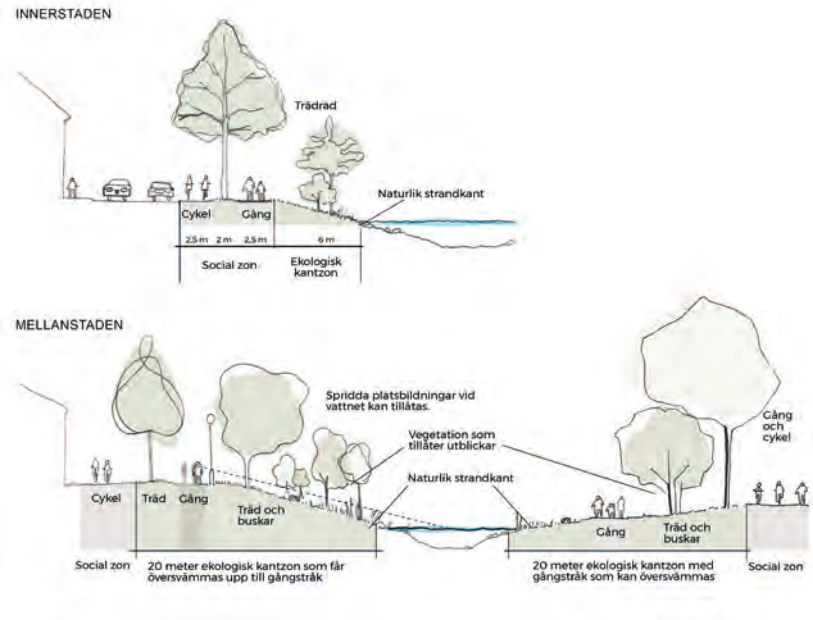

Principsektioner för blågröna stråk från Göteborgs översiktsplan.

Delsjöarna är också en grundvattentäkt och fungerar som reservtäkt om någon förorening skulle läcka ut i älven. Vatten- och skogsområden är också viktiga när det gäller stigande vattennivåer uppströms vattendragen. De blågröna stråken fungerar då som fördröjningsmagasin eller avrinningsområde, så att inte älven och andra vattendrag stiger alldeles för högt längre nedströms. Vid högvatten från havet bildas även baktryck i älv och åar. Havets påverkan går ända upp till första dämmet och för Göta Älv är det vid Lilla Edet. De blågröna stråken har alltså förutom sociala och biologiska, två livsviktiga funktioner i staden, dels utgör de dricksvattentäkter och dels reglerar de vattennivåer.

3.3.3 Låt de blågröna stråken bidra till den sammanhållna staden

Nätverk av tillgängliga blågröna stråk uppskattas mycket av såväl göteborgare som besökare. Dessa stråk fungerar ofta som länkar mellan bebyggelse och naturområden. Ett exempel på detta är Säröbanan och kopplingen till Amundön i sydvästra delen av staden. Ett annat är Lärjeån med dess spektakulära dalgång, som ligger alldeles intill Angered och förbinder många bostäder i nordost. Båda dessa exempel fungerar som motions- och rekreationsstråk. Mer centralt i staden är vallgraven ett populärt vattenområde för rekreation eller vila. Läs mer om kopplingar inom staden under strategin Stärk de gröna kopplingarna i staden.

3.3.4 Stärk bilden av Göteborg som vattenstad

De blågröna stråken sträcker sig även över kommungränsen. Det gör att dessa, liksom de gröna kilarna måste sättas i ett regionalt sammanhang, för att skapa en gemensam bild av funktion och tillgänglighet och inte minst en gemensam marknadsföring.

I Vision för Älvstaden framhålls att älven och vattnet har format staden, dess utveckling och miljöer. Det har pågått en livlig handel på och längs med älvstränderna. Göteborgs hamn är den största i Skandinavien. Hamnen och båtarna, tillsammans med de höga rekreationsvärdena och den fantastiska natur som skärgården utgör, skapar Göteborgs identitet. Längs med Göteborgs kust finns många historiska och kulturella värden som är viktiga att bevara och uppmärksamma. På Hisingen finns exempelvis rester av skansanläggningar och många fornminnen från järnåldern och bronsåldern. Vid Göta älvs mynning finns Nya Varvet som är en unik miljö från 1700-talet.

Idag bidrar det vattennära läget och de blågröna stråken till många olika aktiviteter som förstärker identiteten; bad, fiske, skridskoåkning, paddling och stadsnära segling. Strategiskt placerade kajak- och kanotplatser bidrar också till viktiga målpunkter för den blågröna ekoturismen.

Inom staden är det även viktigt att koppla den blågröna strukturen till omgivande stadsrum. Jubileumsparken i Frihamnen är ett exempel på hur det går att utveckla vistelsekvaliteter kopplade till de blågröna stråken och att integrera älven med staden. Jubileumsparken hjälper också till med att förstärka Göteborgs identitet som vattennära stad med funktioner såsom bastu och stadsnära bad.

3.4 Stärk gröna stråk och samband i staden

Genom att utveckla gröna samband mellan de större parkerna och naturområdena stärks stadens gröna infrastruktur. På så vis ökar möjligheten för spridning av växter och djur, samtidigt som dessa områden tillgängliggörs för fler människor. Gröna samband kan handla om större grönområden att röra sig i, men också om mindre, mer begränsade gröna stråk i stadens centrala delar, till exempel en trädrad längs ett gång- och cykelstråk. Tydliga kopplingar mellan parker, naturområden och gröna stadsrum ökar tillgängligheten och orienterbarheten i staden och fler människor lockas att röra sig utomhus.

Gröna samband binder samman stadens parker och naturområden vilket stärker både stadens sociala och ekologiska förutsättningar.

3.4.1 Värna och utveckla gröna stråk för att locka till rörelse

Definitionen av gröna stråk är långsträckta, gröna och i stort sett bilfria offentliga rum med mer eller mindre sammanhängande vegetation. De är främst avsedda för fotgängare, men kan ibland innehålla cykelbanor. Gröna stråk är mångfunktionella, bidrar till en nära och sammanhållen stad och ger förutsättningar för en hållbar mobilitet. Trädrader längs en gata ger en grön och tilltalande upplevelse, fungerar som riktningsvisare, landmärke och grönt rum på samma gång. Vasagatans gröna allé är ett exempel på ett grönt stråk i innerstaden från Haga kyrkoplan via Vasaparken till Heden. Stråket fyller en viktig funktion som levande offentligt rum för både kommunikation och rekreation i stenstaden. Gröna stråk innebär också möjlighet att etablera ekosystemtjänster för till exempel rekreation, biologisk mångfald och lokalklimat. Framtida gröna stråk utformas för att koppla samman stadsdelar, öka tillgängligheten till parker, naturområden och övriga målpunkter och bidra till en mer sammanhängande blågrön struktur. Vid utveckling av gröna stråk ska god framkomlighet och mer grönska prioriteras. Orienterbarhet och trygghet längs stråken ska öka och platsbildningar kan aktivera stråken och tillföras i lämpliga lägen.

Analys för att skydda hotade arter

Göteborgs Stad har tagit fram en metod för att göra ekologiska landskapsanalyser, ELA. Med hjälp av den kan vi:

- kartlägga var olika arter har sina livsmiljöer och vad som händer mellan livsmiljöerna när det gäller spridning och barriärer.
- räkna ut vilka åtgärder som bör sättas in för att få en positiv utveckling av hotade och fridlysta arter.
- planera för att minimera den negativa påverkan en exploatering kan ge.
- göra en ekologisk landskapsplanering där viktiga områden pekas ut.

3.4.2 Möjliggör spridning av växter och djur i staden

Att bevara och skapa nya spridningskorridorer, gröna stråk, är viktigt för djurs och växters möjligheter att sprida sig till och röra sig mellan olika områden. Även vattenleder utgör spridningsstråk för exempelvis fisk. Om det inte sker ett utbyte av gener mellan en arts olika populationer kan det innebära genetisk utarmning genom inavel och risk för att arten dör ut. En livsmiljö för en population kan också försämras eller förstöras så att en ny livsmiljö måste hittas för att populationen ska överleva. Avståndet mellan en arts olika livsmiljöer får därför inte vara för stort. Helt främmande och farliga miljöer, som till exempel starkt trafikerade vägar, kan utgöra oöverstigliga hinder för vissa arter. Vid anläggning eller ombyggnad av vägar och annan infrastruktur bör möjligheten att skapa ekodukter eller faunapassager undersökas för att motverka barriäreffekter. Se vidare under strategi 3.2, Stärk de gröna kilarna.

3.5 Säkerställ god tillgång till parker och naturområden

I en stad är det viktigt med grönområden i varierande storlek; små bostadsnära parker eller naturområden och andra gröna stadsrum, mellanstora stadsdelsparker, stora stadsparker liksom stora natur- och rekreationsområden. I takt med att allt fler människor väljer att bo i städer blir det fler människor som ska samsas och trivas i de offentliga rummen. Ur bland annat folkhälsosynpunkt är det viktigt att det finns tillräcklig mängd användbar park och naturmark i förhållande till antalet invånare i närområdet samt att människor i sin närhet har tillgång till parker och naturområden som är lätta att nå. Detta är i synnerhet viktigt för barn, äldre eller personer som har begränsad möjlighet att ta sig längre sträckor.

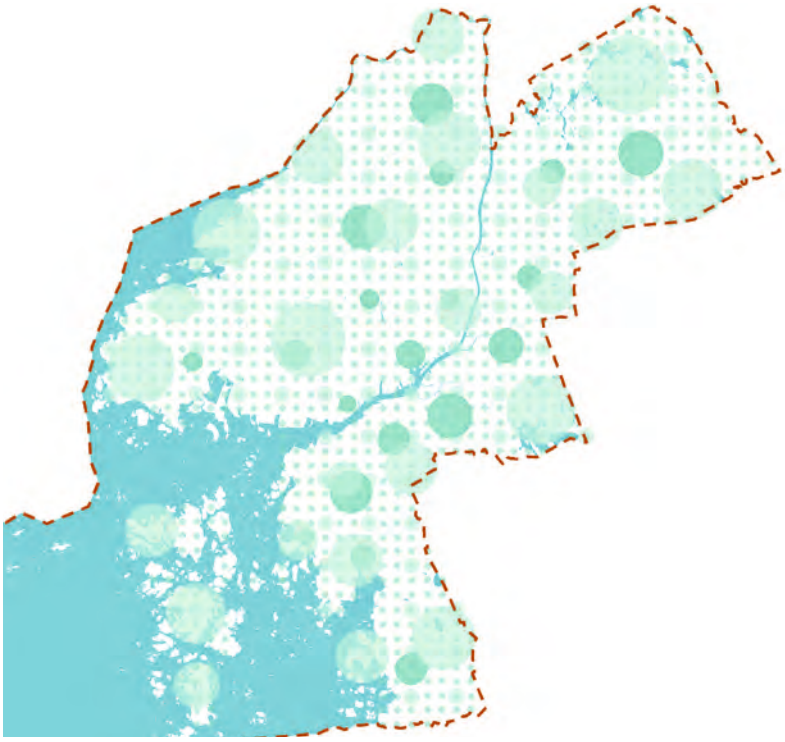

Parker och naturområden ska finnas i varierande storlek och med en spridning över hela staden.

3.5.1 Säkerställ små och stora parker och naturområden över hela staden

Göteborgs Stad ska erbjuda göteborgare och besökare ett brett utbud av både små och stora parker och naturområden, med utbredning över hela staden. De bostadsnära parkerna ska vara minst 0,2 hektar, finnas inom 300 meters promenad från bostaden (se tabell på sidan 53) och innehålla sociotopvärden som vila, grön oas och mötesplats. Stadsdelsparkerna är större och ska omfatta minst 2 hektar och finnas inom 1 kilometers promenad från bostaden. De har ett mer varierat innehåll än de bostadsnära parkerna och naturområdena. Här ska det finnas plats för både vila och aktiviteter (se sociotopvärden i tabellen på sidan 60).

De stora stadsparkerna och naturområdena bidrar till att profilera Göteborg och ge staden identitet. Dessa områden är olika och har en stor variation sinsemellan. De ska vara tillräckligt attraktiva för att människor ska vilja åka från alla stadens delar för att besöka dem.

WHO föreslår att varje stadsbo inte bör ha längre än 300 meter till närmsta grönområde, något som bekräftas av danska och svenska studier, medan Natural England går vidare och preciserar att ett sådant grönområde bör vara på minst 2 hektar.
Källa: Boverket

Riktvärden för avstånd till olika typer av parker och naturområden. Illustration: Göteborgs översiktsplan.

Rekommendationer för andelen offentlig yta

För att tillgodose behovet av torg, parker och naturområden rekommenderar FN:s organ för boende och stadsbyggnadsfrågor, UN Habitat, att 15 procent av en stads markyta ska bestå av offentliga platser.

I städer som New York, London, Paris och Stockholm, som ofta hamnar högt i internationell ranking av attraktiva städer, utgör offentliga platser 10–20 procent av markytan.

Så säger Göteborgs översiktsplan

I Göteborgs översiktsplan lyfts 15 procent som ett bra mått för offentlig friyta. Med offentlig friyta menas all offentligt tillgänglig obebyggd markyta, fri från fordonstrafik och industriverksamhet såsom torg, kajer, gågator, parker och naturområden.

15%

offentlig friyta

varav minst 2/3 parker och naturområden

Några av stadsparkerna och naturområdena ska även vara riktade mot grön turism, som exempelvis Trädgårdsföreningen. Stadsparkerna och vissa stadsdelsparker ska vara stora nog att hysa större evenemang. Vissa arter, framförallt däggdjur och fåglar, kräver stora obrutna naturområden för att kunna överleva. Det är därför viktigt att bevara stora områden som exempelvis Vättlefjäll, Delsjön och Sandsjöbacka och att aktivt arbeta med att stärka de gröna kilarna i regionen.

3.5.2 Säkerställ tillräcklig stor andel park- och naturmark nära bostaden

Att skapa nära och sammanhållna stadsdelar, som samtidigt innehåller gröna offentliga platser med rum för stadsliv, är viktigt i en växande stad. Den sammanlagda mängden park- och naturmark ska vara tillräckligt stor för att tillgodose invånarnas rekreationsbehov och klara det höga besökstrycket med fortsatt hög kvalitet. Behovet av yta varierar beroende på hur många personer som bor nära och besöker området, hur terrängen ser ut och vilka funktioner och upplevelsevärden som ska rymmas. Antal kvadratmeter grönyta per person bör vägas in och användas tillsammans med mätetalen för bostadsnära grönyta enligt Göteborgs miljömål God bebyggd miljö. De bostadsnära park- och naturområdena har även en stor betydelse för möjligheten att utöva urbant friluftsliv. Att säkerställa tillräcklig mängd park- och naturmark är lika viktigt i såväl omvandlingsområden som i befintliga områden som kompletteras och förtätas. Det kan också vara aktuellt att frigöra vistelseytor och skapa mer grönstruktur på hårdgjorda platser. Exempel på platser som kan rymma mer grönska är kajer och torg, men även parkeringsytor kan vara möjliga att ta i anspråk.

3.5.3 Planera för tillgängliga parker och naturområden

Avståndet till parker och naturområden har stor betydelse för tillgänglighet och användning, speciellt ur ett barn- och folkhälsoperspektiv. Bostadsnära parker och naturområden ska finnas inom 300 meters promenad från bostäder, arbetsplatser och skolor. Dessa har stor betydelse för bland annat barn och äldre som rör sig nära sin bostad. Att kunna gå själv till den lilla, nära lekmiljön är ett viktigt steg i ett barns utveckling.

Stadsdelsparkerna ska ligga inom en kilometers promenad från bostaden, vilket motsvarar cirka femton minuters promenad. Möjligheten att nå ett område styrs av avståndet dit, barriärer på vägen och om det är möjligt att ta sig dit genom att gå och cykla. Attraktivitet kan handla om en tilltalande gestaltning, ett strategiskt läge i staden eller vara kopplat till ett bra hållplatsläge i kollektivtrafiken.

Barriärer kan vara starkt trafikerade leder, vattendrag eller stora nivåskillnader. Det finns också barriärer av psykologisk karaktär, i form av ogästvänliga miljöer som kontorskvarter under kvällstid då få eller inga människor rör sig i området. Områdets användning ökar om det är lätt att ta sig till och orientera sig i. Den upplevda sträckan till området minskar om vägen dit upplevs som trevlig och är lättillgänglig. De bostadsnära parkerna och naturområdena ska vara placerade så att inga stora hinder finns för att ta sig till dem.

3.5.4 Eftersträva god ljudkvalitet i park- och naturområden

Buller kan bidra till ogästvänliga platser i stadsmiljön och upplevas som en barriär. Stadens parker och naturområden ska fungera som gröna oaser, pauser i stadens brus. Där nya parker och naturområden skapas ska så kallade tysta områden eftersträvas där det är möjligt.

3.5.5 Säkerställ lekplatser och lekmiljöer nära barnen

Ett nära, sammanhållet och robust Göteborg där parker, naturområden och stadsrum bidrar till varierade, jämlika och hälsosamma livsmiljöer är också en lekvänlig stad för alla. Leken har inga gränser och finns överallt där barn rör sig; i skogsdungen bakom hemmet, på väg till skolan eller på lekplatsen i kvarteret.

Lästips!

Riktlinje för lekplatser - Lekvänlig stad för alla

Den ordnade lekplatsen är en av de miljöer som ger barnen utrymme för lek, men är också en viktig symbol för deras rätt till staden. Lekplatserna kan med fördel placeras i, eller i anslutning till, parker och naturområden. Genom att också identifiera andra lekmiljöer utöver de formella lekplatserna kan barnens utrymmen stärkas ytterligare.

Områdeslekplatser är framförallt viktiga för de yngre barnen och för barn som börjat röra sig på egen hand i den offentliga miljön. De bör därför finnas inom 500 meters promenad från bostaden. Stadsdelslekplatser är större samlingsplatser för barn i alla åldrar och från hela stadsdelen. De bör finnas inom en kilometers promenad från bostaden. Utflyktslekplatser ska vara unika, stora, generationsövergripande och strategiskt belägna lek- och mötesplatser, som är värda att ta sig till från hela staden. De ska placeras väl spridda över hela Göteborg.

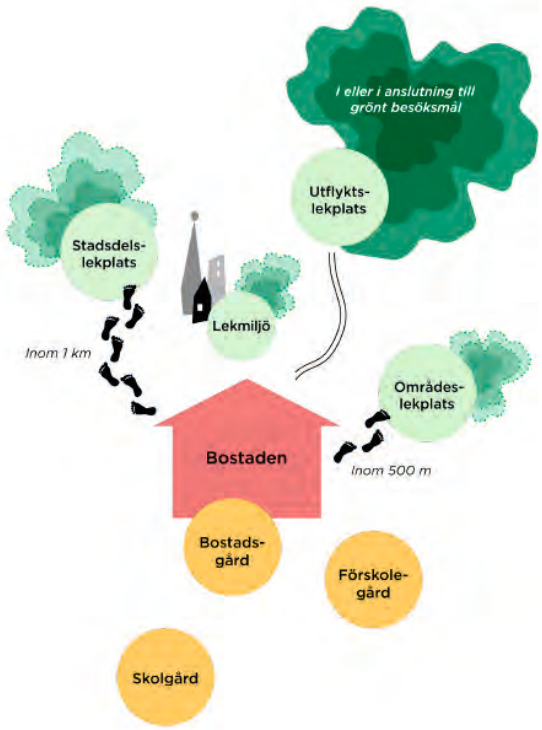

Illustration ur Riktlinje för lekplatser, se även tabell sidan 54.

Riktvärden för parker och naturvärden

Typ av område	Närhet till bostad utan barriär	Storlek	Kvaliteter
Bostadsnära parker och naturområde Litet grönområde som används främst av boende och verksamma i omgivande kvarter	Inom 300 meters promenad från bostad Inte korsa trafikleder, större vattendrag eller större nivåskillnader	Minst 0,2 hektar	Sociotopvärden: Vila, Mötesplats Varierat växt- och djurliv Grön oas/plats/park/natur
Stadsdelspark Park som framförallt besöks av de som bor i den omgivande stadsdelen	Inom 1 kilometers promenad från bostad, 15 minuters promenad Inte korsa trafikleder, större vattendrag eller större nivåskillnader	Minst 2 hektar	Sociotopvärden: Vila, Mötesplats, Picknick, Sällskapslek, Promenad, Lek Variation i karaktär mellan närliggande stadsdelsparker Varierat växt- och djurliv Grön oas/plats/park/natur
Stadspark Mångfunktionell park som är så attraktiv att den lockar människor från hela Göteborg	30 minuter med kollektivtrafik	Tillräckligt stor och attraktiv för att rymma och locka många människor och tåla användning	Tydligt särpräglad karaktär Variation mellan olika stadsparker Rikt växt- och djurliv
Större natur- och rekreationsområde Stort naturområde med ett flertal biologiska och rekreativa värden	30 minuter med kollektivtrafik	Tillräckligt stor och attraktiv för att rymma och locka många människor och tåla användning	Tydligt särpräglad karaktär Rikt växt- och djurliv

Läs mer om förutsättningar för sociotopvärden i tabellen på sidan 60.

Riktvärden för lekplatser

Typ av lekplats	Närhet till bostad utan barriär	Storlek
Lekmiljö Lek sker inte bara på lekplatser utan finns överallt där barn rör sig. Genom att skapa andra lekmiljöer, eller stärka och utveckla befintliga lekvärden i staden, kan vi synliggöra barnen och välkomna till lek för alla i det offentliga rummet.	Överallt i staden. Bör finnas inom 300 meters promenad från bostaden utan att passera större barriär.	Kan variera från en punkt eller stråk till ett större område.
Områdeslekplats Områdeslekplatsen är framförallt viktig för de yngre barnen och för de barn som börjar röra sig på egen hand i den offentliga miljön. Vid planeringen av denna typ av lekplats bör dessa två grupper särskilt prioriteras. Områdeslekplatserna ska inte ersätta fastighetsägarens skyldighet enligt plan- och bygglagen att tillhandahålla friyta som är lämplig för lek i närheten av bostaden.	Bör finnas inom 500 meters promenad från bostaden utan att passera större barriär.	Ska ge möjlighet för att några olika typer av aktiviteter kan pågå samtidigt. För att ge barn tillräckligt med lekutrymme och minska slitaget behöver lekplatsen storlek också anpassas till invånarantal och tillgång till andra lekplatser i närheten.
Stadsdelslekplats Stora lekplatser som besöks av de som bor i hela stadsdelen och är samlingsplats för alla åldrar och många olika grupper.	Bör finnas inom 1 kilometer från bostad.	Ska ge möjlighet för att flera olika typer av aktiviteter kan pågå samtidigt för flera grupper av barn i olika åldrar och vuxna. För att ge barn tillräckligt med lekutrymme och minska slitaget behöver lekplatsernas storlek också anpassas till invånarantal och tillgång till andra lekplatser i närheten.
Utflyktslekplats Utflyktslekplatserna ska vara unika, stora, generationsövergripande och strategiskt belägna lek- och mötesplatser som är värda att ta sig till från hela staden. De ska upplevas välkomnande för alla.	Väl spridda över hela staden	Ska vara stora och ge möjlighet för att många olika typer av aktiviteter kan pågå samtidigt för många grupper av barn i olika åldrar och vuxna.

3.6 Värna och utveckla en grönskande stad

I en alltmer hårdgjord och tät stad är grönskande element och ändamålsenlig grönstruktur viktiga bidrag till sociala, arkitektoniska och kulturella värden. I Göteborg finns en variation av gröna komponenter utöver parker och naturområden. På torg och längs gator finns exempelvis platsträd, alléer, gröna tak, gröna väggar, odlingar, blomstrande rabatter och ängar att värna och utveckla.

3.6.1 Låt vegetationen berika det urbana stadslivet

Växtlighet i den hårdgjorda staden bidrar till fler kvaliteter och mer hälsosamma livsmiljöer för göteborgarna. Gröna oaser i stadens offentliga rum skapar värdefulla mötesplatser och väcker invånarnas intressen för vad det offentliga rummet kan erbjuda och innehålla.

För att besökare ska trivas på en offentlig plats som exempelvis en park eller ett torg, krävs att den är gestaltad på ett tilltalande sätt samt att den uppfattas trygg, omhändertagen, användbar och attraktiv för så många som möjligt. Att addera grönska som element skapar fler möjligheter för fler ekosystemtjänster på platsen, såsom skugga vid soliga dagar eller regnskydd.

3.6.2 Bevara och utveckla stadens trädbestånd

Park- och gatuträd är ofta mycket värdefulla för stadsmiljön. Träd betyder mycket för människor och vi mår fysiskt bra av att ha träd i vår närhet. Träd levererar flera viktiga ekosystemtjänster. I Göteborg finns de flesta av de mest värdefulla träden i stadens parker. Där har de fått stå i fred i många år till skillnad från i skogar med modernt skogsbruk. De träd som människor uppskattar idag är träd som tidigare generationer har planterat. Det är viktigt att vi fortsätter att utveckla nya värdefulla trädmiljöer i Göteborg som kommande generationer kan dra nytta av. Genom att välja rätt träd för platsen kan vi långsiktigt planera för hållbara stadsmiljöer.

Det är viktigt att ta tillvara och utveckla trädens värden, detta gäller alla träd men i synnerhet de som är riktigt gamla och stora. Träd är känsliga för förändring i livsmiljön. Förändrade ljusförhållanden när nya byggnader uppförs är ett exempel på något som kan kraftigt påverka trädens vitalitet. Träd behöver tillräckligt utrymme både ovan och under mark för att kunna utvecklas normalt.

Vid plantering av nya träd i staden att det viktigt att tänka långsiktigt; ge plats för framtida jätteträd och använda arter och sorter som kan vara framtida livsmiljöer för olika djur och växter. Även befintliga värdekärnor, områden med stor betydelse för träd och trädlevande arter, och spridningsstråk mellan dem kan stärkas genom att placera rätt träd på rätt plats. För att få ut stor nytta av träden ska hänsyn även tas till framtida ekosystemtjänster vid val av art och placering.

Stadens träd

Staden är en extrem växtmiljö och det är därför viktigt att arbeta med rätt art på rätt plats och ge växterna bra förutsättningar och skötsel för att utvecklas och överleva. Läs mer om detta i Stadens träd - policy för park- och gatuträd i Göteborg

Huvudmål: Ta till vara och utveckla ekologiska, kulturhistoriska, sociala och ekonomiska värden hos stadens träd och trädmiljöer.

Läs vidare i stadens Tekniska handbok!

Särskilt skyddsvärda träd omfattar:

- jätteträd (träd grövre än 1 meter i diameter under brösthöjd)
- mycket gamla träd (ek, bok, gran och tall äldre än 200 år och övriga trädslag äldre än 140 år)
- grova hålträd (träd grövre än 40 cm i diameter i brösthöjd och med utvecklad hålighet i huvudstam)

Både levande och döda träd ingår i definitionen

Källa: Naturvårdsverket

Andra ekonomiska faktorer, som arters särskilda skötselkrav eller livslängd, ska också beaktas redan vid planering.

Genom att använda en stor variation av arter och livslängd på träd kan Göteborg bli mer motståndskraftigt mot eventuella trädsjukdomar och göra det möjligt att välja rätt träd för framtida klimatförändringar.

Stadsmiljön är ofta en svår livsmiljö för många träd. Det är viktigt att säkerställa att träden kan utvecklas normalt och undvika framtida platskonflikter ovan såväl som under mark. Detta ska göras genom att utgå från förhållanden på platsen idag och i framtiden, vid exempelvis val av art och utformning av växtbädd.

3.6.3 Använd vegetation som arkitektoniska byggstenar

Träd kan användas på många olika sätt i stadsrummet. Träd i rader kan förstärka upplevelsen av ett stråk och ange riktning. De kan bilda gräns mellan olika rum i staden. Ett krontak kan ge upplevelsen av ett skyddat rum och ett karaktärsfullt träd kan användas som landmärke och markör av en plats. Många av de träd som idag har stora kulturhistoriska och sociala värden är de träd som en gång medvetet valts och placerats i staden för att förstärka stadsrummens funktion och karaktär. Träd ska därför även fortsättningsvis användas som stadsbyggnadselement.

Även häckar och annan växtlighet kan användas som arkitektoniska element i staden. Såväl artval som att bevara vegetation kan också ha stor betydelse för stadens kulturhistoriska värden.

3-30-300-regeln

3-30-300 är en bra minnesregel som stöd i stadsplaneringen. Ursprunget är en tumregel som tagits fram inom internationell forskning som ett mått på hur mycket vegetation en stad behöver..

- 3 träd. Alla ska kunna se minst tre träd från sin bostad, skola och arbetsplats.
- 30 procent. Minst 30 procent av varje stadskvarters yta ska skuggas av trädkronor. För att mäta detta används måttet krontäckningsgrad.
- 300 meter. Alla invånare ska ha max 300 meter till ett grönområde.

Även Boverket använder måttet max 300 meter till park och Naturvårdsverket har tagit fram målvärden för krontäckningsgrad.

Lästips!

Göteborg - modig förebild inom arkitektur, Arkitekturpolicy för Göteborgs Stad

3.7 Skapa ett varierat innehåll i parker och naturområden

Parker och naturområden är gröna vardagsrum i staden. De ska vara användbara, tillgängliga, attraktiva och erbjuda möjligheter till varierade aktiviteter. Människor tycker om olika typer av miljöer och upplevelser. Stor variation i och mellan områden lockar fler till utevistelse och ökar möjligheten till spontana möten mellan människor. Genom att bevara, anlägga, sköta och utveckla olika typer av parker och naturområden skapas också ett brett spektra av livsmiljöer för växter och djur, vilket bidrar till en rik biologisk mångfald. De mest värdefulla naturtyperna och arterna ska skyddas.

Genom att tillvarata det varierande landskap Göteborg består av och värna stadens gröna historiska kvaliteter finns goda möjligheter att skapa en stor spännvidd och variation mellan olika parker och naturområden. För att uppnå detta är det också viktigt att vara öppen för världen och våga vara nytänkande.

3.7.1 Locka fler människor genom en variationsrikedom av upplevelser

Utevistelse främjar folkhälsan. För att locka människor till stadens parker och naturområden är platsernas innehåll viktigt. Staden ska aktivt arbeta med att skapa fler upplevelser i våra grönområden, både fartfyllda och rofyllda. I den fysiska planeringen och i planeringen av parker och naturområden använder sig Göteborgs Stad av så kallade sociotopvärden, det vill säga aktiviteter och upplevelsevärden. Sociotopvärden som ska rymmas i bostadsnära parker, natur och stadsdelsparker finns angivna i tabellen på sidan 53. I tabellen på sidan 60 beskrivs de förutsättningar som behövs för ett visst sociotopvärde. I planeringen av stadsdelsparker och bostadsnära parker bör de olika områdenas unika karaktärer lyftas fram och förstärkas, för att erbjuda en variation av upplevelser i människors närområde.

Genom att möjliggöra för olika unika upplevelser och lyfta fram identitetsskapande karaktärer i stadens stadsparker och större natur- och rekreationsområden lockas fler besökare till olika delar av staden. Unika upplevelser i stadens offentliga rum bidrar också till att stärka Göteborgs identitet och Göteborg som turiststad. Genom friluftsplanering kan vi aktivt locka fler till utevistelse och rörelse, detta gäller både i naturområden och urbana delar av staden.

Miljöpsykologisk forskning visar att skönhetsupplevelsen är den högst värderade faktorn vid valet av miljö för rekreation. Forskning visar också på att de flesta av oss människor tilltalas av miljöer som stimulerar våra sinnen och som vi kan förstå och utforska. Till exempel visar forskning vid Sveriges Lantbruksuniversitet på åtta parkkaraktärer som tilltalar människor och som bör finnas på olika platser i en stad. Karaktärerna ger god vägledning vid arbete med att skapa stor variation som passar människor.

De åtta parkkaraktärerna

- Det rofyllda
- Det vilda
- Det artrika
- En rymd för tanke och vederkvickelse
- Allmänningen
- Lustgården
- Centrum, festen
- Kulturen

(Patrik Grahn, 1991)

3.7.2 Främja folkhälsa genom användbara, tillgängliga och attraktiva parker och naturområden

Att locka människor till utevistelse och rörelse bidrar till bättre folkhälsa. Olika grupper av människor har olika behov, olika syn på vad som är bra parker och naturområden och utnyttjar dem på olika sätt. Det är därför viktigt att planera för alla och allas olika förutsättningar. Detta gäller exempelvis människor i olika åldrar, med olika kön och olika förmåga att röra sig. Parametrar som påverkar möjligheterna att leva ett fysiskt aktivt liv är användbarhet, tillgänglighet och attraktivitet.

I möjligaste mån bör parker och naturområden vara tillgänglighetsanpassade för att tillgodose behov för personer med funktionsvariationer. Tillgänglighet handlar även om trygghet. Trygghet i staden är förknippat med människorna i staden. Människor söker sig ofta till platser där det finns andra människor, eftersom det känns tryggt. För att locka människor till gröna områden och stråk, kan målpunkter med aktiviteter och vistelsemöjligheter skapas. Även andra faktorer som ljus och att platsen upplevs som omhändertagen är betydelsefulla för tryggheten och användbarheten. Det är även viktigt att det finns utrymme och möjlighet för alla göteborgare att uppleva tillhörighet.

” Om ett samhälle är gott för 8-åringar och 80-åringar, då är det gott för alla”

- 8 80 Cities

För att vara användbara och tillgängliga, ska parker och naturområden ha en god orienterbarhet, både till och inom området. Välkomnande och tydliga entréer är en viktig del i det. Det kan också skapa naturliga mötesplatser som förstärker platsernas identitet. Entréerna ska vara logiskt placerade med tanke på kollektivtrafik, promenad- och cykelvägar och parkering där det behövs. Det kan också vara viktigt att markera gränsen mellan park och gatumiljö.

3.7.3 Ge förutsättningar för en rik biologisk mångfald genom att bevara och förstärka variationen av värdefulla naturtyper och arter

Olika arter kräver olika typer av miljöer. En stor variation bland stadens parker och naturområden ger förutsättningar för en hög biologisk mångfald. Göteborg har goda möjligheter till detta, eftersom staden är byggd på ett mycket varierat landskap med en mängd olika naturmiljöer.

Många arter och livsmiljöer för växter och djur är beroende av skötsel. Staden, där det finns mänsklig närhet och medverkan, kan därför ofta vara en gynnsam miljö för biologisk mångfald. Särskilt störningskänsliga områden och arter kan dock behöva skyddas genom tillträdesförbud eller genom att besökare hänvisas till mindre känsliga områden. Det är viktigt att skapa så många olika livsmiljöer som möjligt, även i liten skala. Anläggning och skötsel av till exempel dammar, våtmarker och ängar gynnar många arter och skapar ofta en varierad och upplevelserik miljö. Dagfjärilar är en djurgrupp som minskat kraftigt och deras livsmiljöer behöver vi bevara, sköta och nyskapa. De miljöer de trivs i passar många andra arter som fåglar, skalbaggar och olika däggdjur.

Läs mer om praktiska åtgärder för att främja biologisk mångfald i Parker och naturområden- handbok för ett varierat växt- och djurliv

Lästips!
Göteborgs Stads Friluftsprogram 2018–2025

Ett stort hot mot biologisk mångfald och dess ekosystemtjänster är olika invasiva arter. Arbetet med att kartlägga och bekämpa dem och begränsa spridningen behöver förstärkas, både för att skydda särskilt värdefulla naturtyper och arter och i vissa fall även för att förhindra skador på mark och anläggningar.

Ett av Göteborgs lokala miljömål är att göteborgarna ska ha tillgång till natur- och kulturmiljöer med ett varierat växt- och djurliv inom promenadavstånd från sin bostad. För att uppnå det ska bostadsnära parker och natur successivt inventeras och utvecklas för att öka variationen i växt- och djurliv. Landskapets och platsens karaktär ska vara utgångspunkt för utvecklingen. Kriterier på varierad natur kan till exempel vara innehållet av grova träd, ädellövträd, blommande växter, öppna gräsytor och öppet vatten. Vi bör skapa så många olika livsmiljöer som möjligt, även i en liten skala.

3.7.4 Skydda särskilt värdefulla naturtyper och arter

De värdefullaste naturtyperna och arterna ska skyddas genom säkerställande av områden, till exempel naturreservat eller biotopskydd. Strandskyddet är ett annat viktigt verktyg både för att bevara biologisk mångfald och för att ge alla människor tillgång till attraktiva strandmiljöer.

Göteborg består av många olika naturtyper, vissa mer angelägna att bevara än andra. De mest bevarandevärda är ofta naturtyper som är ursprungliga i Göteborgsområdet och viktiga för den biologiska mångfalden. De kan också vara särskilt känsliga för störningar eller mindre vanliga i andra delar av landet. Några exempel är marina grundbottnar, skalgrusbankar, ädellövskogar, kust- och fukthedar, samt stränder, vassar och sumpar utmed kusten och älvarna.

I Göteborg finns också många särskilt skyddsvärda arter. För att bevara dessa krävs kännedom om var de finns och vilka miljökrav respektive art har. Vissa arter kan kräva större skyddade områden, medan andra kräver riktade skötselinsatser. Eventuella förekomster av sådana arter måste därför utredas i ett tidigt stadium.

I kapitel 4 Göteborgs landskap och gröna historia beskrivs olika skyddsformer och i kapitel 5 Kartor presenteras Göteborgs naturreservat och Natura2000-områden.

Förutsättningar för sociotopvärden

	Kvaliteter (sociotopvärden)		Förutsättningar
Inom max 300 meters promenad från bostaden	**Vila**	» Lugn och ro » Avkoppling » Hämta kraft	» Större delen av parkytan understiger ljudnivå på 50 decibel
	Mötesplats*	» Folkliv » Umgås » Titta på människor » Ha möten	» Parken behöver vara minst 45 meter bred » Innehålla sittplatser » Minst hälften av parkytan är solbelyst klockan 12 vid vårdagjämning » Plan öppen yta
	Grön oas	» Lummighet och/eller omslutande rumslighet » Kontrast mot omgivningen	» Huvudsakligen vegetationstäckt mark » Parken behöver vara minst 45 meter bred
	Varierat växt- och djurliv	» Många arter av växter och djur	» Variation av livsmiljöer: både övergripande livsmiljöer såsom lövskog, och småskaligare, som exempelvis grova träd och bohål. » Stor biologisk mångfald
Inom max 1 kilometers promenad från bostaden	**Picknick**	» Picknick » Grilla » Utflykt med fika	» Attraktiv plats » Tillgängliga platser
	Sällskapslek	» Boule » Kubb » Brännboll	» Parken behöver vara minst 45 meter bred » Plan, öppen yta klippt gräs
	Promenad	» Promenera » Vandra » Strosa	» Underlag, tillgänglighet, variation » Minsta mått sammanhängande stråk 500 meter » Möjlighet att vila – sittplatser » God orienterbarhet
	Lek	» Lekplats och/eller fri lek » Till exempel: kojbygge, åka lådbil, åka pulka, klättra, cykla, vattenlek	» Tillrättalagd lek i form av lekredskap och/eller ej tillrättalagd lek i form av annat än lekredskap » Plan yta och/eller terräng

* Naturområden har i vissa fall andra förutsättningar än park för att erbjuda mötesplats. Här är folkliv inte alltid det mest uppskattade. Förutsättningar kan vara en glänta, en utsiktsplats eller en grillplats.

Tabellen visar vilka fysiska förutsättningar som krävs för att en viss kvalitet ska kunna erbjudas på en plats. Alla platser kan inte erbjuda alla sociotopvärden. Samtliga bostadsnära parker och naturområden ska erbjuda sociotopvärdena mötesplats och vila. I vissa områden behöver sociotopvärdena förstärkas. Värdet Mötesplats kan exempelvis stärkas genom inbjudande sittplatser, som ger bättre förutsättningar för möten mellan människor. Värdet Vila kan stärkas genom att gestalta rofyllda platser eller minska buller.

3.8 Utveckla grönstrukturen genom skötsel

Genom medveten skötsel, tillsyn och underhåll utvecklas parker och naturområden. Det är därför en viktig del av Göteborgs Stads stadsutvecklingsprocess och en avgörande del för hur initiala ambitioner i ett projekt omhändertas och upprätthålls. Hur Staden tar hand om de offentliga rummen har stor betydelse för stadens attraktionskraft, trygghet, tillgänglighet och möjlighet till rekreation. Skötsel och underhåll är också viktigt för att främja ekosystemtjänster och nå hög biologisk mångfald, vilka är betydelsefulla ekonomiska faktorer. Med kontinuerlig skötsel och förebyggande underhåll minskar behovet av underhålls- och ombyggnadsåtgärder, dessutom upplevs staden som mer attraktiv. I en stad med allt fler människor kommer slitaget, och därmed skötsel- och underhållsbehovet, att öka. Det är därför viktig att planera och gestalta nya anläggningar, så att de går att sköta på ett effektivt sätt.

Genom riktade informationsinsatser kan även skötseln av privat mark bli mer gynnsam för biologisk mångfald och andra ekosystemtjänster.

3.8.1 Omhändertagna parker och naturområden

Att ett område upplevs som omhändertaget är av stor vikt för hur människor vill och kan använda det. Det påverkar aspekter som trygghet, tillgänglighet, användbarhet, attraktivitet och identitet. Avvägningar måste alltid göras mot det ekologiska perspektivet, där målen ibland kan motverka varandra. Exempelvis kan tät vegetation vara bra för fåglar, medan många människor upplever att gles vegetation är tryggare. Om prioriteringar måste göras kan exempelvis frekventerade stråk och platser prioriteras ur ett socialt perspektiv och andra platser ur ett ekologiskt perspektiv.

Stadsparker och stadsdelsparker har stora värden ur ett socialt perspektiv då de används av många människor. Vid skötselplanering ska dessa ges en hög prioritet. Detsamma gäller mötesplatser för barn och ungdomar, exempelvis lekplatser.

För att stärka ett varierat friluftsliv ska skötseln av naturområden värnas. Dels genom att ta vara på befintlig kulturmiljö och befintligt växt- och djurliv, dels för att skapa förutsättningar för olika aktiviteter. Skötsel ska prioriteras där många människor rör sig, såsom vid målpunkter och vid större gångstråk och entréer.

3.8.2 Ställa platser till förfogande för medborgarna

Kommunens egna skötselinsatser kan kompletteras genom att mark ställs till förfogande och upplåts för olika initiativ från medborgare. Initiativen ska vara värdeskapande för platserna och ge mervärde för alla besökare. Ett exempel är stadsnära odling som idag sker på en del allmänna platser i staden. Odling bidrar ekologiskt till en större mångfald i staden och socialt genom att människor möts.

3.8.3 Stärk sociala och ekologiska värden genom skötsel

Artrikedom och varierad natur är bra för vår hälsa. I många stora städer i världen utvecklas naturparker mitt i staden. Även den bostadsnära parken och naturen är viktig. Både för folkhälsan och för ett varierat växt- och djurliv. Många av kvaliteterna i dessa områden utvecklas och upprätthålls genom skötsel. Exempelvis gynnar skötselåtgärder i dammar, våtmarker och ängar många arter och skapar en varierad och upplevelserik miljö.

Ekosystemtjänsten pollinering, som utförs av bin, humlor och andra insekter, är mycket viktig för vår matproduktion. Skötsel av ängs- och betesmarker, som gynnar pollinatörer, i anslutning till odling av till exempel raps och frukt har stor positiv inverkan på skördeutfallet. Genom att informera om skötselåtgärders syfte och mål kan medvetenheten och förståelsen av nyttan spridas hos besökarna. Det kan exempelvis handla om omställning från gräsmatta till äng eller om faunadepåer som högstubbar och död ved.

Genom det statliga naturvårdsbidraget LONA (lokala naturvårds-satsningen) möjliggörs många naturvårdsinsatser på både kommunal och privat mark. De innehåller ofta också både kommunikativa och pedagogiska inslag för att öka förståelsen för biologisk mångfald.

3.8.4 Bevara och utveckla viktiga naturliga processer och naturvårdskvaliteter

För att en stor mångfald ska kunna bevaras och utvecklas krävs det att vi låter naturliga processer få utrymme att utvecklas, såsom skogs-bränder och översvämningar. På samma sätt är naturvårdskvaliteter, som till exempel död ved, avgörande för många arters överlevnad. På grund av effektiviseringar i skogsbruket är andelen gamla träd och död ved idag låg i skogslandskapet. En mycket stor del av de grova och gamla träden finns därför i och i anslutning till staden. För att gynna den biologiska mångfalden knuten till både levande och döda grova träd, bör dessa träd så långt som möjligt bevaras. Om grova träd måste tas ned, ska de tas om hand och användas som faunadepåer.

3.8.5 Arbeta med skötseleffektiv gestaltning

Staden ska byggas närmre och dess invånare kommer att bli fler. När fler människor bor i staden blir slitaget hårdare och mer skötsel, tillsyn och underhåll behövs. Välskötta offentliga rum är viktigt för stadens attraktivitet och är på det sättet viktiga för stadens ekonomi. Metoder och finansieringsmodeller för skötsel och underhåll behöver hela tiden utvecklas för att möta stadens invånare och besökares behov. Insatserna ska riktas till de platser där de kan komma flest människor till glädje. De mest skötselintensiva anläggningarna ska

Lästips!

Riktlinje för skötsel-effektiv gestaltning

vara där många människor vistas och där de aktiviteter som utövas kräver det. På exempelvis trafikala ytor utan vistelsevärden bör gestaltningen stödja en mer extensiv skötsel.

Möjlighet att sköta parker, natur och andra platser på ett ekonomiskt hållbart sätt är en viktig faktor, för att kunna upprätthålla en hög social och ekologisk kvalitet. Vid planering och gestaltning av områden är det därför viktigt att väga in den framtida skötselaspekten och bygga på ett sådant sätt att de går att sköta effektivt.

3.9 Involvera, informera och aktivera

Delaktighet och inflytande i samhället är några av de mest grundläggande förutsättningarna för folkhälsan. Det finns olika former av delaktighet och alla är viktiga att tänka på vid planering av nya allmänna platser, större upprustningar och omhändertagande av stadens mark. Olika frågor kan kräva olika former av delaktighet, allt från information, synpunktsinsamling och dialog, till deltagande och livslångt lärande om naturen. Genom information om stadens parker och naturområden kan fler människor hitta till platser, vilket leder till att människor möts och rör på sig. Att aktivera platser handlar om att i samverkan med andra utveckla dem för att bli trygga, hållbara och jämlika. Genom att ställa platser till förfogande för medborgarna kan göteborgarna själva påverka innehållet i parker och naturområden.

3.9.1 Informera göteborgare och besökare om platser som är värda att besöka i staden

En grundläggande förutsättning för att öka användningen av parker och naturområden är att människor vet att de finns. Före besöket behövs inspiration för att vilja besöka olika platser och information för att hitta dit. I anslutning till besöksmålen behövs kartor och information om platsen specifikt, men också generell information om exempelvis allemansrättens rättigheter och skyldigheter. I parker och naturområden med många besökare kan det också krävas information om hänsyn både till varandra och naturen.

Informationen ska vara lätt att hitta, saklig, lätt att förstå och ha en tydlig avsändare. Målgruppen är både göteborgare och stadens besökare. Det finns många sätt att informera om platser som är värda ett besök. Till exempel via stadens webbplats, sociala medier och appar.

3.9.2 Kommunicera vid större och förändringar

Göteborgs Stads parker, naturområden och stadsrum är göteborgarnas. De är gratis att besöka, alla är välkomna och här finns plats för möten mellan människor. För att skapa platser för alla, bör man tänka på att planera för och tillsammans med många olika grupper. Delaktigheten är central för att få kunskap om olika människors behov. Om fler invånare känner sammanhang och engagemang ges bättre förutsättningar för att skapa en hållbar och attraktiv miljö.

Grundläggande mål för kommunikation vid förändringar, är att de som är berörda ska veta vad som händer och varför. Beroende på hur stor eller känslig förändringen är ska kommunikationen och delaktigheten planeras in i god tid.

3.9.3 Aktivera platser och involvera göteborgarna

Att aktivera en plats innebär att tillgängliggöra mark genom att skapa attraktiva miljöer som boende och besökare vill använda. Detta görs i samverkan eller i egen regi genom att erbjuda upplevelser och aktiviteter i parker, naturområden och stadsrum. Aktivering kan vara att skapa mötesplatser temporärt eller under en längre tid genom platsutveckling,erbjuda tillfälliga evenemang i egen regi eller i samarbete med andra aktörer, erbjuda kontinuerlig utåtriktad verksamhet eller att bemanna en plats. Exempel på detta kan vara att bjuda in och möjliggöra för föreningar och privatpersoner att öka utbudet av aktiviteter och introducera nya utövare till friluftsliv eller att upplåta mark för stadsodling.

Syftet med att aktivera platser är att i samverkan med andra utveckla dem för att bli trygga, hållbara och jämlika livsmiljöer. Det händer att platser behöver aktiveras trots att såväl planering, byggnation och underhåll har genomförts enligt plan. Det kan bero på att platsens sammanhang förändras, exempelvis på grund av strömningar i samhället eller förändringar i intilliggande områden. En annan orsak kan vara att underutnyttjade platser behöver göras mer intressanta eller lättare att upptäcka. Resultatet av att aktivera en plats kan vara att en ny målpunkt skapas, tillfälligt eller under en längre tid. Det ger förändrade rörelsemönster i staden, där fler får möjlighet att upptäcka en plats och ett område.

Tips!

Instagramkontot ”utochnjutgbg” samt apparna ”Lekplatsen Göteborg” och ”Badplatsen Göteborg”

3.9.4 Lära om naturen

Människan mår bra av att vistas i gröna miljöer. Med ökad förståelse kan vi bättre uppleva värdet av och ta hand om natur och miljö. Det övergripande syftet med det utomhuspedagogiska arbetet är därför att locka ut människor i parker och naturområden och skapa insikt för att kunna värna och utveckla både de sociala värdena och natur- och kulturvärdena. Det sker genom att erbjuda pedagogiska miljöer och platser, allt från uteklassrum, naturstigar, marinpedagogiska centret Blåmusslan vid Askimsbadet och bemannade platser till Slottsskogens verksamhet med djur. En annan väg är kommunikation genom skyltning, digital information på stadens webbplats och i sociala medier. Riktade evenemang är andra former för att nå och involvera medborgare och besökare.

Samverkan och delaktighet med enskilda personer, föreningar och andra aktörer är viktigt, för att i så stor utsträckning som möjligt göra besökaren delaktig i verksamheten och ge så goda förutsättningar som möjligt för aktörer som driver pedagogisk verksamhet i park- och naturområden.

Kapitel 4

Göteborgs landskap och gröna historia

Grundförutsättningarna för grönplanen är landskapet och den befintliga staden, med sina avtryck från olika epoker. I detta kapitel beskrivs dessa förutsättningar för den gröna infrastrukturen och stadens gröna värden.

4.1 Göteborgs landskap

Göteborgslandskapet består av berg, kust, skärgård, dalar, skogslandskap och kulturlandskap. Staden är byggd mitt i detta varierade och rika landskap och det är något utvecklingen hela tiden måste förhålla sig till. Variationen ger många möjligheter till rekreation och friluftsliv och förutsättningar för en rik biologisk mångfald. På följande sidor beskrivs landskapets beståndsdelar.

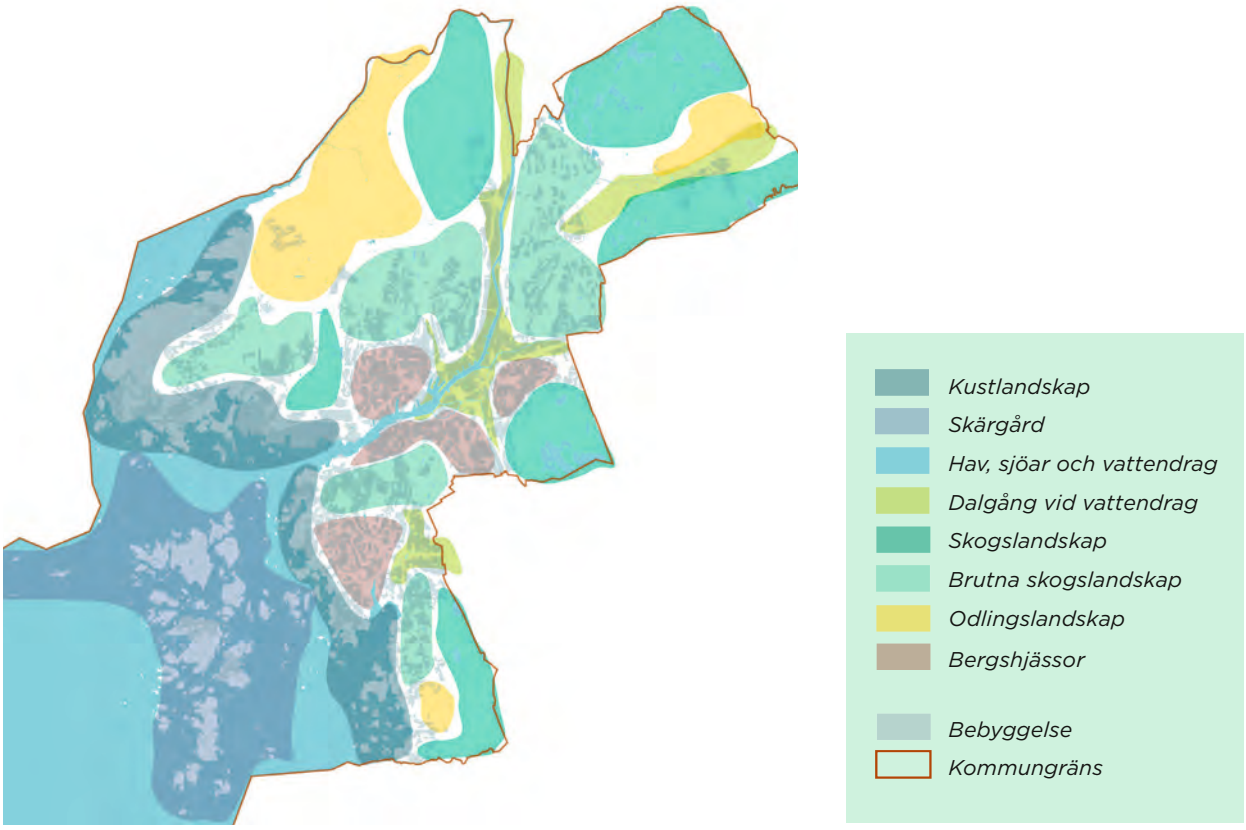

Göteborgs landskap

4.1.1 Bergen

Göteborgs toppar och branter utgör viktiga landmärken. Många berg erbjuder vidsträckt utsikt, rika upplevelser och ger staden identitet. De parker och naturområden som inte hänger ihop rent fysiskt kan bindas samman visuellt genom sina utsiktsplatser. Bergsmiljöerna är även av stor betydelse för den biologiska mångfalden i staden. Bergsbranter är till exempel viktiga häckningsplatser för fåglar och kan rymma speciella växtmiljöer. Ett sådant område är Getryggen i Delsjöområdet där fukthedarna rymmer både hotade växter och djur, exemplevis fjärilen alkonblåvinge.

4.1.2 Kusten och skärgården

Göteborg har vuxit fram där land möter hav. Kusten och skärgården är därför viktig för stadens karaktär och attraktivitet. Kusten består av många olika naturtyper, landmiljöerna domineras av öppna urbergsplatåer med mellanliggande odlingsmark och strandängar. Kustlinjen med sina klippstränder är starkt böljande, vilket ger många människor utrymme att vistas där. Skärgården består av öar med utpräglad klippkaraktär. Det finns även en del gräsbevuxna stråk och strandängar och på de större öarna vissa mindre skogspartier.

Strandängar och kusthedar har minskat i areal sedan industrialismen, till följd av utdikning och förskogning. Dessa miljöer behöver bevaras för att växter och insekter, som kräver kustmiljö och bete för sin överlevnad, ska kunna fortleva. Under havsytan finns många skyddsvärda marina naturmiljöer. Där finns till exempel grunda havsbottnar och ålgräsängar, som är viktiga uppväxtmiljöer för fiskar och syreproduktion. Kustmiljöerna har stora värden för staden, både ur ett socialt och ekologiskt perspektiv. En stor del av kustremsan är dock privat mark, vilket begränsar tillgången för allmänheten.

Södra skärgården

4.1.3 Sjöarna och vattendragen

I Göteborg finns fler än 70 sjöar. Många ligger i mer höglänta områden som Vättlefjäll, Delsjöområdet och Sandsjöbacka. Sjöarna har ofta höga rekreationsvärden året runt och inbjuder till bland annat promenader med utblickar över vattnet, bad, paddling, skridskoåkning och fiske. Sjöar och vattendrag är viktiga miljöer för vattenlevande växter och många djur till, som groddjur, insekter, fåglar och fladdermöss. Den fridlysta flodpärlmusslan är i behov av klara vattendrag med laxfisk för sin fortlevnad. Stränder och vassar är viktiga vattennära växtmiljöer.

4.1.4 Älv- och ådalarna

Göta älv och Nordre älv dominerar Göteborgs landskap. Här finns ytterligare ett antal mindre ådalar, som Lärjeån, Säveån och Kvillebäcken. I Askim och på norra Hisingen förekommer odlingsmark i dalgångarna mellan de skogbeklädda bergmassiven. Längs de vindlande älv- och ådalarna finns ett rikt växt- och djurliv. Dalarna är också viktiga som rörelsestråk för oss människor, både för vardagstransport och rekreativa promenader och cykelturer.

Att värna och utveckla stadens stråk längs vatten finns med i flera måldokument och är viktigt ur ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt perspektiv. Ett sådant exempel är Kvillebäcksstråket, som går från Frihamnen norrut förbi Hökällaområdet.

Göta Älv

4.1.5 Skogslandskapen

Skogen i Göteborg består till stor del av kuperade områden med barr och lövträd, där tall och björk dominerar. Många av skogsområdena är belägna på urbergsplatåer och har inslag av våtmarker och utspridda sjöar. I de böljande odlingslandskapen på Hisingen och i södra Göteborg finns skogspartier med ek och andra lövträd. Utmed dalgångarna växer ofta lövravinskogar, som många gånger är nästintill djungellika. Ett exempel är ravinskogarna i Lärjeåns dalgång, som har stor andel ädellövträd. Skogarna där har ett särskilt rikt växt- och djurliv och är populära strövområden. På de magra bergsområdena närmast kusten domineras skogen av glesvuxen tall eller ek.

Skogsmark är en betydelsefull livsmiljö för djur och växter. Ädellövskog och skog med en variation av trädslag och ålder är av extra stort värde. Här finns potential för död ved, som är en betydelsefull del av olika ekosystem, och livsmiljöer för fåglar. I skogsmarken förekommer naturliga processer som till exempel brand, vilket är viktigt för många arter som kräver naturlig störning för att kunna leva. Skogsmarken har även ett högt värde på grund av sin koldioxidupptagande förmåga och klimatreglerande effekt.

Skogslandskap i Änggårdsbergen

Göteborgs närhet till skogsområden gör dem till välbesökta friluftsområden. Ur rekreativ synvinkel är det därför viktigt att det finns tydliga stråk och skyltar. På så sätt görs skogsmarken tillgänglig för fler. Ibland kan konflikt uppstå mellan biologisk mångfald och behovet av att sköta om skogsmiljöer utifrån trygghetsaspekten. Valet av skötselåtgärder bör därför göras utifrån plats och ändamål.

4.1.6 Odlingslandskapen

Odlingslandskapet som omger Göteborg är relativt småskaligt och komplext, med en variation av landskapselement som trädbevuxna höjder och kulturhistoriska objekt. Detta ger ett omväxlande landskap med varierande utblickar.

Jordbruksmarken utgör ungefär 10 procent av Göteborgs landareal och Göteborgs Stad är den största markägaren. De mest vidsträckta områdena finns på norra Hisingen och utmed Lärjeåns dalgång. Men det finns också mindre områden i södra skärgården och i södra Askim. En stor del av kommunens jordbruksmark arrenderas ut. Storleken av arrenden varierar från en dryg hektar för odling av grönsaker, till hundra hektar för ett enskilt större lantbruk.

Jordbruksmarken innehåller många viktiga biotoper för djur- och växtlivet. Miljöer som naturbetesmarker, stenmurar, diken, dammar och åkerholmar är viktiga att bevara för att bibehålla livsmiljöer för djur och växter. Odlingslandskapet innehåller reglerande ekosystemtjänster. De har förmåga till koldioxidupptag och potential för rening och fördröjning av dagvatten och försörjande ekosystemtjänster, såsom livsmedelsproduktion. Det är viktigt att se till att även områden med jordbruksmark görs tillgängliga för människor. Genom stigar och gångstråk längs kantzoner blir jordbruksområden även rekreationsområden för boende och besökare.

Odlingslandskap i Öxnäs (Copyright Göteborgs Stad)

4.1.7 Stadsmiljöer med gröna värden

Parker och naturområden är grönplanens fokus, men det finns också andra viktiga områden av stor vikt ur grönstrategisk synpunkt. De bidrar i hög grad med biologisk mångfald, andra ekosystemtjänster och rekreation genom allemansrätten. Detta gäller både kommunalägd och privat mark och det handlar om olika typer av mark, som parkmiljöer, skolgårdar och odlingsområden. Nedan följer en kortfattad beskrivning av respektive område och dess betydelse ur ekologisk, social och ekonomisk synvinkel.

Villaträdgårdar, radhusträdgårdar och bostadsgårdar

Ur ett ekologiskt perspektiv är villa- och radhusträdgårdar, liksom bostadsgårdar, betydelsefulla på grund av sin artrikedom. Äldre trädgårdar och bostadsgårdar kan innehålla gamla och grova träd som är bra miljöer för både insekter och fåglar. Fåglar, liksom olika däggdjur och pollinatörer som bin och humlor, gynnas också av trädgårdar och gårdar med träd och buskar som bär frukt och bär. Däremot är trädgårdar med enbart kortklippt gräsmatta ganska artfattiga. Ur ett socialt perspektiv har villa- och radhusområden stora kvaliteter tack vare sina upplevelsevärden. Vissa villa- och radhusområden är populära att promenera i. Många av dem upplevs som trygga att röra sig i även under kvällstid. Kvartersmarkens grönstruktur bidrar med ytterligare ekosystemtjänster som gagnar staden, bland annat vatten- och klimatreglering.

Kyrkogårdar

Kyrkogårdar är gröna platser i staden och innehåller många olika träd, växter och djur. En del innehåller även gamla och grova träd som bidrar till biologisk mångfald. Dessa träd är ofta viktiga för bland annat fåglar, fladdermöss, mossor och lavar. Användningen av kyrkogårdar har förändrats under de senaste decennierna. Allt fler människor väljer att besöka kyrkogårdar ur en rekreativ aspekt, för bland annat promenader och motion.

Kvibergs kyrkogård

Skolgårdar

I Göteborg finns fler än 700 grundskolor och förskolor. Skolgårdarnas vegetation är ur ett ekologiskt perspektiv en viktig del av stadens grönstruktur. Äldre skolmiljöer har ofta äldre träd och en tydlig karaktär. Träd ger viktig skugga under årets solintensiva dagar, då barn är mer känsliga för UV-strålning än vuxna. Ur ett socialt perspektiv

bidrar gröna skolmiljöer till barnens utveckling. Forskning har visat att barn rör på sig mer, om de har tillgång till mer naturlika lekmiljöer. Gröna skolmiljöer fungerar också som pedagogiska miljöer där barnen lär sig om natur, odling och ekosystem, till exempel genom skolträdgårdar. Staden arbetar aktivt med att bjuda in skolbarn till naturen. På så sätt blir närbelägen natur en del av skolgårdarna, som en form av skolskogar eller uteklassrum. Gröna skolgårdar kan också bidra till ett behagligt mikroklimat för barnen och till att värna och bevara biologisk mångfald i staden.

Odling i staden

Odlingslotter, koloniområden och andra stadsnära odlingar är viktiga miljöer, både ur ekologiskt och socialt perspektiv. Där finns stor artrikedom som främjar pollinatörer som bin och humlor. För människor är de här områdena värdefulla rekreativt och socialt, både för dem som odlar och för dem som besöker områdena endast för att flanera och betrakta.

Odling i Jubileumsparken

Golfbanor

Golfbanor kan, beroende på utformning, vara värdefulla ekologiskt sett genom att de kan gynna fåglar, groddjur och insekter. Lövträd, brynmiljöer och ängslika gräsytor bidrar till biologisk mångfald. Golfbanornas dammar är hemvist för många skyddsvärda arter, som större vattensalamander och andra groddjur, liksom vattenväxter som knölnate. Ur social synvinkel är golfbanor en rekreativ miljö för golfutövarna. Däremot utgör golfbanan en fysisk barriär för dem som inte deltar, förutom på vintern då vissa golfbanor öppnar upp för längdskidåkning.

Verksamhetsområden

Industriområden, grustag och hamnområden kan med sina kala miljöer, där högre vegetation ofta saknas, jämföras med miljöer i naturen som har blottlagts eller påverkats av en störning. Ofta fungerar de som livsmiljöer för insekts- och växtarter som kräver öppen mark. Eftersom många arbetsplatser ligger i industriområden och hamnområden vistas också många människor här. För dem är det viktigt med parker nära arbetsplatsen.

4.1.8 Skyddade områden och arter

Riksintresse

Göteborg omges av stora områden utpekade som riksintresse för friluftsliv och naturvård. Det finns också områden, både inom och utanför tätorten, som pekats ut som riksintresse för kulturmiljövård. Riksintresset innebär att områdena ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada natur- eller kulturmiljön. Syftet är att hushålla med mark- och vattenmiljöer och hävda det nationella intresset i beslut som gäller fysisk planering eller annan markanvändning. Utmed hela kommunens kust finns även riksintresseområden, som begränsar vilken ny bebyggelse som får tillkomma. Utöver dessa riksintressen finns även flera Natura 2000-områden som också utgör riksintresse.

Exempel på riksintresseområden är Slottsskogen (friluftsliv och kulturmiljövård), Delsjöområdet (friluftsliv), Galterö (naturvård) och Bronsålderssundet (kulturmiljövård)

Natura 2000

Natura 2000 är ett nätverk av EU:s mest skyddsvärda naturområden. Syftet är att bidra till att bevara den biologiska mångfalden inom EU. Nätverket består av ett urval av de arter eller typer av livsmiljöer som listas i EU:s fågeldirektiv och art- och habitatdirektiv. Arterna och miljöerna anses ha en särskild betydelse för Europa, eftersom de bland annat är utrotningshotade, sårbara eller sällsynta. Exempel på Natura 2000-områden i Göteborg är Fåglevik, Lärjeån, Torsviken och Vättlefjäll.

Naturreservat

Länsstyrelsen eller kommunen fattar beslut om vilka mark- och vattenområden som kan bli naturreservat. Syftet är att vårda och bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov av områden för friluftslivet. Ett område som behövs för att skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter får också förklaras som naturreservat. Exempel på naturreservat i Göteborg är Hult Åsen, Vargö, Änggårdsbergen, Välen, Rya skog, Stora Amundö och Billdals skärgård.

Kulturreservat

Länsstyrelsen och kommunen kan bilda kulturreservat av områden som på olika sätt präglas av äldre tiders markanvändning och resursutnyttjande. I ett kulturreservat kan hela områdets natur- och kulturmiljövärden skyddas och vårdas. Såväl byggnader och anläggningar, som verksamheter, kunskaper och traditioner kan bevaras inom ramen för kulturreservatet. Syftet med skyddsformen är att bevara värdefulla kulturpräglade landskap. I Göteborg finns ännu inget kulturreservat, men på uppdrag av kommunfullmäktige pågår arbete för att skydda Slottsskogen som ett kulturreservat.

Landskapsbildsskydd

Landskapsbildsskydd, eller landskapsskydd som det heter i vissa beslut, innebär att ingrepp i landskapet inte får skada landskapsbilden. Det betyder att vissa åtgärder inte får genomföras utan tillstånd från länsstyrelsen. Det kan till exempel handla om att uppföra en ny byggnad eller att schakta inom området. Skyddet infördes med stöd av naturvårdslagen med syfte att skydda stora områden från stora förändringar. I varje beslut framgår vad som är värdefullt i just det området. Miljöbalken, som ersatte naturvårdslagen, tillåter inte att nya landskapsbildsskydd bildas. Inom Göteborgs Stad finns ett landskapsbildsskyddat område: Ellesbo bokskog på Hisingen. Bokskogen växer på en geologiskt intressant, istida moränavlagring.

Strandskydd

Strandskydd råder vid havet och kring sjöar och vattendrag. Syftet med skyddet är att trygga förutsättningarna för allmänhetens tillgång till strandområden och att bevara goda livsmiljöer för växt- och djurlivet på land och i vatten. Generellt strandskydd gäller land- och vattenområde inom 100 meter från strandlinjen. Strandskyddet kan utvidgas till högst 300 meter, men i vissa fall också minskas.

Biotopskydd

Det finns både generella och beslutade biotopskydd. Syftet är att långsiktigt bevara och utveckla naturmiljöer med särskilt stora värden för djur- och växtarter. Det handlar om miljöer som minskat i landskapet, exempelvis till följd av rationaliseringar inom jordbruket. Det generella biotopskyddet omfattar alla miljöer av en viss typ i landskapet, bland annat stenmurar, diken och våtmarker i jordbruksmark. Alléer av lövträd är också biotopskyddade. Det gäller både enkel- och dubbelsidiga alléer, så länge de består av minst fem träd som till övervägande del är vuxna. Även alléer i tätort är skyddade. Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen och kommuner kan fatta särskilda beslut om att inrätta biotopskydd för andra värdefulla naturmiljöer. Ett exempel på det är marina biotopskydd för ålgräsängar. Biotopskyddet blir då som ett litet naturreservat.

Naturminne

Särpräglade naturföremål kan förklaras som naturminnen av länsstyrelsen eller kommunen på samma sätt som naturreservat. Inom Göteborgs kommun finns fyra naturminnen; Linden på Torslanda kyrkogård, Norslätts finnoxel (område i norra Säve), Linden vid Bäckebols gård i Backa och Kvibergs jättegrytor.

Djur- och växtskyddsområden

För att skydda djur- eller växtarter inom ett visst område kan länsstyrelsen eller kommunen meddela föreskrifter som inskränker rätten till jakt eller fiske. De kan också meddela föreskrifter som begränsar allmänhetens och markägarens rätt att vistas i området. Inom Göteborgs Stad finns beslut om fågel- och sälskydd på och kring vissa skärgårdsöar. Där är det tillträdesförbud under tiden 1 april–31 juli. Två andra fågelskyddsområden med viktiga strandängar ligger inom naturreservatet Stora Amundö och Billdals skärgård. Det är dels ett område på och invid nordöstra delen av Stora Amundö, dels ett vid Haga kile. Inom dessa områden gäller tillträdesförbud under perioden 1 mars-31 juli.

Artskydd och fridlysning

Via artskyddsförordningen har vissa arter ett mycket starkt skydd. Det gäller flera olika djur och växter. Vissa djur och djurgrupper har ett särskilt starkt skydd genom fridlysning i den fjärde paragrafen. Det gäller bland annat flera groddjur, fåglar och fladdermöss. Dessa arters livsmiljöer får inte förstöras. Växter kan fridlysas för hela landet eller i vissa delar, till exempel i län eller kommuner. Större vattensalamander och mindre hackspett är exempel på djur som har ett starkt skydd via fridlysning i fjärde paragrafen.

Växtarterna klockgentiana och knölnate är fridlysta i hela landet, medan förbudet mot att plocka blåsippa enbart gäller inom vissa län och kommuner, bland annat i Göteborgs Stad. Det är däremot förbjudet i hela landet att gräva eller dra upp blåsippa med rötterna och att plocka den för försäljning.

Rödlistad art

Sverige upprättar, liksom många andra länder, rödlistor över hotade och sällsynta växt- och djurarter. Arterna grupperas i ett system med kategorier för olika grad av sällsynthet och risk för utdöende. Arter som bedöms uppfylla kriterierna för någon av kategorierna kallas rödlistad art.

Ansvarsart

En art som har en stor del av sin population inom en viss region, kan bli ansvarsart för den regionen. Det innebär att en art kan bli ansvarsart för Göteborgs Stad om den har en så betydande del av sitt utbredningsområde i kommunen att det bedöms ha väsentlig betydelse för den artens fortlevnad och livskraft i ett nationellt eller internationellt perspektiv. Exempel på ansvarsarter i kommunen är strandpadda, alkonblåvinge, knölnate och spetsnate.

Lästips!

Natur, kultur och sociotop – stadens kunskapsunderlag för fysisk planering och förvaltning av park- och naturområden

---

Kartor

I kapitel 5, Kartor redovisas Natura 2000-områden och naturreservat.

I den digitala översiktsplanen för Göteborg, som finns tillgänglig på goteborg.se, finns kartor som redovisar bland annat:

- Värden och hänsyn: natur- och kulturvärden.
- Hänsyn enligt annan lagstiftning: naturvärden (strandskydd, naturreservat, naturminne, landskapsbildsskydd, djur och växtskyddsområde)
- Riksintressen:
  - Riksintresse enligt 3 kap. Miljöbalken
  - Riksintresse enligt 4 kap. Miljöbalken

4.2 Göteborgs gröna historia

Göteborgs parker, grönområden och trädplanteringar har vuxit fram under olika tidsepoker. De har olika karaktärer beroende på när de skapades och speglar idéer från sin tids konst och arkitektur. Tillsammans visar dessa gröna miljöer spår av hur staden har vuxit fram. De fungerar som historisk referens, samtidigt som de skapar variation i stadsbilden.

Vid förändring i staden behöver hänsyn tas till de olika gröna karaktärer, som uppkommit under olika tidsperioder, för att säkerställa att stadens kulturhistoria fortsätter att synas i den fysiska miljön.

Lästips!

Läs mer om Göteborgs kulturhistoria i Göteborgs Stads kulturmiljöprogram Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse 1-3.

4.2.1 Trädplanteringar och landeriträdgårdar, omkring 1620–1800

Göteborg anlades på 1600-talet och byggdes efter en strikt rutnätsplan, med kanaler efter holländskt mönster. Det viktigaste gröna inslaget var ekskogen på Stora Otterhällan. Under senare delen av 1600-talet och 1700-talet planterades trädrader utmed vattendrag och vägar. Till exempel planterades den södra infartsvägen till staden, Gamla Allén, som än i dag kantas av träd.

Göteborg år 1942. Kungsparken, Nya Allén och Trädgårdsföreningen bildar än i dag ett parkstråk längs med vallgraven

Enstaka tomter innanför Vallgraven, som domkyrkotomten och nuvarande Kronhuskvarteret, planterades under 1700-talet med träd. Vissa av dem står kvar än i dag. Omgivningarna utanför Göteborgs stadskärna utgjordes av landsbygd. Här låg flera större herrgårdsliknande jordbruksmiljöer, så kallade landerier, som försåg staden med förnödenheter. Landerier som Johanneberg, Stora Katrinelund (Burgårdsparken) och Bagaregården finns ännu kvar i staden som platser med mer lantlig karaktär och påminner om denna epok. Viktiga platser för försvaret, som tidigare låg i stadens utkant, är i dag öppna ytor i staden. Det gäller till exempel Skansen Kronan och Heden.

4.2.2 Stadsparker, trädkantade boulevarder och förträdgårdar, omkring 1800–1900

I början av 1800-talet revs befästningarna runt om Göteborg. Hela stråket utanför vallgraven iordningställdes som park efter samtida stadsplaneidéer om promenadstråk och rekreation i staden. Förutom Kungsparken och Trädgårdsföreningen skapades andra offentliga parker som Slottsskogen, Billdals park och Överåsparken. Parkerna utformades med inspiration från engelska landskapsparker. Vid 1820-talet anlades även Nya Allén.

Under senare delen av 1800-talet byggdes Vasastaden och Lorensberg, efter en för sin tid mycket modern stadsplan. Den innehöll huvudstråk av breda trädplanterade gator, som Vasagatan och Kungsportsavenyn, med inspiration från Paris boulevarder. Bebyggelsen längs Kungsportsavenyn, liksom Storgatan och Parkgatan, hade förträdgårdar. När Linnégatan senare byggdes med stenhus fick även denna gata en tidstypisk utformning med trädrader och förträdgårdar. I dag är många förträdgårdar omvandlade till uteserveringar eller andra hårdgjorda ytor.

4.2.3 Träd och planteringar på torg och platsbildningar, omkring 1900–1930

Mellan 1907 och 1927 ansvarade Albert Lilienberg för Göteborgs stadsplanering. Lilienberg introducerade nya typer av planer för staden, som frångick de tidigare mer strikta rutnätsplanerna. Gator och byggnader fick en friare placering som anpassades efter landskapets befintliga terräng, och områden som Änggården, Bagaregården, Kålltorp, Kungsladugård, Majorna, Kvillestaden och Brämaregården i Lundby byggdes. Stadsplanerna innehöll små torg och platser, som planerades med tanke på sikt mellan olika viktiga punkter. Ofta ramades platserna in av träd. Gatumiljön präglades även under denna tid av förträdgårdar, som i Kungsladugård.

Kvartersstad Kungsladugård (Copyright Göteborgs Stad)

Bostadsbebyggelse i kvarter, både från Lilienbergs tid och från 1800-talet, har en tydlig avgränsning mellan privat kvartersmark och de offentliga rummen. Parkerna och torgen utgörs i stor utsträckning av små platser som ligger som insprängda oaser i den förtätade staden och fungerar som lek- och mötesplatser.

4.2.4 Funktionalismen, omkring 1930–1940

Parkrummen planerades som halvoffentliga grönområden med flytande gränser mellan halvprivata och halvoffentliga stadsrum. Naturmarken togs medvetet till vara och bostadshusens koppling till landskap och natur utvecklades. Formspråket hos parkerna från den här tiden är enkelt och logiskt och de utformades för att vara lättskötta och luftiga, med fokus på sundhet i bostadsområdet. Bostadsgårdarna planerades med sammanhållna ytor och stora träd, bland annat byggdes stadsdelarna Johanneberg och Sandarna.

4.2.5 Grannskapsområden, 1940–1950

Trafikseparering och slutna gårdsrum i kontakt med gemensamma parkytor gav en halvprivat karaktär även under denna period. Större stadsdelsområden planerades som en helhet, där behovet av olika friytor tillgodosågs inom enheten. Bostadshusens koppling till landskap och natur utvecklades och utemiljön kunde vara asfalterad och ha bevarade naturpartier som kullar med träddungar. Storvuxna och rumsskapande träd har en stor betydelse för upplevelsen. Bostadsområden i Guldheden, Kortedala och Torpa uppfördes under denna period.

4.2.6 Trafikseparerade bostadsområden, omkring 1960–1975

Med bilismens genomslag under sextiotalet följde en allt högre grad av funktionsuppdelning. Under 1960-talet låg fokus på parker och naturområden för rekreation, friluftsliv och naturintresse, en inriktning som fortsatte fram till 1980-talet. Vättlefjäll, Sandsjöbacka, Delsjöområdet, Vrångö skärgårdsreservat, Änggårdsbergen och Hisingsparken är exempel på parker och naturområden som gjordes mer tillgängliga för invånarna. Dalen i Gårdsten och Galaxen i Bergsjön är exempel på naturområden som sparats inne i bostadsområdena.

De stora industriområden som byggdes under denna period är välplanerade och i anslutning till kontor ofta även gröna, så som Volvos huvudkontor i Torslanda.

Tidigare årtiondens placering av bostäder, som anpassats efter landskapets terräng, upphörde. Detta då mer ekonomiskt rationella metoder för byggande började råda, som plansprängning och utfyllnader. Ordet grönområde blev nu ett mer frekvent begrepp än det tidigare mer vanligt förekommande park. Kännetecken för bostadsgårdar och grönområden från denna tid är storskalighet och öppenhet

Lästips!

Läs mer om stadens olika karaktärer i Strategi för utbyggnadsplanering och skriften Stadsbyggnadskvaliteter.

med en tydlig funktionsuppdelning. En viss del av byggkostnaden var avsatt för utemiljöns utsmyckningar och konst. Så kallade parklekar med tillhörande personal startade i nya områden och skulle enligt statliga normer för bostadsmiljöer ligga på gångavstånd och ha plats för exempelvis bollek, sandlek och bygglek.

Bergsjön (Copyright Göteborgs Stad)

4.2.7 Sanerade områden i centrala staden 1965–1980

Under denna period revs eller sanerades många äldre områden i innerstaden. Följden blev mellanrum, öppna grönytor, i en tidigare tät stadsstruktur. De sanerade ytorna ersattes med nybyggnation av en helt annan, ofta mer storskalig karaktär. De trånga gårdar som präglade äldre stadskvarter som i Landala eller Annedal ersattes av nya bostadsmiljöer med storgårdar och större andel infrastruktur.

4.2.8 Omvandlingsområden och förtätning från 1980-talet till och med idag

De första hamnarna och industrierna i Göteborg anlades utmed åar och vid älvstranden. Under de senaste decennierna har delar av dessa vattennära hamn- och industriområden omvandlats till bostads- och rekreationsområden, framför allt längs norra älvstranden. I omvandlingsområden, liksom i kompletteringsområden, är tillgången till park generellt låg. Framför allt finns få flexibla, plana gröna ytor för bollspel och liknande aktiviteter. Den offentliga friytan består ofta av svårtillgänglig natur, på grund av framförallt topografin, eller av hårdgjorda miljöer som torg och kajstråk.

Även i småhusområden har de senaste årtiondenas trend varit tätare områden, på bekostnad av trädgårdar och de gemensamma parkrummen.

På senare år har ekosystemtjänster, framför allt grönstrukturens vattenreglerande och vattenrenande förmåga, aktualiserats och börjat få genomslag i den fysiska planeringen. Klimatanpassning och multifunktionella ytor för att möta ett förändrat klimat ger ekologiska, sociala och ekonomiska mervärden i staden.

4.2.9 Institutionsområden som sjukhus, universitet och militära anläggningar

Institutionsområden är ofta formade som hus i park eller åtminstone byggnader som förhåller sig fria från gatan. Sjukhusen byggdes förr som fristående byggnader i ett öppet parklandskap, för att minska smittspridning och så att frisk luft och solljus skulle bota patienten. Sjukhusparken hade ett rekreativt värde både för de patienter som kunde vistas i den och för dem som enbart såg den från sitt sjukhus-fönster.

Kring militära anläggningar och regementen sparades obebyggd mark. På många håll i staden är denna mark idag en del i stadens grönstruktur. Det syns exempelvis vid Kviberg och Käringberget. Heden, tidigare benämnd Exercisheden, i centrala Göteborg togs i bruk av militären på 1700-talet, men har sedan länge använts för idrott, lek och rekreation.

Heden i centrala Göteborg (Copyright Göteborgs Stad)

Kapitel 5

Kartor

I detta kapitel presenteras Göteborgs grönstruktur med hjälp av följande kartor:

» Stadsparker och stadsdelsparker

» Natur och friluftsområden

» Skyddade områden

» Natur och kulturvärden

Stadsparker och stadsdels-parker

Kartan visar framtida och befintliga stadsparker och stadsdelsparker i Göteborg som de redovisas i Göteborgs översiktsplan. Läs mer om riktvärden för parker i kapitel 3 Strategier.

Stadsparker

1. Slottsskogen
2. Kungsparken inkl Bältespännarparken
3. Trädgårdsföreningen
4. Hisingsparken
5. Billdals park
6. Färjenäsparken
7. Keillers park
8. Angereds stadspark
9. Kviberg - Gärdsås kulle
10. Positivet - Ruddalen
11. Renströmsparken (med Näckrosdammen)
12. Vasaparken
13. Jubileumsparken

Framtida stadsparker

14. Svartemosse
15. Sjöbacka-Högen
16. Välen-Askimsbadet
17. Gullbergsvass

Stadsdelsparker

18. Torpadammparken
19. Stabbeparken
20. Renströmska parken
21. Långströmsparken
22. Flunsåsparken
23. Bergsjön
24. Kometen
25. Teleskopsgatans näridrottsplats
26. Galaxen - Gärdsås mosse
27. Bunkeberget
28. Månadsparken
29. Skansparken
30. Haga kyrkoplan
31. Hammarparken
32. Hjällbo park
33. Eriksbo park
34. Krumeluren
35. Burgårdsparken
36. Centrumparken
37. Söderlingska parken
38. Pärt Antons gata
39. Guldhedsdalen
40. Lövgärdesparken
41. Bergkristallen
42. Opalparken
43. Rundradioparken
44. Redbergsparken
45. Styrsö Bratten
46. Krokängsparken
47. Lundenskogen
48. Fjärdingsparken
49. Kvillebäcksparken
50. Sörhallsberget
51. Selma park
52. Flatås park
53. Sannaparken
54. Gårdstensdalen
55. Parkmiljöer inom Slottskogens idrottsområde

Framtida stadsdelsparker

56. Norra Kvillebäcken
57. Ånäsfältet
58. Masthuggskajen
59. Propellerparken
60. Olof Asklund
61. Ringön
62. Kallebäcksparken
63. Påvelund
64. Johannebergsparken
65. Brottkärrs park
66. Amhult
67. Stora Billingen
68. Stuxbergsparken - Burås
69. Pilegårdens backe
70. Byabacken

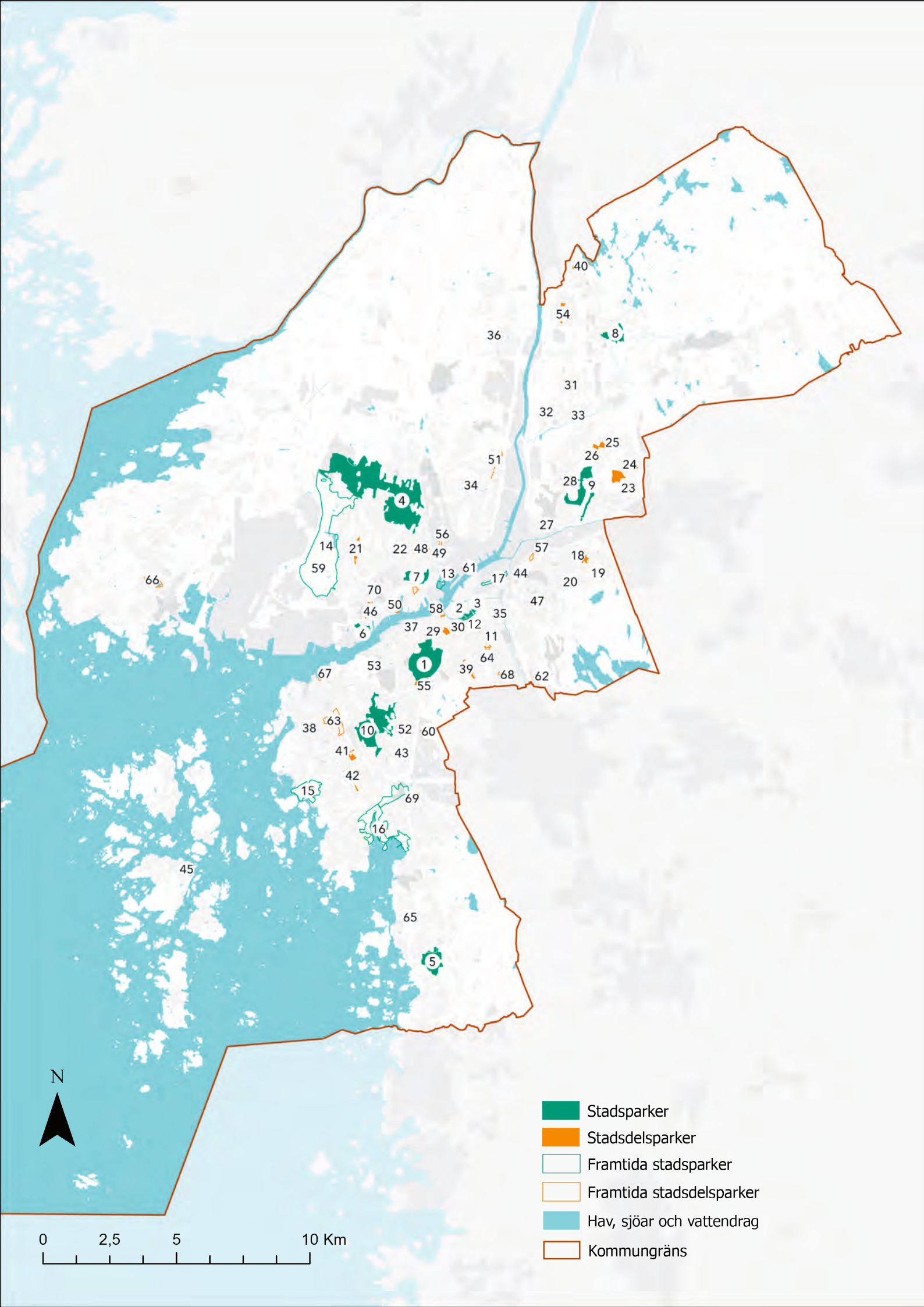
N
0
2,5
5
10 Km
Stadsparker
Stadsdelsparker
Framtida stadsparker
Framtida stadsdelsparker
Hav, sjöar och vattendrag
Kommungräns

Natur- och friluftsområden

Kartan visar Större natur- och rekreationsområden tillsammans med Göteborgs översiktsplans kartlager Värdefulla natur- och friluftsområden.

Värdefulla natur- och friluftsområdena utgörs av öppna kulturlandskap, skogsområden samt sjöar, kust-, havs- och skärgårdsområden. Genom sin storlek och/eller sitt innehåll har de särskild betydelse för att framförallt främja stadens biologiska mångfald, friluftsliv samt förutsättningar att utveckla ekosystemtjänster.

Urvalet till de större natur- och rekreationsområdena har gjorts med hjälp av Göteborgs Stads digitala kunskapsunderlag. De kommunala friluftsbaden har tagits fram genom de skötselkartor som används inom ansvarsområdet.

Större natur- och rekreationsområden

1. Jämmerberget
2. Delsjöområdet
3. Svartemosseområdet
4. Vättlefjäll
5. Göddered-Hakered/ Nordre & Göta älv
6. Björlandahalvön
7. Majvik
8. Hästevikarna
9. Änggårdsbergen
10. Sandsjöbacka
11. Stora Amundön
12. Utby-Bergsjön
13. Skärvallsberget
14. Ganlet-Aveskär
15. Tors slott-Linnefjäll
16. Skändlaberget
17. Svankällan
18. Angered Sörbergen
19. Galterö - Västra Brännö
20. Vrångö
21. Välen
22. Påvelund
23. Hökälla
24. .Sjöbacka-Högen
25. Lilleby-Tumlehed-Bronsålderssundet
26. Södra Nordre älvs estuarium - Kallhed
27. Styrsö - Donsö
28. Söder om Olofstorp
29. Lärjeåns dalgång

Friluftsbad

30. Surtesjön
31. Stora Mölnesjön
32. Bergsjön
33. Härlanda tjärn
34. Delsjön
35. Lilleby
36. Sillvik
37. Tumlehed
38. Hästevik
39. Aspholmen
40. Fiskebäck
41. Ganlet
42. Näset
43. Smithska udden
44. Askim
45. Marholmen
46. Hovås
47. Stora Amundön
48. Billdalsbadet
49. Killingholmen
50. Lindås
51. Nordrevik
52. Styrsö Utterviken
53. Styrsö Bratten

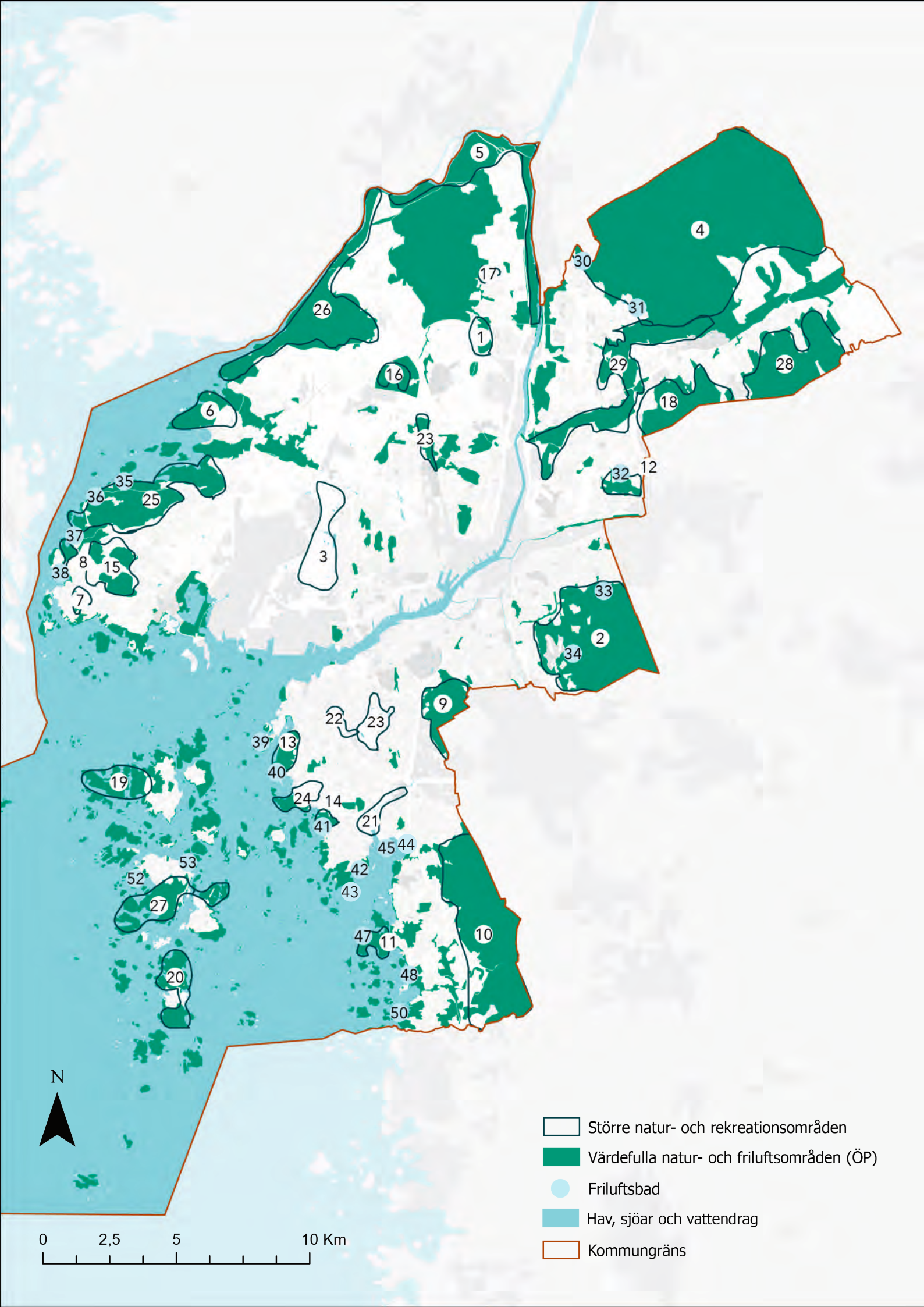
N
0
2,5
5
10 Km
Större natur- och rekreationsområden
Värdefulla natur- och friluftsområden (ÖP)
Friluftsbad
Hav, sjöar och vattendrag
Kommungräns

Skyddade områden

Kartan visar befintliga naturreservat och Natura 2000-områden i Göteborg tillsammans med områden där reservatsbildning pågår samt områden som är föreslagna för framtida reservatsbildning.

En mer komplett bild över skyddade områden i Göteborg finns i den digitala översiktsplanen som finns tillgänglig på Göteborgs stads hemsida.

Naturreservat i Göteborg

Beslutade av Göteborgs Stad

1. Hult Åsen (Naturvårdsområde)

2. Stora Amundö och Billdals skärgård

3. Välen

Beslutade av länsstyrelsen

4. Delsjöområdet

5. Galterö

6. Göddered-Hakered

7. Nordre älvs estuarium

8. Rya skog

9. Sandsjöbacka

10. Sillvik

11. Tråkärrsslätt

12. Vargö

13. Vinga (utanför kartområde)

14. Vrångöskärgården

15. Vättlefjäll

16. Änggårdsbergen

Natura 2000-områden i Göteborg

17. Fåglevik

18. Göta älv-Nordre älvs dalgång

19. Lärjeån

20. Nordre älv-Tomtebacken

21. Nordre älvs estuarium

22. Sandsjöbacka

23. Sillvik

24. Säveån, nedre delen

25. Torsviken

26. Vrångöskärgården

27. Vättlefjäll

28. Öxnäs

Pågående arbete med reservatsbildning

Göteborgs Stad:

» Lärjeåns dalgång – blivande naturreservat

» Slottsskogen – blivande kulturreservat

Länsstyrelsen:

» Kallhed

» Utökning av Vrångöskärgården

Utökning av Vinga-Fotöskärgården

Områden föreslagna för framtida reservatsbildning

» Bronsålderssundet

» Utökning av Delsjöområdet

» Skändla

» Kvillebäcken

» Billdals park

» Torsviken

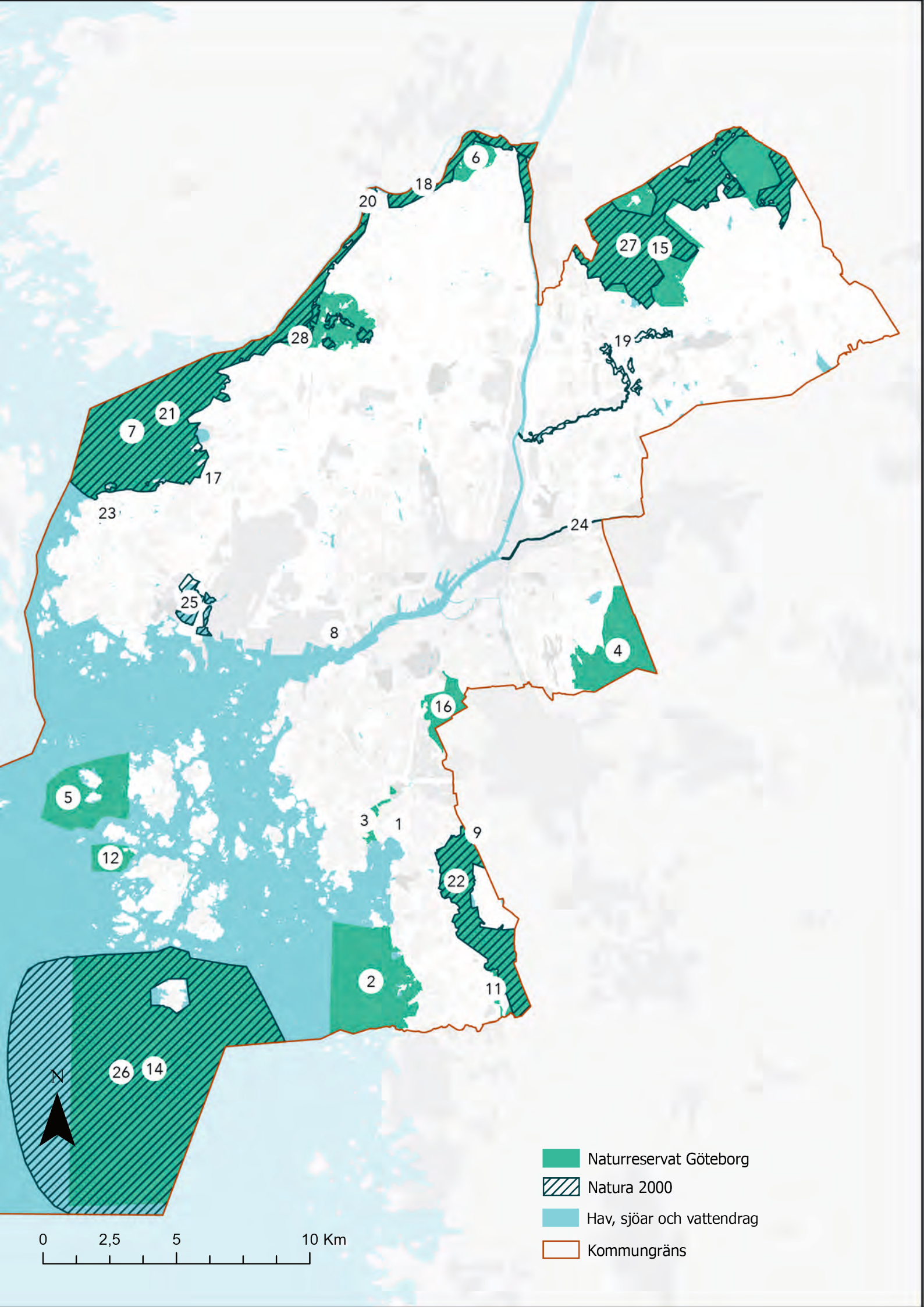
6
18
20
27
15
28
19
21
7
17
23
24
25
8
4
16
5
3
1
9
12
22
2
11
26
14
N
0
2,5
5
10 Km
Naturreservat Göteborg
Natura 2000
Hav, sjöar och vattendrag
Kommungräns

Natur- och kulturvärden

Kartan visar Göteborgs översiktsplans kartlager Värdefulla kulturlandskap och kulturmiljöer samt Ekologiskt känsliga områden.

Värdefull kulturlandskap och kulturmiljö visar de värdefulla bebyggelsemiljöer och kulturlandskap som finns dokumenterade och beskrivna i ”Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg - ett program för bevarande del 1-3”.

Karteringen av ekologiskt särskilt känsliga områden har utgått från befintliga inventeringar och underlag, gjorda eller reviderade efter år 2000 med enstaka undantag, efter bedömningar. Inventeringarna är inte heltäckande, inte heller redovisningen. Till exempel har vattendrag, småvatten och kantzoner inte redovisas trots att de är bedömda som ekologiskt särskilt känsliga. Naturskyddade områden och områden av riksintressen redovisas inte heller i sin helhet.

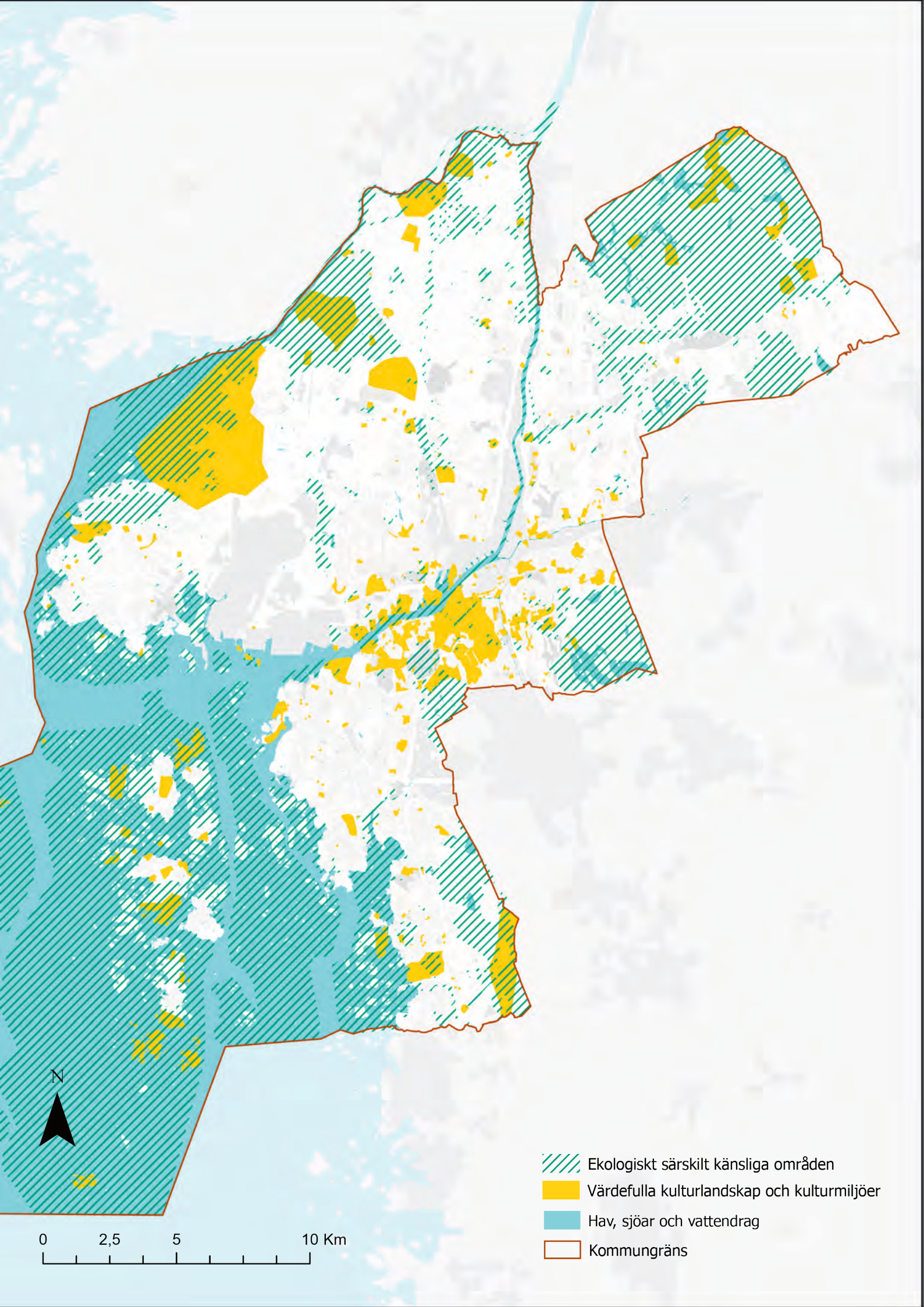
N
0
2,5
5
10 Km
Ekologiskt särskilt känsliga områden
Värdefulla kulturlandskap och kulturmiljöer
Hav, sjöar och vattendrag
Kommungräns

Kapitel 6

Ord och begrepp

Ord och begrepp

Biologisk mångfald betyder att det är en stor variation av växter och djur.

Blågröna stråk är gröna stråk knutna till vattendrag. Det blågröna stråket är ett långsträckt område med park- eller naturkaraktär och innehåller såväl sociala som ekologiska värden och återkommande platsbildningar.

Bostadsnära park/natur är park- eller naturområden inom 300 meter från bostad, arbetsplats och skola.

Ekodukt/parkodukt/faunapassage är en passage med vegetation över olika typer av barriärer, exempelvis en starkt trafikerad väg. Genom att plantera växter och så gräs på broar lockas djur att ta sig över här, istället för att bli instängda på vägen mellan viltstängsel. Genom faunapassager kan djur även ta sig under vägar. Parkodukten är främst inriktad på människans möjlighet till rörelse i staden.

Ekosystemtjänster är alla produkter och tjänster som naturens ekosystem ger människan och som bidrar till vår välfärd och livskvalitet. Pollinering, naturlig vattenreglering och naturupplevelser är några exempel.

Ekoturism är en form av turism, vars mål är att skydda naturen genom att ta hänsyn till resmålets ekologiska begränsningar och bidra till en hållbar utveckling i området som besöks.

Fukthed är en av de mest särpräglade naturtyperna i det västsvenska landskapet. Den är trädlös och domineras av ljung, andra ris och gräs och starrarter. Här finner vi växter som klockljung, granspira och klockgentiana. Den sistnämnda ibland med sin följeart alkonblåvinge. Många arter i fuktheden har en sydvästlig utbredning i Sverige. Heden är oftast skapad av människan genom bränning av vegetationen och genom sina betande djur som i kustlandskapet kunde gå ute året runt.

Gröna kilar är stora obebyggda eller glest bebyggda sammanhängande natur- och rekreationsområden, som sträcker sig från regionen och når in i stadsområdet.

Grönområde är det samma som park- och/eller naturområde.

Gröna samband beskriver att det finns potential och är önskvärt att koppla ihop olika områden eller delar av den gröna infrastrukturen.

Grönstruktur är samlingsbegrepp för stadens parker, naturområden, gröna och blågröna stråk, men också mer hårdgjorda offentliga rum i form av torg, kajer och gågator med inslag av träd eller annan vegetation. I vidare betydelse kan grönstruktur också avse begravningsplatser, koloniområden, trädgårdar och andra gröna miljöer på privat mark.

Gröna stråk är i stort sett bilfria och långsträckta offentliga rum, med mer eller mindre sammanhängande vegetation. Stråken är främst avsedda för fotgängare, men kan ibland innehålla cykelbanor. Gröna stråk är mångfunktionella, bidrar till en nära och sammanhållen stad och ger förutsättningar för hållbar mobilitet. De ger också en möjlighet att etablera ekosystemtjänster för till exempel rekreation, biologisk mångfald och lokalklimat. Framtida gröna stråk utformas för att koppla samman stadsdelar, öka tillgängligheten till parker, naturområden och övriga målpunkter och bidra till en mer sammanhängande blågrön struktur. Vid utveckling av gröna stråk ska god framkomlighet och mer grönska prioriteras. Orienterbarhet och trygghet längs stråken ska öka och platsbildningar kan aktivera stråken och tillföras i lämpliga lägen.

Grön infrastruktur är nätverk av natur som bidrar till fungerande livsmiljöer för växter och djur och människors välbefinnande. Omfattar gröna kilar och stråk, större naturområden och parker som kan tillhandahålla ekosystemtjänster, såväl på offentlig plats som allemansrättsligt tillgänglig privat mark.

Grön turism är turism inriktad på parker, exempelvis Trädgårdsföreningen. Denna typ av turistmål har ett varierat innehåll i grönområdena, ofta med fokus på blomsterplanteringar och exotiska buskar och träd.

Grönytefaktor är ett relationstal som mäter fördelningen mellan växtlighet och dagvattenhantering i förhållande till bebyggd kvadratmeter yta. Grönytefaktor används för att garantera så rik växtlighet som möjligt även på små ytor. I ett poängsystem räknas de sociala och ekologiska värdena i utemiljön samman till den ekoeffektiva ytan.

Habitat är livsmiljöer eller hem för växter och djur.

Klimatreglering beskiver hur en medveten planering av vegetationen kan hjälpa till att exempelvis sänka temperaturen.

Marina grundbottnar hittas på lerigt underlag, gärna i skyddade lägen. I sådana havsvikar bildar den gräsliknande bandtången (ålgräs) ofta vida ängar på 0,5–2 meters djup. Marina grundbottnar är havets barnkammare och skafferi. Här finns mängder av alger, musslor, kräftdjur, maskar och fiskyngel. Under sommarnätterna vandrar torsk, öring och rödspätta in på grunt vatten för att äta. Ålgräsängarna ger också skydd åt fiskyngel och andra mindre djur.

Målpunkter är ett begrepp som i denna grönplan avser platser eller samlade områden dit en tar sig för att uträtta ett särskilt ärende, det kan exempelvis vara arbetsplatser, sjukhus, köpcentrum, parker eller arenor.

Offentlig friyta Med offentlig friyta menas all offentligt tillgänglig obebyggd markyta, fri från fordonstrafik och industriverksamhet. Här ingår torg, kajer gågator, parker och naturområden.

Parkrum är olika rumsligheter eller platser i en park. De bidrar till att du som besökare upplever olika känslor beroende på hur platsen eller rummet är gestaltat. En park kan delas upp i olika rum precis som en bostad för att skapa variation och maximera upplevelsen och funktionen.

Platsträd är de träd som ger en plats identitet och förstärker dess karaktär.

Population är detsamma som en grupp individer av en art inom ett visst område.

Skalgrusbankar är anhopningar av skal från marina snäckor och musslor och andra skalbärande djur. Dessa, ofta metertjocka avlagringar, bildades strax efter istiden då havet stod betydligt högre än nu. När djuren dog sveptes deras skal bort av havsströmmarna och avlagrades på lugna platser. Ofta är skalbankarna söndergrävda av människan och skalgruset använt till hönsfoder, som gödning eller vid vägbyggen. Floran på de kalkrika bankarna innehåller ofta många ovanliga arter.

Skolskog är ett begränsat område i naturen där skolor och förskolor kan förlägga undervisning och fritidsverksamhet. Ett kontrakt skrivs, där det bland annat står att skolan åtar sig att städa vid behov och att verksamheten kan få ta sly för att använda till undervisning med mera.

Sociala upplevelsevärden eller sociotopvärden är ord som förklarar vad människor kan göra eller uppleva i stadens parker och naturområden. Göteborgs Stad använder 20 sociotopvärden för att förklara detta.

Stadsdelsparker är en parktyp som riktar sig främst till boende inom en stadsdel. Se tabell Riktvärden för parker och naturområden, i kapitel 3 Strategier.

Stadsparker och naturområden är båda stora parker eller naturområden som innehåller många aktiviteter. De riktar sig till boende och besökare i hela Göteborg med omgivning. Se tabell Riktvärden för parker och naturområden, i kapitel 3 Strategier.

Sumpar är näringsrika sötvattengölar med en rik kärrvegetation. Ofta består de av igenväxande mindre sjöar, där vegetationen håller på att sluta sig och där den fria vattenytan är på väg att försvinna. I anslutning till Göta älv och Nordre älv finns många gölar med ett instabilt gungfly. Floran är särpräglad med arter som vattenpest, nate, vattenaloe, dyblad, blomvass, vattenmärke och olika andmatsarter. Ofta förekommer ett rikt liv av snäckor och kräftdjur och ibland hittar man blodigel. På lång sikt övergår sumparna till skog.

Tillgänglighet är ett mått på hur lätt medborgare, näringsliv och offentliga organisationer kan nå det utbud och de aktiviteter de har behov av. Begreppet inkluderar, vid sidan av restid, även faktorer som kostnader, hinder, trygghet och tillgång till färdmedel. Begreppet tillgänglighet används ofta specifikt när det gäller personer med funktionsnedsättning och deras möjlighet att ta del av service, transporter och miljöer.

Urban värmeöeffekt betyder att städer och tätorter har en högre temperatur och lägre luftfuktighet än omgivningen på grund av hög byggmassa med hög kapacitet för värmelagring. Den urbana värmeöeffekten kan leda till ökade hälsoproblem vid värmeböljor.

Uteklassrum är samlingsplatser och utgångspunkter för lektioner och fritidsaktiviteter, och ett komplement till inneklassrummet.

Vegetationsskikt är olika lager av växtlighet vertikalt. Till exempel bildar gräs närmast marken, buskar lite högre än gräs och träd som är högre än buskar tillsammans ett varierat vegetationsskikt.